

7-8
1969

naše planine



naše planine

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

le nostre montagne
nos montagnes
the mountains
unsere Berge

Redakcijski odbor PS Hrvatske: Blašković dr Vladimir, sveuč. profesor; Božičević Srećko, dipl. ing. geologije; Pražić dr Mihajlo, sveuč. profesor i Verić Ljerka, profesor.

Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5/II

Preplata iznosi godišnje 15 nd. Cijena pojedinoj dvobroju 3 nd. Uplate se šalju čekom na tekući račun PS Hrvatske (301-8-2231). Na poleđini treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, Zagreb, Gajeva 2a i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Izdavač: Planinarski savez Hrvatske. — Tisak »Vjesnik« — Zagreb

GODINA XXI JULI-AUGUST 1969.

BROJ 7—8

SADRŽAJ

Tabak P.: Zapis o Marjanu	145
Regner B.: U Toplici i na Jastrepcu	149
Speleološke priče	151
Stanišić V.: Susret	155
Hofer V.: Kamenjak	157
Poljak dr Ž.: Kako doći na najviši vrh Rumunjske	161
Božičević ing. S.: Do Pece i natrag	166
Pavšić E.: Transverzalci u Hrvatskoj	169
Beširović U.: Planinski susreti	171
Blašković prof. dr V.: In memoriam dvojici hrvatskih planinara	174
Oštric V.: Planinarske marginalije	177
Truhelka A.: Iz planinarskih uspomena	178
Pražić prof. dr M.: »Opet sjeća šume na Medvednici«	179
Krivokapić Š. D.: Osrt na članak o Gori i Opolju	182
Veronek dr I.: Još jedno razmatranje o planinarstvu	183
Za alpiniste	185
U godini Velebita	186
Iz literature	186
Speleologija	186
Orijentacioni sport	187
Vijesti	189



RUŠE PLANINE



GODINA XXI JULI-AUGUST 1969 BROJ 7-8

PETAR TABAK, Split

Zapis o Marjanu

VOLITE LI MARJAN?

Svaka pomisao i svako pričanje počinje od nečega.

Je li potrebno da se sjetim ozarena lica gospode Danice, sada rastvorene i spojene s nijemom splitskom grobljanskom mason? Jagodice bi joj poprimile pjanost dalmatinskih zalaza a oči zasjale akvamarinskim bojama jadranskih plićaka. Tako uvijek kada bi se zanijela u pričanja o Marjanu.

Pitala bi kao po nekoj već davno naučenoj i priučenoj navici:

— Volite li Marjan?

I odmah bi sama u vatrenom zanosu odgovarala:

— Znate, ja ga nevjerojatno osjećam u svome biću.

Kao curica u dugoj i širokoj suknjici trčkarala bi travničkim sokacima i zahidana postajkivala da bi mogla u sebi ponoviti neku pjesmicu koju je netom čula od svojih komšinica: Marjane, Marjane...

A tako je počinjalo sijaset pjesmica. I ona ih je znala, svaku! Kada bi se zavlačila u osame i u sebe i podavala svojim skrovitim mislima, uzdisala je opet: Oh, da sam sada na Marjanu i da mogu da pijem njegove svijetle zore i da se kupam u plavim marjanskim noćima...

Tako je pričala. I gospođa bi Danica uvijek završavala svoje nikada dovršeno pričanje:

— I zamislite, udala sam se za Marjančanina, onoga čijem je pokojnom ocu posađen jedan od najljepših čempresa na sjevernoj marjanskoj strani. I evo me — nasmijala bi se gospođa Danica — sada sam konačno u Splitu. I živim pod Marjanom!

Što li je to tako silno, toliko neodoljivo privlačilo gospođu Danicu da žrtvuje sve svoje mladenačke iluzije i skrovite sanje jednoj velikoj, blistavoj, jednoj potpuno svojoj marjanskoj preokupaciji?

Što li je to tako čarobno u tome brežuljku da je svraćalo i da danas još privlači pažnju tisuća i tisuća ljudi?

Jesu li to marjanske intimne ljepote ili je to bogata raskoš marjanskih kraljika? Jesu li to prošli tokovi marjanskog vremena, ili je to ljudska slabost da se divi onome čemu su se divila ranija pokoljenja? Je li to neki nerazjašnjeni fluid ili silna teža brežuljka na zapadnoj strani Dioklecijanova grada?

Tko da na to nedvoumno odgovori!

Nostalgija nije. Istina, kada govorimo o svome kraju postajemo sentimentalni i nostalgični i skloniji uljepšavanju. Ali ne oduševljavamo se samo mi Marjanom. Kada se uspnemo na njegovih sto sedamdeset osam metara, mislimo da s toga visa vidimo i gledamo čitav svijet. No, koji je bio na Marjanu, zar nije doživljavao iste senzacije i slična oduševljenja?! Koji od ugroženih i majoriziranih u prošlim tmurnim vremenima nije u sebi sricao, i na glas pjevao Tijardovićevu budnicu i davoriju »Marjane, Marjane, ča barjak ne viješ...!«

Volite li Marjan?

Bez pretjerivanja Marjan je i danas opjevaniji od ma kojeg brda u zemlji našoj. Svaka stopa njegova kamena, svaka pest njegove zemlje prošlost je ili legenda, priča je ili živa stvarnost. Mada ne nadvisuje ni jednu obližnju goru, Marjan je znamen našega živovanja na ovome tlu. On je dio našega jastva u vremenu. Među njegovim škrapama pregršti su naših muka i trudova i zgusnute kapi naših patnji i žalosti. Po njegovim bilima lepršaju naše radosti i toče se oduševljenja svih koji su tamо hodočastili.

Otkada je Marjan Marjanom bio je uvijek simbol našega vjekovnog rvanja i otpora svim importima i uljezima ovoga svijeta i tople grudi svim zanesenjacima i hodočasnicima koji su hrili njegovim slikovitim strminama i nezaboravnim vedutama.

MARJANSKI CURRICULUM VITAE

Otkada postoji Marjan?

Od primorskih dinarida nije stariji.

To što su mnogi sumnjali u njegovo porijeklo i sumnjičili ga da je kumče nekom benignom vulkanu, čista je priča. Milenijima već šuti i miruje.

Ipak čete se složiti da i brdo počinje svoj vijek s čovjekom. Navikli smo da počinjemo bilježiti prošlost brda s prvom stopom ljudskom koja se tisne u njegov kamen i izbrazda njegov humus.

A kada je to počelo na Marjanu?

Da ne čeprkamo po masnim naslagama nekojih dalmatinskih pećina i jama, da se ne gubimo u vremenu neolitskog prepletanja, nije li bolje da zavirimo u crtarije Peutingerijanove table. Negdje na samome rtu marjanskome, tako potvrđuje Tabla, stari su Rimljani častili božicu Dijanu. Jer tamo joj je hram. A kada su već ti silnici i osvajači gazili po Marjanu, nije li očitije da su po njemu pasli i sadili stari Iliri, koji su, uostalom, volili uzvisinama nego mjestima po kojima samo starci »pužu«.

Iliri nam drugih ostataka ne ostaviše. Bar na Marjanu se poniješe kao i zagonetni Etrurci — o sebi ništa!

Ali ljudska je znatiželja neizmjeriva i čudna kao i sam čovjek. Koji su ljubitelji povijesnih dubina, postaju kao i krtice. Već kažu da je davno maškin išeprkao plodne njive oko Bambine glavice i — našlo se ostatak prapovijesti.

No brže zakopajmo to zaboravom. Jer će nam Marjan postati kao vremenska djevojka koja s datumima pravi kombinacije i rve se s mladošću krijući vijak svoga starenja. Želimo, i tako nam se čini, da je Marjan nenavorano djevojačko lice, vječno mlad i tek tu pred nama nastao zagonetan i šutljiv, podatan i ponosit kao i mlad pastuh.

Pa ako to i nije, ljubav naša ne može odoljeti iskušenju — onda neka tako bude!

Osim već davno izlizane od upotrebljavanja i vlažnih grizotina, osim one Table Peutingeriane, koja je grafički utiskala ovaj kraj u naše pamćenje, vjerojatno je prvi put spomenut Marjan u oporuci splitskoga priora Petra. Za priora, onda i za Splićane, Marjan je Mons Marulianus.

Predalek je put koji je ponio slijed prošlosti. I oko Marjana i oko Dioklecijanova grada plela se i plela vrzina kola (je li ih mrsila muza Klio, tko zna!) jednom krvavija drugom manje dramatična. Tek škrți podatak plane iz tame prošlosti i rasvijetli načas biće kojemu sada pridajemo punu pažnju, a onda se kao u vrtlogu sve zaplete, okošta i učmali u onu tvrdokornu povijesnu šutljivost koja ljuti, golica i s koje bijesnimo i psujemo da duše grijese.

Eto, zanimljivi Toma Arcidakon, koji i nije Splićanin i o kojemu svašta i lijepa i nelijepa naklapaju, uze pero da opiše događaje iz 1112. godine. Neka smutnja s gradom Splitom, nekoliko imena i još jedan obračun s uljezima i zavojevaćima, a onda (baš kao da se nalazaše na biblijskoj riječi Jordanu) pokrsti, ili prekrsti, Marjan u Mons Kyrieleyson. Liturgijski! Kao da je Marjan srednjovjekovnom čovjeku bio sveto brdo. Možda i jest?! Jer, tisuću tri stotine dvanaest godine u splitskom statutu potvrđuju gradski oci svoju čvrstu volju da Marjan ostane sačuvan i djevičanski prirodan. I lijep kakav jest. Oni zabranjuju svaku sjeću, svaku pašu po Marjanu. I za njih je Marjan »Zabran«, Mons Serandae. Tako ga na-

zivahu u to vrijeme. U četraestom stoljeću Marjan je, dakle, bio »intactus«. Prevedimo to: posvećeno brdo. Prije šest stoljeća bilo je tako, onda kada prirode na splitskom poluotoku nije nedostajalo.

U Marulianusu, u Serandi, u Murnanumu, u Marjanu — ili kako hoće — bi vjekovima poštovan zakon tla i humusa. Gole stijene i velurne livade, požudno cvijeće i kreposno ljekovito bilje življaše slobodnim rastom u svojim prirodnim mijenama. Splićani su tako mogli da prate milenijski život jednoga brda koje je svake godine neizostavno krvarilo svoju ljepotu. Jedino bi tu i tamo, i ponekad, koji mediteranski »Pius« podigao škrto i sitno, tek diskretno, ali uvijek ugodno zdanje Kreposnicima vjere i osjetio bi potrebu da se zanese u razmišljanja o prolažnosti svijeta, da se sljubi s vrucima životnim, daleko od buke i vreve svijeta, čvrsto ostajući uz maksimum: Mihi opidum carcer solitudo paradisus est (Meni je grad tamnica, a samoča raj).

Svjedoka takvih ekscesa danas nema mnogo pri Marjanu. Ono što nije zabilježilo i strlo vrijeme, ostalo je prisutno svakome posjetiocu. Postalo je kao daleka jeka vremena, zamamna znatiteljnicima, ali nikakav memento, nikakav putokaz, nikakav pedagoški katalizator suvremenicima.

AGONIJA KOJA NAGRIZA I ŽDERE

Stare li brda? Mogu li brda doživljavati svoje agonije? Imaju li i brda svoje šekspirovske dileme: biti, ne biti?! Nikakav zapis ne nalazimo ni u knjigama muđraca niti nas primjeri sile da u to povjerujemo.

Ipak, čini se da Marjan postaje nečuvenim primjerom do danas: brdu kojemu stotinama vjekova traže život, život odjednom posta opasnost. Agonija koja nastaje od vlastitih vrednota, od urodenih ljepota! Brdo koje treba da usahne od svojega zdravlja. To je danas Marjan.

Vjerovali smo da smrt nastaje bolešću izgrizenih stanica. Ako je Marjan bio bolesnik, onda je njegova bol bila zdravo staniče koje je trebalo ploditi, a ne ubijati, koje je trebalo živjeti, a ne doživljavati krize i agonije.

Marjan danas proživljava agoniju koja nagriza i ždere. Ono što su vjekovi cijenili u Marjanu, suvremenik je neopisivom i neshvatljivom ignorancijom satro jednim potezom pera. Osjetivši se zapušten u naglom bumu gradske aglomeracije, potrcao je drevni stanovnik Dioklecijanova grada glasom svojim hereditalnih instinkata — u osame marjanske, misleći da će tamo, na marjanskim južnim pjanurama naći mira i okrepe. I da tamo nije počeo graditi nova naselja, nov Split, njegov bi nutarnji zov bio čist kao rosa jutarnja. Marjan je predio kao stvoren za obnovu od dnevnih briga, on je liječilište umornim i bolesnima, on je onaj bogodani otok mira za kojim teže svi bremeniti gradom i ulicama gradskim. Ali, poniješ se kao i mala djeca: kada imaju u rukama lijepu i dragu igračku, učas je razbiju od ljubavi i igračkoga žara. Jer, to je istina: izgradnjom novih četvrti na Mejama i po padinama Marjana, to brdo otuduje se, njegove se ljepote mrve, njegov dar prirodní čovjeku i gradu devalorizira se. Marjan postaje Nemarjanom (da o defetističkom Hotelskom sistemu »Marjan« i ne govorim!).

Kada je počela marjanska agonija?

Je li to onoga dana kada je asfaltirano preko dvadeset kilometara marjanskih cesta? Ili u onim radnim noćnim satima (ili danjim!) kada su se arhitekti latili risaljke da prekroje marjanska tla? Ili onim statusom nascendi kada se porodiše lude ideje u glavama i grčeviti apetiti u srcima koji su to mogli: stanovati na Marjanu pod svaku cijenu.

Je li tada počela agonija na Marjanu?

To danas nije više važno. Važnije je da se naseljavanja po Marjanu nastavljaju, da Marjan od kolektivnog dobra postaje sve više individualno vlasništvo; sa-blaznjivije je što Marjan danas gubi iz dana u dan sve više svoj izgled, svoj značaj i svoju svrhu. Marjan nije više »zabran«, nije više »sveto brdo«, nije više »samotna planina«. Marjanom jure automobili brzinom od sto kilometara na sat, po Marjanu ginu ljudi od saobraćajnih nesreća, a samotnicima i potrebnima čista zraka i ugodnih ritmičkih šetnji ostaju samo zatvorene sobe pod smogom i u uličnim bukama.

Tako je to danas.

Nema više zanesenjaka, ljubitelja, nema filomarjančanina, velikih, snažnih u idejama i ostvarenjima i borbama za marjansko tlo. Možda je posljednji bio veliki samotnik i zanesenjak Jerolim Kavanjin:

Bez bahornic i liečnika
Tu mi narav zdravlje goji,
Izvarsniega niće bi lieka
Neg u miru kad duh stoji...
Samoća u svem blažena si,
I blaženstvo ti sama si...

Ili da ubrojim Luku Botića, nježnog pjesnika Bijedne Mare:

Oj Marjane samotna planino,
Pored Spljeta pored živa grada...
Sva priroda od zemlje do neba
Bajna, čarna, vilinska i rajska
I ponosna sa krasote svoje
U toj divnoj spljetskoj okolini...

Koji bi mogao biti posljednji zanesenjak?

Zar je moguće govoriti i o posljednjem?

Nije li to bio marjanski latalac Ante Cettineo, pjesnik uvijek svjež i poetski snažan kada je pjeval prirodu? Ili je to Umberto Giometta, koji je tragično preminuo na Marjanu, svoj život Marjanu ostavio? Hoće li to biti Niko Armanda, vječno pokretan i nemiran i strastven planinar, ili Petar Matković, marjanski Katon, koji neumorno i grljato piše filipike marjanskoj alienaciji?

Grci su vjerovali da Muze u oružju šute. Mi moramo biti uvjereni: kada se poremete pogledi i ukusi, ostaje još uznemirena savjest.

I sada je pitanje: koliko te još ima u suvremenicima? Jer voljeti Marjan znači mnogo više nego stanovati na Marjanu.

Iz naše prošlosti

PRVI AUTOMOBIL NA SLJEMENU

U nedjelju 6. o. mj. vozio se g. Aurel pl. Türk sa g. nar. zast. Gašom Devićem na svom automobilu po novoj cesti na Sljeme, ovo je prvi puta što se je automobil uspeo na Sljemenu, pa je ta vožnja koja se svršila bez ikakove nezgode, dokazala, da bi se to novovjeko obično vrlo lako moglo upotrebiti u tu svrhu, da se naše Sljeme čini pristupačnjim. Od Jelačićeva trga do Sljemena trebali su izletnici i sat.

»Karlovачki glasnik« br. 28 od 12. VII 1902.

HRVATSKA VOJSKA NA KLEKU

U pondjeljak na Anino 26. VII u 5 sati u jutro ovdje nalazeća se brigada hrvatske domobranske vojske poduzela je smionu vježbu na Kleku. U zapovijedi koju je izdao pukovnik Bogat, stajalo je, da se ima u toj vježbi iskušati fizička snaga pojedinca. Točno u 10 sati prije podne pri najlepšem danu uzpela se je vojska na vrh Kleka. Najprije lički treći bataljun sa štopskim časnicima i to

pukovnici Bogat i Ištvanović, podpukovnici Šmarda, Matasić i Petrović, te majori Petković, Pintar i Petrović. Motriocu iz Ogulina se čini, da bi jedva deset ljudi moglo stati na vrh Kleka, a kad tamo stao je komodno čitav bataljun t. j. 200 ljudi. I tako se je izmjenjivalo svih šest bataljuna jedan za drugim. Samo radi velike strmine nisu mogli konji strojnopuštanoga odjela na vrh se upuzeti jer se je glava Kleka odišće izbočila. Zanimivo je bilo vidjeti, kako su vojnici na tolikoj strmini konje užetima držali da se ne strovale. Ispod glave Kleka strojno puškovni odjel dao je salve, što je bilo interesantno čuti. Povratak vojske sa vrha Kleka bio je upravo po hrbtu maloga Kleka preko samih grebenova na Vitun, kamo se je spustila oko 3 sata po podne. U 6 sati po podne stigla je brigada uz pratnju izvrstne domobranske glazbe u Ogulin. Odmah je pukovnik Bogat izrazio vojski svoju hvalu na držanju i ustajnost. Castnici govore da tako smiona puta još nije bilo ni pri jednim vježbama.

»Glasonoša« br. 31. od 1. VIII 1909, Karlovac

U Toplici i na Jastrepцу

Na Pajinom preslu, slikovitom planinskom sedlu ispod Suvog Rudišta na planini Kopaoniku, objašnjavao nam je o prvomajskim praznicima prošle, 1968. godine, popularni čika Duško Jovanović, predsjednik PD »Pobede« iz Beograda, gdje se to od prilike nalazi kraj u kome se rodio i odrastao. Gledao sam niz prolom planine u pravcu Brusa, kao i niz sutjesku koju je u golemom podnožju Kopaonika usjekla rijeka Toplica, kako se na horizontu dižu obrisi Jastrepcu i zamišljao kakav je to kraj što ga zatvaraju Kopaonik s jugozapadne, planina Radan s jugoistočne, a Jastrebac sa sjeverne strane.

Taj kraj je Toplica. Rijeka što izvire u glavnom masivu Kopaonika pod samim Suvim rudištem, strmoglavljujući se niz istočne padine i kopaoničko podgorje, siječe cijeli taj kraj, poklanjajući mu svoj tok i svoje ime. Kao sve velike riječne doline u Srbiji i Toplica je vrlo širok valovit župan kraj, pun blagih uspona i širokih vidika. Ni malo ne liči na uske alpske ili dinarske kraške doline-gudure, već je blaga, svijetla, zelena, gubi se u dalekim horizontima, u modro-sivim i zelenkastim odblijescima. Ma da je omeduju najveće srpske planine, Kopaonik i Jastrebac, ona se među njima ne gubi, već, naprotiv, one kao da se u njoj utapaju, zalazeći za njene horizonte. Ukratko, dominanta Toplice nisu visoke planine, već ono što naš narod zove župnim poljem. Oranice, njive, pašnjaci, voćnjaci, rijetki šumarići i šumski zabrani, gdjekoji vinogradi. Sve se to preljeva u žuto crvenkastim tonovima oranica i okopanih vinograda, zelenomodrim krpama njiva i pašnjaka, a među njima sijaju svijetlo-zelene pjegje tek olistalog drveća i, kao svijetli bijeli akcenti, kao najsvjetlijie i najklikljativije note u jednoj proljetnoj simfoniji, nižu se bokori provjetalih voćki po voćnjacima. Bit će berićeta, ako bog da!

U tu svijetlu, majska simfoniju dospio sam za ovogodišnjih prvomajskih praznika, pod vodstvom čika Duška Jovanovića, da konačno upoznam i njegov kraj, pošto sam — uvijek pod njegovim vodstvom — već prokrstario dobar dio Srbije.

Ne bih bio pravi planinar kad bih pričao samo o župi, a zaboravio urvine. U Toplicu smo se, naime, spustili s planine Jastrepcu i to popevši se sa sjeverne strane, a spustivši se južnim njenim padinama. Mnogo bih toga mogao reći o toj ljutoj planini, koja se u neprekinitom grebenu prostire od Kruševca na zapadu, do Niša na istoku. Gusta šuma i strme strane, građene od tamnog eruptivnog kamenja, koje se ne podaje tako lako zubu vremena, karakteriziraju cijeli taj dugački planinski masiv. Popeli smo se najprije na greben Bela stena, dolazeći iz doline Sastavci ili Ravnište.

Bela stena! Neka planinar naviknut na sivo-bijele ili plavkasto-ljubičaste urvine naših dinarskih planina ne očekuje neki bijeli utisak. Jastrebačka Bela stena je mrka, mračna. Ne sliči Bijelim ili Samarskim stijenama, a ni Tulovim gredama u Velebitu. No, lijepa je! Lijepa je na svoj crni, mračni, jezoviti način. Diže se iz crne, isto tako mračne šume, koju, kad smo mi u nju stupili, Proljeće ne bijaše još istrglo iz čeljusti Zime. Ta je šuma još čekala svoj razvigor. A vjetar razvigorac bio je tek zapljasnuo njene donje dijelove.

Šuma u dolini Ravnište ili Sastavci blistala je u mladom nježnom, kao san, kao bistra kap vode čistom zelenilu. Tu se miješalo zelenilo mladog tek iz pupoljka pomoljenog bukovog lista sa još svjetlijim zelenilom brezovog cvijeta i lista. To nježno zelenilo bilo je poprskano tamnim ozbiljnim pjegama crnogoričnog drveća, pa su se svi ti kontrasti slijevali u neopisivu ljepotu, u jedinstvo svijetloga i tamnoga, u sklad mračnoga i bijelog, a nad svim tim je, kao željezna kruna, poči-

vala još neprobuđena šuma u svojim smeđim, zagasitim, zimskim tonovima, učeći nas postepenosti i kontrastima, jer od toga i u tome živi priroda, a od toga smo sazdati i mi.

Mrke, kao bazalt crne stijene, poprskane sivo-zelenkastim lišajevima izranjale su iz mase suhog opalog lišća. Nema na njima brazda, nema škrapa niti ikakvog sličnog nama toliko poznatog fenomena. One se izdižu iz njedara planine onakve kako su rodene i izbačene iz utroba Zemlje djelovanjem tektonskih sila u pradavno vrijeme. A što im Vrijeme može? Može, ipak može. Ono ih mrvii na površini, lišaji ih izjedaju, pa smo i mi našli jednu takvu policu, jednu terasicu nad provalijom i tu smo neko vrijeme sanjarili, sanjali ili spavalii na suncu. Kako je ko mogao i znao, prema svojoj sklonosti i temperamentu. Neću tajiti. Ja sam očekivao orla Klikuna da negdje sa vrha Kitež-planine donese svoj plijen na ovu stijenu, na Razdjelu, pa da ga zajedno s vilama podijeli! Ali, vrijeme legendi i bajki je davno prošlo.

Ni na Jastrepцу nismo to davno, drevno doba više mogli sresti. Htjelo je da nam progovori iz korijena golemih izvaljenih bukava na grebenu planine. Taj splet golemih žila šaraoo je nebo pred našim očima, ali to je više bio vapaj stare šume, nego li pradjedovska priča. Ta su drevna, stara stabla plakala pred nama, tužila su nam se i žalila zbog naše nebrige, zbog bezobzirne sjeće, zbog gramzljivosti ljudske, zbog naše sljepoće i gluhoće. Ko će da nam više priča priče iz davnine, danas, kad: »Od bradve već padoše — Bor i hrast, davno, prvi« (V. Nazor: Šikara).

Siđosmo tako u Toplicu jedne lijepo majske večeri, noseći u duši bol i čemer. Praiskonsku ljubav i praiskonsku bol za prirodom koja uzmiče u uzaludnoj borbi i otporu protiv nas, protiv nas samih.

»..... Toplica Milane,
Krasan junak na ovome svijetu,
Evo t'idem poginuti, dušo,
U taboru cara čestitoga;
Moli boga, moja dušo draga
Da ti s'zdravo iz tabora vratim,
Tebe, dušo, dobra sreća nadje,
Uzeću te za vjernu ljubovcu.«

Zazvečali su u nama iznenada stihovi koji pričaju o možda najtragičnijim zarukama u našoj književnosti i poeziji, o zarukama Kosovke djevojke, pred samu krvavu bitku. Pa ja sam u kraju tog junaka — zaručnika, koga je njegova nesuđena djevojka uzalud tražila po razboju!? Pa mene ovđe ništa više ne može otrgnuti od blistavih i tužnih snova. Šta mogu, kad je naša sadašnjost, a pogotovo naša prošlost sazdana od takvih elemenata u kojima se životna radost miješa sa gorčinom, baš kao u onoj Njegoševoj čaši, gdje »smiješane najlakše se piju.« Te elemente istinske, ničim obuzdane i neograničene životne radosti, našao sam u našim domaćinima — Dragoljubu-Draži Nikoliću, zvanom Trumbarić, iz sela Popove, pod Jastrepcom, nekadašnjem čuvenom čuvaru planinarskog doma PD »Pobede« na Suvoborskom Rajcu, a sada sposobnom i naprednom domaćinu u Toplici, kao i u velikom plemenu Jovanovića, zvanom Dubovci, iz sela Trbunje izmedu Jastrepa i mjestanca Blace.

Da govorim o praiskonskom, urođenom gostoprimstvu, o patrijarhalnoj i tradicionalnoj ljubavi našeg čovjeka prema gostu, prema putniku-namjerniku — bilo bi dosta banalno, jer o tome su mnogi do sada pričali. Ali, kazat ću nešto.

Stanoje Jovanović — Dubovac, brat rođeni čika Duška Jovanovića, iznio je o večeri gusle. Zanijemio sam. Gudalo je izmamilo iz struna poznati jauk naše epske tuge. Ali onda je, kao orao Klikun, negdje iz visine našega neba i dubine naše prošlosti, kliknuo deseterac svojim beskrajnim i zanosnim stihovima. Topličanin, domaćin Stanoje Jovanović, pjevaoo je o Iliji Smiljaniću i Janković Stojanu, o Kotarima ravnim.

Letjela je pjesma od Skadra do Zadra, od Crnoga do Jadranskog mora.

Speleološke priče

TRENUTAK

Tek sam na kolodvoru saznao kuda idemo. Voda akcije promijenio je odluku i izjavio: »Idemo u Japodsku spilju kod Vrhovina«.

Strmim i trulim stepenicama spuštam se u spilju. Nestaje sparina koja je vladala vani. Postaje ugodno svježe. Sam sam. Druge ne primjećujem. Nema ih. Spilja i ja. Spuštam se po siparu, skačem preko velikog kamenja. Najednom zastanem. Ugledam skupinu siga čudno smeđe boje. Tko zna zašto, one me podsjećaju na splet kovrčave smeđe kose. Sabirem prve utiske, kad začujem glas iza sebe: »Nije to ništa, vidjet ćeš tek kasnije ono pravo«. Prolazimo dalje, no meni pred očima lebdi onaj splet siga, onaj splet nježnih uvojaka kose...

Provlačimo se u jednu pokrajnju dvoranu. Tu je logor. Raspremamo opremu. Uzimam potreban materijal i odlazim dalje. Hoću da budem sam. Sam s njom. Na jednom mjestu upotrebljavam uže i silazim nekih par metara. Polako kročim dalje. I onda... najednom... zastanem... pogledam i ne vjerujem. Pred menom se stvoriло jezero i iz njega kao da me gledaju dva bistra plava oka. Na vrhovima prstiju prolazim pokraj njega, ne želim da površina vode zatreperi, ne želim da me dva krupna plava oka prestanu promatrati.

Idem dalje. Osjećam se kao opijen, u toj silnoj ljepoti gotovo da teturam. No treba krenuti natrag. U logoru uređujem bivak. Hladno je. Cijelim tijelom prolaze me ledeni trnci. Zašto, zašto priroda neće da sam tu pokraj nje, da uživam u njenoj ljepoti, da sam sretan. Malo gimnastike pomaže mi da ugrijem promrzle kosti. Povratak. Izlazim iz spilje, okrećem se za njom, želim da se još jednom vratim u njen okrilje, želim da još jednom osjetim sve njene čari i ljepote.

Vani je vladala nesnosna septembarska sparina.

Dubravko Penović

VLAK

Maligan je promatrao našu kartašku igru. Sjedili smo na užetima i ljestvicama u hodniku putničkog vlaka. Noćas trebamo biti u Kuselju nedaleko Plitvičkih jezera. Od željezničke stanice Javornik čeka nas desetak kilometara šumske ceste. Nizale su se stanice, jedna slična drugoj. Iz zadnjeg vagona nismo mogli pročitati na kojoj se stanicu nalazimo.

— Ovo bi mogao biti Javornik — rekao je Maligan, dok je vlak napuštao jednu malu stanicu okruženu šumom. Konačno je i naš vagon prošao pokraj stanične zgrade na kojoj se kočio natpis: Javornik. Još bi bilo vremena da iskočimo iz vlaka, ali trebalo je skupiti opremu. U jednom trenu skupili smo sve... no bilo je prekasno. Vlak je već jurio punom brzinom. Sišli smo tek u Rudopolju. Pred nama je stajalo novih osam kilometara pješačenja pod »punom ratnom spremom«.

Nismo se nikako mogli pomiriti s tim. »Lešinar«, stručnjak za uvjerenavanja, započeo je razgovor sa šefom stanice. Pod rukom je imao bocu rakije. Rakiju je pio samo Leš jer šef stanice nije smio zbog službe. Uspio je saznati da za dvadesetak minuta dolazi teretni vlak koji ide u pravcu Javornika, no na našu žalost u njemu se nije zaustavljao. Opet smo se pouzdali u bocu i u Lešinara. S nestrpljenjem smo očekivali vlak. Konačno, ukazala su se dva jaka svjetla koja su proparala gusti mrak. S naprtnjačama na ledima stajali smo uz prugu i čekali. Leš se, pokazao kao sjajan. Uspio je uvjeriti vlakovođu, dobričinu, da radi nas stane u Javorniku. Prisiljen Lešinarovom ljubaznošću potegao je par puta iz boce.

Šef stanice u Javorniku širom je otvorio oči kad je teretni vlak počeo kočiti. Vlak je stao, iako je šef stanice visoko u ruci držao zeleno svjetlo. Iskočili smo pokraj njega i posljednji put se zahvalili na učinjenoj nam usluzi.

Onih desetak kilometara pješačenja prošlo nam je sada u jednom trenu.

Dubravko Penović

PREDSTAVA

— Čuj, stari, da odemo na Samarske?

— Ja bih radije na neko istraživanje. Već dugo nisam nigdje bio.

— U redu, idemo na istraživanje. Dodi u petak po materijal. Onda ćemo se dogovoriti o svemu.

Nedjelja je. Rano ujutro. To je dan kada neki dulje spavaju, neki idu u crkvu, neki na utakmicu, a mi na istraživanje.

— Dečki, šta će vam sve to? — pitaju nas mještani široko otvorenih očiju promatrajući nas kako se klatimo po cesti nasamareni užetima i ljestvicama.

— Sama jama — odgovara Miki u šaljivom stilu. Oči mještana još se više otvaraju, dobivaju ogromne razmjere. Iz njih frcaju upitnici. Za jedan čas iza nas se stvori povorka ljudi kao na proštenju. Pogledavamo se. Znamo, bit će teško. Evo i jame. Naša uvjeravanja da je opasno stajati na rubu, oni ne primaju ozbiljno. Dogovaramo se. Miki uzima uže i njime pravi »gelender« oko jame.

— Čuj, narode, i počuj. Počinje velika predstava.

Šteta što nismo ponijeli ulaznice — dovikujem Mikiju spremajući se da se spustim u jamu.

Gledalište je zanijemilo. Skočio sam na rub jame i nestao u tami. Kad sam se za pola sata ispenjao van sav mokar i blatan, broj se ljudi u gledalištu povećao.

— Gotovo je, dečki, vadite materijal! Na licima ljudi vidjelo se razočaranje. Očekivali su predstavu, borbu sa nemani iz podzemlja, očekivali su vjerovatno da iz mojeg »jurišnog ranca« izviri glava neke aždaće koja riga vatru.

Mit je srušen. Jedna vjekovno održavana tradicija prekinuta je.

Kako ćemo sada plašiti zločestu djecu? — kao da su pitala ova zabrinuta lica oko nas.

Nismo im dali odgovor. Otišli smo.

Dubravko Penović

ISTRAŽIVANJE

Kišovito jesenje jutro, neispavanost, glad i osjećaj mučnine od duge noćne vožnje autobusom. Prošli smo Jezerane i uskoro ćemo biti lišeni posljednjeg toplog utočišta. Bez žurbe i oduševljenja silazimo u Križpolju. Ispred male trošne gostionice okupilo se nekoliko mještana. Među njima ubrzo nalazimo čovjeka, nekog lovca, koji će nam pokazati put do sela Kamenice i još dalje do jame. Polazimo odmah za njim, a on udara poprijeko preko raskvašenih polja i mlade pšenice. Kiša je prestala padati, samo još magla sjedi na niskim brežuljcima i čini se da se sve niže spušta. Prošli smo nekoliko kilometara i približili se brdu na kojem se nalazi jama koju tražimo. Sada smo opet sami u potrazi za jamom. Zavirujemo u svaku vrtaču, u šikaru i među škrape. Ništa. Jame nema, a ipak je tu negdje. U to smo se uvjericili kad je došao »čovjek s puškom«, onaj isti koji nas je već vodio. Pokazao nam je širok otvor jame okružen grmljem. Prema nekoj nepisanoj tradiciji potražili smo kamenje i osluškivali njihov pad u dubinu. Da, duboka je, i treba nešto pojести prije spuštanja. Pas koji je došao za lovcem je nezasitan. Zato nosimo stvari niže dolje na natkrivenu policu gdje su sigurne od kiše i psa. Vadimo potrebnu opremu, oblačimo blatna stara odijela koja još uvijek uporno nazivamo kombinezonima. A voda za karbidne svjetiljke? Trebalо je dosta vremena dok smo pronašli neku blatnu lokvicu na putu. Ljestvice i uže vežemo za neki sigasti stup. To je ovdje jedina mogućnost, a čini se da je stup čvrst i siguran.

Prvi od nas trojice silazi. Promatramo sa istaknute police polagano udaljavanje svijetle točke — karbitke. Slika koju ona osvjetljava postaje sve manja; crveno uže, mokre stijene jame i ruke u žutim rukavicama koje hvataju prečke sve niže i niže. Kamenje koje ta svijetla točka povremeno ruši sa polica daje čitav niz čudnih zvukova, upotpunjuje prizor. Fijuk, prasak, mukla jeka, pa opet isto. Svjetla točka je nestala ispod previsa i uskoro čujemo povik: »Na dnu sam, slijedeći!«.

Uskoro i drugo svjetlo nestaje u tami, zatim treće.

Na dnu smo, ustvari na vrhu sipara u velikoj dvorani. Po dnu su razbacane kosti i trulo drvo — ostaci prošlosti i vječni stanovnici jama. Zasigane stijene čiji se vrhovi gube pod stropom u »dimnjacima« izgledaju gotovo sablasno u polumračnom

prostoru. Crtat ćemo kasnije, suviše je zanimljivo da odgađamo istraživanje.

Pronalazimo dva kanala. Nisu dugački, ali ipak, jedan »ide dalje« samo treba kladivom malo proširiti prolaz. Vraćamo se u dvoranu, mjerimo, crtamo. Najniža točka — 87 metara.

»Baš bi mogla biti i dublja ta jama, ali ništa zato, idemo u onaj kanal, možda nađemo nešto.«

Opet smo tamo. Trideset metara kanala, zatim suženje, sigasti saljev. A dalje? Neprolazno i mrak, ne možemo osvijetliti kraj. Razbijamo sigovinu. Tvrda je, a mi smo uporni. Povremeno zavirujemo kroz suženje, to nam daje nade. Kanal ide dalje, to je sigurno, još samo malo. Ako skinemo nekoliko centimetara kore, sigurno ćemo se provući, a zatim, tko zna. Kanal koso pada, a smjer mu je prema polju. Perspektivan je. Hladno je i vlažno, a mi smo gladni i pospani.

»No, sada je već dosta široko, pokušaj!«

»Ništa. Samo još malo, ovu izbočinu.«

I odbili smo tu, i još mnoge izbočine. Još jedan pokušaj bez uspjeha, i još jedan. A pospani smo već. Treba pjevati. Čudan je instrument ovo kladivo, ne slaže se s pjesmom. Udarci su bez ritma, usporeni umorom.

»Pokušaj još samo jednom!«

Pokušao sam, i nije išlo. Ništa zato, doći ćemo mi još jednom. Koliko već razbijamo? Pet i pol sati, ali kladivo je izvanredno, uopće se nije otupilo.

Vraćamo se. Penjemo dvojica istovremeno. Blato pada u oči, teško je, jako smo iscrpljeni. Čvor, još četrdeset metara. Već je noć, konačno smo na polici. Treba nešto pojesti, nešto toplo. Ne možemo, suviše smo umorni. Hladno je. Treba spavati, spavati... Sutra će biti bolje, sutra.

I bilo je bolje.

Marijan Čepelak

BLATO, MRAK I MI

Blato je u početku izgledalo sasvim bezazleno ali nakon kraćeg kopanja otkrilo nam je svoje prave kvalitete. Sjedio sam u njemu i ašovom pokušavao proširiti otvor. Iza mene u kanalu klečao je Jogi. Rukama je skidao blato s ašova i onda ga razmazivao po stijenama uskog kanala. Nakon nekog vremena postalo mi je hladno jer zrak je snažno strujao kanalom, a vлага iz blata uvlačila se u odjeću i kosti.

»Meni je ovog kopanja dosta, probat ću se provući — kažem Jogiju. »Ako ne uspijem, nek sve ide dodavola. Uvlačim se u suženje. Blato se lijepi za kombinezon. Nije mi trebalo mnogo da shvatim da je prolaz još nemoguć. Izvlačim se polako iz blata. Ne mogu brzo jer se kombinezon zalijepio za blato i gornji dio se digao tako da osjećam vlažno blato na golom tijelu. Nakon nekoliko trenutaka, koji mi se učiniše jako, jako dugi, uspio sam se izvući. Jogi me gleda sa znatiželjom, ali po pogledu se vidi da zna u čemu je stvar.«

»Nek sve ide dodavola, meni je dosta za danas. Ako ti imaš više volje, možemo se zamijeniti za mjesta.« Pokazalo se da baš nema mnogo volje, jer je znao da ja ne popuštам tako lako pred teškoćama. Nakon dogovaranja zaključili smo, da još imamo vremena za kopanje i tako smo se zamijenili za mjesta. Situacija je postajala sve neugodnija, jer smo sad obojica sjedili u blatu. On u blatu koje je kopao, a ja u blatu koje smo iskopali, jer je kanal bio tako uzak da nismo imali gdje stavljati blato već pod sebe i na stijene kanala. U tom trenutku desilo nam se ono najgore što se nekom može desiti u spilji, ugasile su nam se »karabitke«. Šutimo nekoliko trenutaka. Pokušavamo smisliti nešto pametno. Na nekom drugom mjestu nije nimalo teško upaliti svjetiljke, ali ovdje to zahtijeva čitave proračune, jer ruke su pune blata koje se ne da skinuti. Izračunali smo da će trebati desetak minuta da osušimo ruke. Trljamo ruke u kombinezone, ali to ne koristi mnogo, jer sve na nama je blatno i mokro. Nakon nekog vremena Jogi se odlučuje. Čujem kako kreše šibicu o kutiju. Nakon toga tišina. A onda začujem njegov glas: »Majk, ja mislim da ćemo se do četvrtka izvući. Nisam odmah shvatio o čemu se radi, ali on mi je objasnio: »Znaš, stvar stoji ovako: šibice su mokre i možemo jedino čekati da dečki dođu po nas. Sastanak odsjeka je u srijedu navečer. Znači, možemo ih očekivati u četvrtak. Nije to ni tako mnogo, samo četiri dana« — tješio je Jogi sebe i mene, a tada je nastavio: »Da si mi barem vratio one hermetički zatvorene šibice koje sam ti posu-

dio prošle nedjelje«. Nisam se sjećao da mi je posudio šibice i tek nakon dužeg razmišljanja zaključio sam: ako sam ih zaista posudio, morale bi biti u mojoj kombinezonu. I zaista, tu se nalazila metalna kutijica sa šibicama. Sada smo bili oprezniji. Ruke smo sušili više od pola sata. Trud nam se isplatio, jer već s prvom šibicom smo upalili svjetiljke. Svjetlo je bilo slabo, ali smo ipak uspjeli izaći iz kanala. Dok smo u glavnom kanalu uredivali svjetiljke, Jogi je izjavio da više nikad neće ući u taj kanal. Složio sam se s njim.

Već iduće nedjelje opet smo bili ovdje i učestvovali u njegovom dalnjem istraživanju.

Miron Kovačić

OSAM DANA — 19 SPILJA

»Pazi, slap!« Iskačemo iz čamaca i bacamo se u hladnu, ali bistru Koranu. Kupanje prija, a kako i ne bi kad smo znojni od slaloma što ga izvadamo kroz male Koranine slapove na putu od Plitvica prema Karlovcu. Skačemo niz slap, a za sobom vučemo čamce. Kod manjih slapova ne izlazimo iz čamaca, ali kod većih to moramo, da nam se ne bi napunili vodom i namočila oprema. Kakva oprema? Ima tu svašta: 40 metara ljestvica, 70 metara užeta, karbitke, šljemovi, pribor za crtanje i slikanje. Sve to nužno nam je potrebno za naš »posao« — špiljarenje.

No, počnimo od početka. Još potkraj mjeseca maja počela se slagati ekipa. Nas petorica mlađih špiljara »velebitaš« spremali smo jednu zanimljivu akciju, čamcima se spustiti po Korani od Slunja prema Karlovcu i tom prilikom u kanjonu rijeke i najbližoj okolini istraživati jame i spilje. Nabavili smo tri gumena čamca i ostalu opremu, i nestrpljivo čekali dan polaska.

Evo nas sada u Slunju! Ljudi nas gledaju sa čuđenjem. Ledu nam se savijaju pod teretom opreme. Korana pravi kod Slunja nekoliko većih slapova čiji tutanj izdaleka čujemo.

Plovimo niz rijeku i upoznajemo postepeno njene čudi. Kod svakog slapa tražimo maticu jer je tu voda najdublja i tako ne stružemo po dnu čamcima prepunim opreme. Mjestimično se zaustavljamo i istražujemo spilje. Oprema nam se polako moći, a iza nas se širi neugodan miris acetilena, navlažio se karbid. Želuci nam govore. Pripremamo nešto za jelo. Raspremamo opremu da bismo je malo osušili. Idemo dalje. Iza svakog slapa, usprkos oprezu, čamci se pune vodom, i mi smo primorani da se zaustavljamo i da vadimo vodu iz čamaca. Iznad rijeke se polako hvata sumaglica. Skoro će noć i mi podižemo logor. Zadovoljni smo prvim danom: istražili smo sedam spilja. Bili su to sve manji objekti, čija dužina je varirala između šest i dvadesetipet metara. Umorni smo i zato krećemo odmah na spavanje. Prije toga uživamo u plesu bezbroj krijesnica...

I tako dan za dan: sunce, rijeka i mi. Svakodnevno neumorno istražujemo nove objekte, kupamo se, jednom riječu, uživamo. Dani prolaze, a svaki donosi nešto novo. Marlivo vodimo dnevnik. Dvadesetipetoga juna napisao sam u dnevnik: »Okruženi smo vlagom, barem ja. Pri prolazu kroz jedan slap zagrabilo smo više vode nego obično. Nalazili smo se u kanjonu kod Hrvatskog Blagaja. Obala je bila nepristupačna. Ipak smo nekako izašli na nju. Pokušao sam izvaditi naprtnjaču iz čamca, ali nisam mogao, jer je bila vrlo teška. Drugovi su mi pomogli da je izvučem na obalu. Bila je puna vode, sve stvari, od foto aparata do spavaće vreće, bile su mokre. Morao sam improvizirati bivak za tu noć. Legao sam u čamac, a momci su mi dali nešto suhe odjeće. Nekako sam uspio prespavati do svitanja, ali me je drugi dan boljila vilica od evokotanja...«

Akcija je završena. Desetak dana prošlo je kao tren.

Asfaltnom cestom jure automobili kao da ne primjećuju naše uzdignute palce. Stojimo na vrelom asfaltu, prolaze sati, i na kraju se odlučujemo za autobus. U autobusu posljednji put prepričavamo dogodaje sjećajući se nezaboravnih trenutaka. Za nama je ostalo devetnaest istraženih objekata i dogodaji koji se ne zaboravljaju.

Dubravko Penović i Miron Kovačić

Susret

Prije dvije godine, jednog mirnog popodneva na izmaku ljeta, silazio sam sa nekoliko drugova prema planinarskoj kući kod jezera Grnčar u centralnom dijelu Rile. Još u praskozorje smo pošli od kuće »Musala« i u nogama smo imali već čitavo bilo od Musale preko Mariškog čala do Pesklove vase, sa desetinom vrhova — svih preko dvije i po hiljade metara — tako da nam je hodanja bilo dovoljno. Vidjevši nedaleko ispod sebe naš cilj — kuću i jezero, riješismo da se malo izležavamo na travi.

U to se odozdo pojavi visok, tamnoput i okošt čovjek, sa bradom od nekoliko dana, odjeven u dotrajalo planinarsko odijelo i sa nekakvom torbom zabačenom na jedno rame. Prilazeći pozdravi se — pri čemu mu bljesnuše bijeli zubi oštro odudarajući od strahotno pocrnjene i ispucale kože — te sjede kraj nas da se odmori. Poslije par riječi na onoj čudnoj mješavini na kojoj su ljudi različitih jezika na Balkanu pokušavaju sporazumjeti, ispostavi se da je i on Jugoslaven iz jednog mesta na krajnjem jugu naše zemlje.

Na neizbjježna pitanja koja izmjenjuju ljudi kada se susretnu u brdima — odakle i kuda? — odgovori nam da je prije više dana krenuo iz Skoplja i da ide do Varne. Ali, kako nas nisu zanimale njegove neplaninarske historije i namjere, upitamо, otkuda i dokle on zapravo pješke ide. Na to on mirno odgovori da ga nismo pogrešno razumjeli i da on ide pješke od Skopja do Varne.

Pred očima mi se izredaše: Skopsko polje, brda Slavišta i Sredoreka, Osogovske planine, granični prijevoj Deve-Bair, sunčana Pirinska Makedonija i šume i pašnjaci zapadne Rile. Sve je to on pregazio! I još mu predstoji stotine kilometara dugi put preko Rile i Vitoše i duž grebena Stare planine dok negdje iznad rta Emine ne ugleda Crno more. Pogledah ga. Oči su mu čudno iskrile, ali je govorio sasvim ozbiljno.

Onda mi odjednom postade jasno da ja već znam toga čovjeka. Bilo je to jednaest godina ranije. Na jednom studentskom pohodu preko Pelistera, krećući od doma »Kopanki«, primjetio sam da se ka vrhu uputio i jedan visok mladi čovjek u pohabanoj trenerici i nekakvim prodrtim sandalama. Bio mi je čudan zbog svoga izgleda i zbog okolnosti da se nikome nije približio niti je s kim u kući i kod nje razgovarao, te uzgred upitah nekoga od domaćih — ko je to? Iz odgovora sam — isključujući podsmješljive primjedbe sagovornika — razabrao neobičnu povijest. Sin ugledne, dobro stojeće porodice, iz nevidljivih razloga, još kao dječak praktički je napustio i školu i kuću i uobičajeni način života, i ubrzo se sasvim odao planini. Samo na Pelister, na primjer, izlazio je preko pedeset puta. Živi u malom mjestu sa jakim konvencijama. Porodica ga se stidi, javno ga se odriče, a tajno ga pomaže. U nekoj alpskoj zemlji postao bi, po svoj prilici profesionalni vodič ili nosač, možda bi se razvio u odličnog alpinista i bio poznat i u izvjesnom smislu cijenjen čovjek. Ovdje je samo čudak koji živi svojim pustinjačkim, za građanskim psuhu nerazumljivim načinom, hoda po planinama, često poluodjeven ili polusit, nezainteresiran za bilo šta što za njegove sugradane predstavlja vrijednost u životu.

Godine su prošle i ja sam zaboravio na njega.

Sada je izgledao mirnije i zrelijie i bio je rječitiji. Njegov život za proteklu deceniju sastojao se samo od drugovanja sa vjetrovima i oblacima. Pravio je mamske ture kao ovu sada, živio je od onoga što usput zaradi ili što mu ko pokloni. Nekada bi u planinarskoj kući, cijepajući drva ili prenoseći neki teret, zasluzio toliko da može u njoj provesti koju noć, hraniti se i potom krenuti negdje dalje. Ponekad je slučajnim saputnicima poslužio kao vodič i oni bi s njim dijelili ono što su imali. Često bi ga ljudi — planinari, saznavši za njegovu biografiju, pomogli skromnim prilogom (i mi mu tako dadosmo neku našu deviznu sitninu da mu se u nevolji nađe) ili bi ga primali da besplatno jede ili spava u planinarskoj kući.

Tako su se nizali njegovi dani, od vrha do vrha, od prijevoja do prijevoja, smjenjivala su se godišnja doba, a on je dočekivao i ispraćao sunce na svim planinskim lancima od Julijskih Alpa do Trakije, bivakirao po šumama, spiljama i

brvnarama, družio se sa pastirima, prelazio državne granice pješke (svakako legalno, sa pasošem, i to je valjda jedini njegov dodir sa administracijom), živio od danas do sutra nošen nekim svojim nagonom i svojim prihvatanjem ovozemaljske egzistencije, nerazumljiv za obična ljudska shvatanja i sretan na svoj originalni način.

Sva svoja saznanja o životu, sve veze sa ljudima, sve obrazovanje koje je poslije osnovne škole stekao, sve se to odvijalo i reflektiralo kroz planinu. Čitav njegov život bio je pokoravanje toj unutarnjoj sili koja ga je sada gonila da ide preko planinskih vijenaca do Crnog mora, a poslije toga vjerojatno natrag do Jadranskog, da sedamnaest dana — kako su nam poslije ispričali — boravi u kući na Pirinu i svaki dan izlazi na Vihren, da nakon toga ide stalno sve dalje i dalje...

Nije govorio sve u logičnoj vezi, ali se jasno kao na dlanu video čitav njegov život. Onda je spominjao svoje buduće posjete centralnim Alpama i njihovim ledenjacima.

Razmišljao sam. Makar koliko da svi mi koje je — što bi duhovito rekao Avčin — zarazio »virus konformizma i kuga civilizacije« ne možemo da mu zavidimo na tom nemogućem načinu života i ma koliko da on ne može izdržati kritiku sa socijalnog stanovišta i prihvati se kao primjer za ugled, ipak zasluguje divljenje. Ostao sam iskreno iznenađen činjenicom da postoji čovjek koji je sve podredio potpuno apstraktnoj službi planini, sve ga se odrekao radi nje i sve svoje ljudske veze ograničio samo na saputnike i namjernike u tome jedinom svijetu u kome je znao i htio da živi.

Ustao je da se oprosti. Neko vrijeme se vidjela njegova visoka malo povijena figura na zelenoj padini Ovčarca, zatim se oštrosriza na plavoj pozadini neba i nestade.

Od tada ga nisam više susreo.

Povremeno ga se sjetim. Dešava se da osjetim srodnost sa njim i onda je pomalo svjesno odbijam pokušavajući da budem racionalan, jer ne znam kako bi se mogao braniti njegov životni stav. Drugi put, kada nedjeljom ili inače poslije završene ture silazim u dolinu, desи se da osjetim neku blagu i nerazumnu zavist prema njegovoj slobodi i nemaštini. A ponekad se bojam da je negdje nastradao. Možda je, hodajući sam, nestao u glečerskoj pukotini ili se okliznuo na nekoj strmini. Možda sada samo njegov duh boravi na visokim vrhovima i nepristupačnim policama i nastavlja započete puteve bez kraja i cilja.

U svakom slučaju, vjerujem da ćemo se opet negdje sresti.

Pet mjeseci pješke po Jugoslaviji

Početkom mjeseca travnja ove godine uputio se iz Zagreba na petmješecno planinarsko putovanje po Jugoslaviji čehoslovački građanin, Slovak, Juraj Puci iz Praga. Lanjske godine (1968) propješačio je za 9 mjeseci po Čehoslovačkoj oko 10.000 km.

On sam objašnjava: Glavni cilj ovog poduhvata je propagiranje čehoslovačko-jugoslavenskog prijateljstva. Pješačim pod parolom: »Hajdemo zajedno!« (»Pojedemo k sobe!«), radi upoznavanja obiju naših zemalja.

Dolazim u Jugoslaviju kao član češke kemping unije (L'union Tchecoslovaque des Camp-peurs). To je organizacija »trampa« koji vole odlaziti u prirodu.

Lanjske godine napustio sam svoje zanimanje turističkog vodiča-historika i sada sam korespondent. Pišem uglavnom u časopisu »Mladi svijet« a s ovog putovanja u tjednik »Květy« (Cvjetovi).

Nadam se da ću moći za vrijeme mog putovanja po Jugoslaviji svojim člancima također suradivati u nekim jugoslavenskim časopisima, kao što mi je uspjelo u dogovoru s uredništvom »Arene« u Zagrebu.

Unaprijed vjerujem da se neću izgubiti u bratskoj zemlji, te da ću biti u stanju o lju-

dima s kojima se sastanem, o zgodama i događajima koji me snadu u ovom nekonvencionalnom načinu turistike — napisati članke koji će interesirati naše čitaocе.

Poči ću samo pješke, po mogućnosti sporednim cestama, ev. planinarskim stazama, približno dnevno 40 km. To putovanje imati će oko 6.000 km. Trasa je: Zagreb — Varaždin — Maribor — Ljubljana — Rijeka — Bihać — Banja Luka — Virovitica — Osijek — Sombor — Novi Sad — Valjevo — Niš — Priština — Bitola — Skoplje — Titograd — Titovo Užice — Sarajevo — Dubrovnik — Split — Prijedor — Zagreb. Moja adresa u ovim mjestima je poste restante, glavna pošta.

Bio bih vrlo sretan kad bih ovđe našao nekoga koji bi mogao i htio bar djelomično nekoliko dana ili tjedan dana ili cijeli mjesec sa mnom pješačiti.

U 1970. godini pripremamo u Čehoslovačkoj međunarodni sastanak onih, koji se radije razgovaraju za vrijeme pješačenja nego u zadimljenoj birtiji. Bit ću zahvalan za svaki savjet i moralnu pomoć. Ne želim biti sam medju ljudima.

»Hajdemo zajedno!«

Juraj Puci

Kamenjak

Otkako se donji tok Rječine zbog akumulacionog jezera hidrocentrale pretvorio u suho korito i prestao biti privlačna tačka za nedjeljne izletnike, morali smo mi Riječani po bližoj okolici potražiti druga izletišta.

Tako je među ostalim došao na red i impozantni greben Kamenjaka (838 m), koji se u blizini ceste Rijeka—Zagreb svojim golin hridinama posebno ističe i na sebe svraća pažnju prolaznika.

Poznata je stvar da u predjelima bližim moru i za vrijeme zime ima vrlo lijepih sunčanih dana. I dok u krajevima uz Dravu, Savu i Dunav na prozorskim okнима cvate ledeno cvijeće, a prodavačice u dućanima rade u krznenim kaputima, mi ovdje u Rijeci idemo subotom i nedjeljom na izlete. Mlađi ljudi, skijaši, idu na snijegom pokrite terene Platka i Snježnika, a starijima ostaje mogućnost planinarenja po nižim vrhovima i padinama južno od Obruča, Malog Platka i Gornjeg Jelenja, jer tu zbog toplinskog utjecaja mora nema većih i dugotrajnih snježnih nameta.

Divota je ujutro po sunčanom zimskom danu odvesti se autobusom do Grobničkog polja pa dalje cestom nastaviti pješice. Pred nama se redaju snijegom pokriveni i suncem obasjani: Obruč, Platak, Sljeme i Pliš. Kod svakog zaokreta ceste mijenjaju se sve ljepši i ljepši vidici, da ih se ne može dosta nagledati. Odlučimo li ipak da se autobusom odvezemo dalje, doživjet ćemo iza Škrebutnjaka kod Gornjeg Jelenja veliko razočaranje. Autobus će iznenada zaći u gustu maglu i na teško prohodnu cestu prekrivenu snijegom i ledom. Zato Karlo i ja i ne idemo dalje, nego se pješke vraćamo natrag.

Na lijevoj strani u pravcu zapada vidimo najednom osebujan goli kameniti brijeđ, koji se nalazi u sklopu dugčkog grebena. To je Kamenjak, cilj našeg izleta danas. On je po konfiguraciji svojih stijena interesantan i za obične planinare i za alpiniste, jer u koti 771 m ima vertikalnu stijenu pozamašnih dimenzija. Ova kota vidi se čak iz mjesta Krasice kod Bakarskog zaliva, kada je osvjetljava sunce pri zalasku.

Greben Kamenjaka lijepo je vidjeti, bilo da idemo sa Malog Platka, tj. sa sjevera, ili sa Grobničkog polja, sa zapada. Silazeći jednom sa Malog Platka na cestu ugledam na sredini donjeg dijela golog grebena nekakvo stablo, kako strši u visinu. Protrljam oči ne vjerujući da je na vrhu gole stijene moglo izrasti drvo, koje do sada nisam vido. No drvo stvarno stoji povrh stijene i ja uzimam durbin da ga bolje osmotrim. I što vidim? Na goloj stijeni stoji čovjek i ne miče se. Jasno mu vidim gojzerice i na leđima ruksak. U to se na stijeni pojavi još jedan planinar i moje »stablo« krene sa svojim drugom dalje po grebenu.

Idemo tako Karlo i ja cestom sve bliže Kamenjaku, a izraziti šiljak kao da raste i postaje sve veći i impozantniji. Nedaleko ovčarske farme krenemo kolnim putem lijevo kroz mlađu bjelogoričnu šumu i uz lagani uspon dugom serpentinem dolazimo pod sam vrh. Slikamo ga i, došavši posve blizu, opazimo stari bunker koji dominira cijelim okolišem. Sa strahopoštovanjem pogledavamo na vertikalnu stijenu koja se uz bunker pruža u visinu i dubinu. Ova stijena možda još nije vidjela pravog penjača-alpinistu, a nas obične izletnike nije se udostojala ni pogledati.

Desno od vertikalne stijene vodi strmi put na rub grebena. Karlo ga stručjački odmjeri i počne se verati prema rubu. Stigavši gore zastane, da vidi što će ja.

»E, moj dragoviću, tu gore ja ne idem!« viknem mu odlučno. »Ti se probij na drugu stranu kote, a ja će je zaobići i tebe dočekati na drugoj strani. Ako te dugo ne bude, sići će na cestu i tamo čekati.«



Kamenjak

je životina, sve obrazovanje koje je došlo u vremenu, kada su se stijene i kamenje našle u području današnjeg Karlovačkog kraja. Ovo je bio vremenski razdoblje kada su se stijene i kamenje našle u području današnjeg Karlovačkog kraja.

Poznati su i neki drugi stijeni u području Karlovačkog kraja. Iako je Kamenjak najpoznatiji, takođe je poznat i Stijena u selu Šilovočima, koja je takođe dobila ime po svom izgledu. Stijena u Šilovočima je takođe poznata po tome što je u njoj pronađen fosilski ostaci, a takođe i neki drugi stijeni u području Karlovačkog kraja.

U području Karlovačkog kraja takođe postoji i nešto drugo. To je tzv. "Kamenjak" u selu Šilovočima. Ovaj stijen je takođe poznat po tome što je u njemu pronađen fosilski ostaci. Takođe je poznat i Stijena u selu Šilovočima, koja je takođe poznata po tome što je u njemu pronađen fosilski ostaci. Takođe je poznat i Stijena u selu Šilovočima, koja je takođe poznata po tome što je u njemu pronađen fosilski ostaci.

Kamenjak (kota 771 m)

Foto: K. John

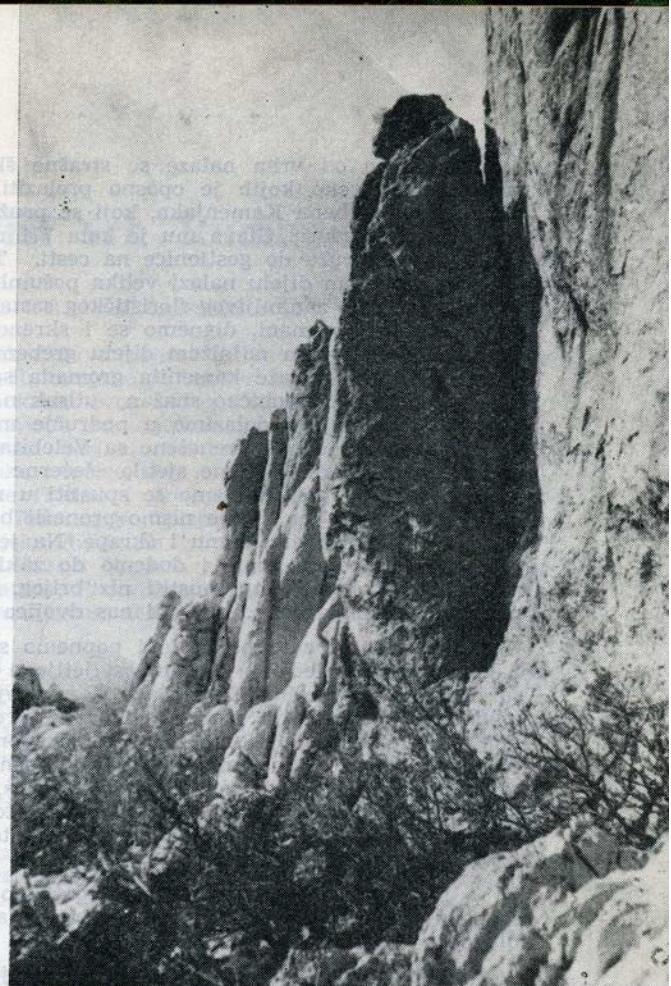
Smišljeno-učinjeno! Karlo začas nestane u stijenama, a ja idući podnožjem brijege obidem ga i nadem se u predjelu koji svojom divljinom podsjeća na vrleti sjevernog Velebita. Dugo sam tu čekao i razgledavao sve pojedinosti, ali Karla nišam dočekao. Obuze me neka slutnja da se nije negdje omaknuo i pao niz stijenu, te onđe sada leži razbijen ili mrtav. Zaviknem da se sve orilo, a jeka odbijala među okolnim stijenama, ali mi nitko ne odgovara. Muka me spopala. Što će sada? Karlu ne mogu pomoći, a sramota je druga ostaviti u nevolji... Nakon dugog krzmania i premišljanja vratim se do bunkera i podem serpentinom prema cesti. Nigdje čovjeka da mu se potužim i da ga upitam za savjet. Ova neizvjesnost prava je mōra i nevolja. Odlučim, ako se Karlo uskoro ne pojavi, da obavijestim prvu stanicu milicije. Tako rezonirajući stignem do ceste i sjednem na neki panj. Iznenada se na zavoju pojavi poznata Karlova figura, kako brzim koracima silazi niz brijege. Ustanem i javim se uobičajenim planinarskim uzvikom. Karlo odmah odgovori.

»Dakle, sve je u redu!« odahnom i prihvativ se ozbiljno jela. Karlo se pove za mnom i za kratko vrijeme bili smo spremni da se prvim autobusom odvezemo u Rijeku, jer su se sa zapada gomilali oblaci i spremalo se nevrijeme. Do dolaska autobusa Karlo mi je ispričao, kako se proveo među stijenama. Najprije je bio vrlo zadovoljan, jer se penjao uz dobro uočljive planinarske markacije. Idući dalje nailazio je na jako eksponirana mjesta, kojima je jedva prošao, jer nije bilo nikakvih osiguranja. Zbog toga planinari, kao na primjer ja, tu uopće ne mogu proći. Moja dozivanja uopće nije čuo, jer se stalno kretao između stijena. Pri tom penjanju imao je neugodan susret sa zmijom otrovnicom, ali ju je na vrijeme opazio i pričekao dok se je povukla, jer štap kod sebe nije imao.

izloženih na vjetar i voda, a takođe su zadržali svoju originalnost. Iako su mnogi od njih u posljednjih godinama obnovljeni i učinjeni bezbedniji za posjetitelje, neki su još uvek u izvornom stanju. U sredini je gola stena visoka 15 m, koja je podignuta na vrh sa širokim podnožjem. Na vrhu je izgrađen običajni turistički spomenik, a u prednjem dijelu stene je ugraviran natpis: "Monah u koti 771 m na Kamenjaku".

»Monah« u koti 771 m na Kamenjaku

Foto: K. John



5. listopada bio je krasan dan i mi se po drugi put uputisemo na Kamenjak. Pošli smo već poznatim putem i usput se sladili zrelim drenjcima. Obišavši kotu 771 m, došli smo u onaj vrletni teren, gdje sam svojedobno uzalud čekao i dozivao Karla. Putem smo slikali ogromnu kamenitu figuru koja kao monah stoji naslonjena uz stijenu i kao da moli milostinju na ulazu u taj veličanstveni prirodnji hram.

Razgledavajući okoliš naišli smo na male serpentine kojima se vrlo lako može doći na vrh kote 771 m, sa koje je krasan vidik na cijelu okolicu i na more. Kako Karlo i ja po grebenu nismo mogli dalje prema najvišem vrhu (838 m), skrenuli smo nešto niže na put, koji sjevernom stranom vodi na najviši hrbat Kamenjaka. Na njegov vrh vodi dobro izgrađeni put po dugoj serpentini, kojom prelazimo na drugu stranu grebena. Negdje je taj put zarastao povijušama, ali je uglavnom lako prolazan. Izgleda da tu već dugo nije stupila ljudska noga. Ovaj visinski put na južnoj strani grebena pruža tako krasne vidike i prolazi tako divljerođaćnim predjelima, da se ljestvicom može takmičiti sa Premužićevom stazom kod Rosijeve kolibe u sjevernom Velebitu.

Napokon, eto nas na vrhu! Na visini od 838 m nalazi se omanja platforma sa ukopanim betonskim kvadrom i letvom, na kojoj smo napisali: 5. 10. 1968. Sa vrha pruža se vidik kakav se samo poželjeti može: unaokolo brda i doline, a na južnoj strani more i brodovi... Neshvatljivo nam je, da se ovako lako dostupan vrh sa tako divnjim vidikom tako malo posjeće. No gledajući s njega onu jurnjavu automobila na cesti Rijeka—Zagreb i na cesti prema Platku, postaje nam i to shvatljivo: na Kamenjak se ne može autom, nego samo pješke!

Zapadno od vrha nalaze se strašne škape, oštro golo stijenje sa velikim pukotinama, preko kojih je opasno prelaziti. Ipak smo ih prešli i snimili cijeli zapadni dio grebena Kamenjaka, koji se pruža sve niže i niže poput trupine pretpotopnog Stegosaura. Glava mu je kota 771 m, leđa ili hrbat dosije visinu 838 m, a rep mu se pruža do gostonice na cesti. Taj rep ima oblik zaobljene lepeze, u čijem se najširem dijelu nalazi velika pošumljena vrtača. U njoj se sačuvao ostatak davne šume vrlo zanimljivog florističkog sastava. Odmorivši se na leđima te ogromne pretpotpone nemani, dignemo se i skrenemo na put koji ispod masiva najvišeg vrha vodi prema najnižem dijelu grebena. Tu nam se između krošnji mlade šume najednom pokaže kamenita gromada sa tri šiljka. Divan briješ koji, ovako sam za sebe, čini neobično snažan utisak na gledaoce. Dao bih mu ime Troglav. Prošavši ispod njega dolazimo u područje manjih stijena najraznovrsnijih oblika, koje kao da su ovamo prenesene sa Velebita. Naročito mi se svidjela obla stijena poput glave šećera koja me sjetila »šećerne glave« u Rio de Janeiru. Iz ovog čarobnog predjela pokušali smo se spustiti u malo prije spomenutu vrtaču. No pokušaj nije uspio, jer nigdje nismo pronašli bilo kakav puteljak kojim bi se moglo proći kroz neprohodnu šumu i škape. Na jednom mjestu na ivici vrtače opazimo velik kamen poput kugle i dodemo do zaključka, da bi se pomoću jake poluge mogao staviti u pokret i pustiti niz briješ. On bi svojom težinom brzo napravio prolaz do dana vrtače... Da, ali nas dvojica ne možemo ga niti maknuti!

Vratimo se zato na sedlo i popnemo se na golu zaobljenu hridinu grebena. Sa tog mjesta ugledamo suncem osvijetljene ogromne stijene koje se okomito dižu sa pošumljenih padina Kamenjaka. Pored njih velika jaruga obrasla mladom šumom seže do podnožja grebena. Kroz tu jarugu vodi najkraća staza do ceste. Bez dugog premišljanja uputimo se ovom jarugom niz greben i za manje od pola sata bili smo već kod gostonice blizu autobusne stanice. Na pašnjaku pokraj ceste prolazi veliko stado ovaca poduzeća »Sljeme«. Prilazimo bliže i vidimo mladu ovcu, kako se umiljava ovčarskom psu. Ovom je to draga, ali budno i sa nepovjerenjem pazi na Karla, koji priprema fotoaparat da taj prizor snimi. Sve sam bio u strahu da će pas skočiti na Karla.

U blizini na podnožju Kamenjaka kao da su se kiklopi igrali »bacanja kamenja s ramena«, jer se na širokom travnjaku nalaze razbacani ogromni kameni blokovi.

Uspon na Kamenjak nije planinarenje u pravom smislu, već šetnja promenadom u planinarskim cipelama po zelenoj tratinji i mjestimično krupnom i oštem kamenju. Kamenjak je vrlo zahvalna planinarska tura i treba ga posjećivati u sva četiri doba godine.

Na Kamenjaku i oko njega naći će svoje zadovoljstvo i ljubitelji planinske flore. Ne trebajući ići u daleke Alpe, da bi uživali u divnoj plavoj boji encijana, jer tu već u travnju mogu naći mnoštvo primjeraka Gentiane tergestine, a na lividama sjeverno od Kilovca (482 m) krasne primjerke Gentiane Clusii. Šteta što ekskurzije daka srednjih škola ne dolaze na Kamenjak. Imali bi šta vidjeti i naučiti!

Kod stare ceste, koja vodi na Platak, postavljen je novi znak autobusne stanice. Karlo i ja svratimo najprije do najbliže živice, da u njoj spremimo štapove za slijedeći uspon.

Sjedeći u gostonici i uz čašu »bijelogog« čekajući autobus za Rijeku pokazujemo ljubaznoj gostoničarki gdje smo malo prije bili. Ona nam se divi jer ni ne sluti kako je lako zaobilaznim putem uspeti se na ove »strašne« stijene. Pred večer sjedamo u autobus za Rijeku...

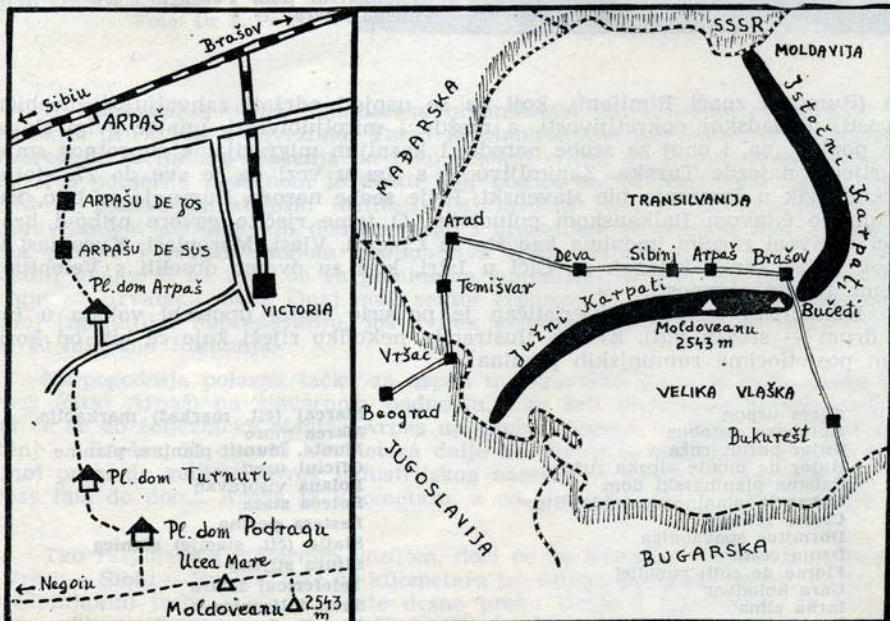
Tako nam eto opet prođe jedan krasan dan pun sadržaja i zadovoljstva, koje nijedan drugi briješ u bližoj i daljnjoj okolini ne može u tolikoj mjeri dati. Kamenjak je Velebit u minijaturi!

Kako doći na najviši vrh Rumunjske

JEDAN IZLET U TRANSILVANSKE ALPE

Za razliku od većine evropskih država kojima je najviši planinski vrhunac u graničnom području, najviših vrh Rumunjske je upravo u geometrijskom centru ove države. Pogledamo li geofizičku kartu ovog našeg susjeda, uočit ćemo zanimljivu činjenicu, da ova zemlja ima ustvari jednu jedinu visoku planinu — Karpate. Karpati ili Karpaci, kako ih Rumunjci nazivaju (staroslavenski korijen karpī = stijene?), čine velik luk oko Panonske ravnice, dug oko 700 kilometara. On započinje između Poljske i Čehoslovačke (Tatre) i preko Ukrajine se nastavlja kroz čitavu Rumunjsku sve do Dunava. Rumunjskoj pripada najveći dio ovog gorja: istočni i južni Karpati. Oni Rumunjsku dijele na tri dobro ograničene pokrajine: Transilvaniju, Moldaviju i Veliku Vlašku. S Karpata silaze brojni riječni tokovi na sve strane u pravcu rumunjskih granica. Prema tome Rumunjska je jedna od rijetkih evropskih zemalja kojima planine čak ni djelomično ne čine prirodnu granicu.

Najviši vrh Rumunjske nalazi se u Fagaraškom gorju koje je sastavni dio južnih Karpata ili tzv. Transilvanskih Alpa. Ovo posljednje ime dobili su južni Karpati po velikoj pokrajini Transilvaniji koja se pruža pod njihovom sjevernom padinom. U ovoj najljepšoj rumunjskoj pokrajini živi uz Rumunje mnogo Mađara i Nijemaca, pa joj odate osim rumunjskog imena Transilvanija još i mađarsko ime Erdelj i njemačko Siebenbürgen (Slaveni su ga preveli u Sedmogradska). Premda danas u Rumunjskoj nema ni 1% južnih Slavena (postoji oaza Hrvata Krašovana na jugozapadu države), njihovi tragovi su brojni i jaki. Prema istraživanjima samih Rumunja barem 10% geografskih imena je slavenskog porijekla (npr. Poiana, Iezero, Predeal, Lipova, Bistrica, Debela Gora, Slatina i nebrojeno drugih). Stručnjaci smatraju Rumunje potomcima starih Rimljana ili poromanjenih Da-





Planinarski dom Podragu i istoimeno jezero

čana (Rumunji znači Rimljani), koji su se uspjeli održati zahvaljujući neobičnoj žilavosti, nomadskoj pokretljivosti, a možda i miroljubivosti, unatoč svim slavenskim poplavama, i onoj za seobe naroda, i kasnijim migracijama suprotnog smjera za vrijeme najezde Turaka. Zanimljivo je s tim u vezi da je sve do 17. stoljeća crkveni jezik u Rumunja bio slavenski. Prije seobe naroda Rumunja je bilo, kako se čini, po čitavom Balkanskom poluotoku. O tome riječito govore njihovi brojni ostaci nazivani raznim imenima kao što su Cincari, Vlasi, Morovlasi, Kucovlasi itd. Njihov najzapadniji izdanak su Čići u Istri, koji su ovamo doselili s Velebita za vrijeme turske opasnosti.

Rumunjski jezik karakterističan je po vrlo čestoj upotrebi vokala u (npr. bun drum = sretan put). Evo za ilustraciju nekoliko riječi koje će biti od koristi našim posjetiocima rumunjskih planina:

Acces uspon	
Autobuze autobus	
Bujor božur, ruža	
Bujor de monte alpska ruža	
Cabana planinarski dom	
Cabane planinarsko sklonište	
Creste greben	
Dormitor spaonica	
Drum cesta	
Florae de colti runolist	
Gara kolodvor	
Iarna zima	
Lacul, iezer jezero	

Marcaj (čit. markaž) markacija
Marea more
Munte, muntii planina, planine
Oficiul ured
Poiana visoravan
Poteca staza
Pesteră pećina
Statie (čit. stacije) stanica
Stinca stijena
Telefericul žičara
Tren željezница
Virful vrh

zajedničko održati svi suradnici

za razvoj planinarskog društva. Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

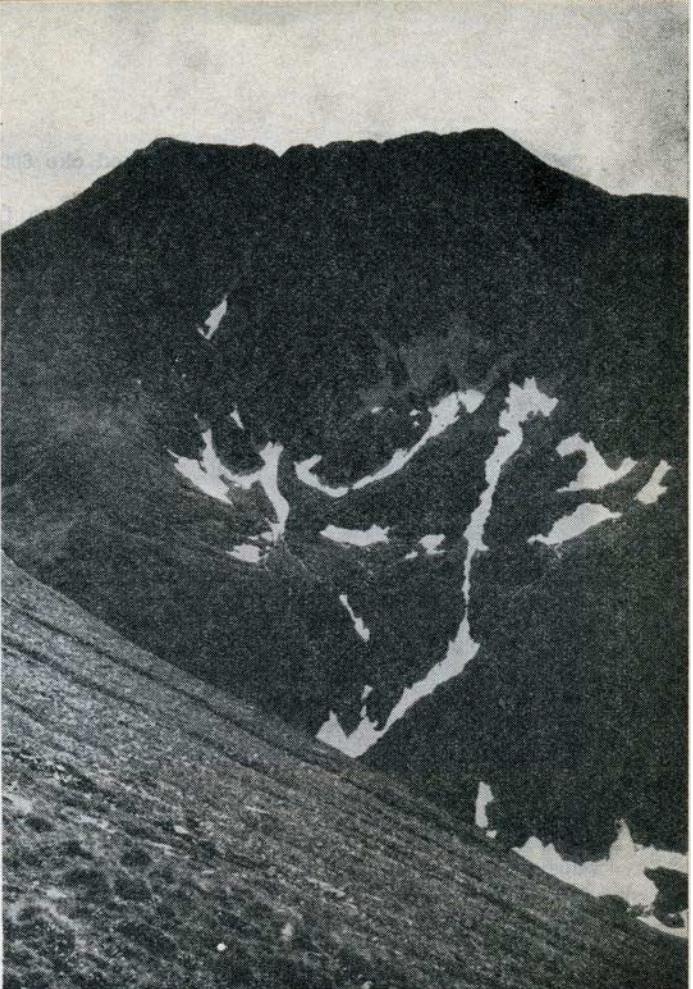
Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.

Urednik je predstavio svoju ideju o osnivanju planinarskog društva u Rumunjskoj.



Moldoveanu (2453 m),
najviši vrh Rumunjske
Foto: Dr Z. Poljak

U Rumunjskoj nema planinarske organizacije nalik našim amaterskim planinarskim društvima i savezima. Tamo je planinarstvo kao zdravstveni faktor od izvanrednog socijalnog značenja na tako visokoj cijeni, da je država brigu za planinarstvo povjerila posebnom institutu koji bogato dotira (Institutul balneo-climaterica = Balneo-klimatološki institut). Taj institut bavi se ne samo podizanjem i upravljanjem planinarskih domova nego i uređenjem planinskih staza, označavanjem putova i popularizacijom planinarstva među narodom. To nas neće mnogo začuditi imamo li na umu da su planine za rumunjski zdravstveni turizam ono što je npr. za Hrvatsku more. Onaj mali sektor crnomorske obale oko Mamaje, unatoč nagloj izgradnji i napredovanju, još uvijek svojim kapacitetima ne može zadovoljiti 20 milijuna Rumunja.

Najpogodnija polazna tačka za uspon u Fagaraško gorje je planinarska kuća Arpas (čitaj Arpaš) na sjevernom podnožju. Tko želi doputovati željeznicom, dovest će se do željezničke stanice Arpas na pruzi Beograd — Vršac — Temišvar — Sibinj — Brašov, ili oko 15 kilometara dalje do Victorije, posljednje stanice na lokalnoj pruzi do velikog novog industrijskog naselja na podnožju Karpata. Od ž. st. Arpas ima do doma Arpas 13 kilometara, a od Victorije oko 7, uglavnom po ravnici.

Tko raspolaže s motornim vozilom, doći će do Victorije cestom E 94 Beograd — Vršac — Sibiu — Brašov. Oko 50 kilometara iza Sibiu (hrvatski Sibinj, odatle Janko Sibinjanin) treba s glavne ceste desno preko Uuceje 7 kilometara do Victorije. Nešto prije velikog sanatorija u Victoriji skreće s asfaltnog puta desno brdska

cesta (7 km) do doma Arpas (na visini od oko 600 m). Kuća je stalno opskrbljena; tu se može prenoći i parkirati vozilo.

Planinari koji se oslanjaju na priručnike i geografske karte starije od desetak godina izlažu se opasnosti da promaše najviši vrh Rumunjske. Sve do nedavna najvišim vrhom smatrao se Negoil (2535 m). Danas je službeni najviši vrh Moldoveanu (2543,5 m) koji se također nalazi u Fagaraškom gorju, oko 15 kilometara istočnije od Negoja. Transilvanci uzimaju taj novi geodetski podatak sa stanovitom rezervom jer se ne mogu oteti sumnji da su im bukureštanski geodeti iz lokal-patriotskih pobuda »otelic Negoj, i titulu najvišeg vrha dodijelili Moldoveanuu koji je oko 500 m daleko od transilvanske granice, na području Velike Vlaške. U svakom slučaju, planinar će najbolje učiniti ako se osloni na novije podatke. Najpreciznije podatke i vrlo dobru kartu mjerila 1:100.000 načiće u 3. svesku kolekcije vodiča »Muntii nostri« (= Naše planine) pod naslovom »Fagaras« koju je izdao Oficil national de turism »Carpati« (Narodni turistički ured »Karpatski«) uz cijenu od 4,25 Leja.

Uspon od kuće Arpas na Moldoveanu traje 9 sati hoda. Prema tome, put treba poduzeti ili vrlo rano ujutro ili ga podijeliti u dva dana. Mogućnost noćenja i opskrbe na tom usponu pruža planinarska kuća Turnuri (4 sata hoda) i planinarski dom Podragu (6 sati). Prvih četiri sata uspon stalno vodi kroz prekrasne guste borove šume svladavajući u brojnim zavojima na efektn način znatnu strminu. Kuća Turnuri nalazi se odmah iznad gornje šumske granice, lijevo od puta. Ovu kuću ne ćemo naći ni na najnovijim planinarskim kartama jer je podignuta tek nedavno. Nakon odmora slijedi još dva sata uspona u zavojima, travnatim padinama, preko snježnika i kroz stada ovaca, u nekadašnji ledenjački kotao gdje se uz ledenjačko jezero Podragu nalazi istoimeni planinarski dom (2136 m). Po okolnim strmim stijenama zadržavaju se sve do ljeta snježnici.

Na putu će planinara, koji je ovdje prvi puta, iznenaditi neobična ružičasta boja kojom se početkom mjeseca juna ističu padine okolnih visokih vrhova. Tek kad im se sasvim približimo, otkrit ćemo razlog ove čudne pojave. Njihove padine doslovno su pokrivene plaštem alpskih ruža, rododendrona, rumunjski bužora (bužor de monte, po naški božur). U planinarskom domu ponovo ćemo doživjeti susret s rododendromom, ovaj put u šalici čaja. Ovdje je vrlo teško dobiti neki drugi čaj osim od alpske ruže!

O planinarskom domu također je potrebno kazati nekoliko riječi. Kao i svi ostali domovi u Karpatima i ovaj se sjaji od čistoće. Ne zaboravimo da ovdje domovi imaju malone status sanatorija. Puni su i ljeti i zimi, dobro su opskrbljeni i, zahvaljujući izdašnim dotacijama, ne muči ih problem financiranja i rentabilnosti. Personal je vrlo uslužan. Osim rumunjskim, najčešće se služi i njemačkim jezikom (u Transilvaniji je za vrijeme Austro-Ugarske bila jaka njemačka oaza!). Kućni red je strogi, cijene su pristupačne, a dom je vrlo konforan (tekuća voda u kući). Tko se ne boji hladne vode, ljeti se može kupati u ledenjačkom jezeru pokraj planinarskog doma.

Nastavak puta od doma prema vrhu najprije se u oštrim zavojima uspinje iz ledenjačkog kotla u južnom smjeru do grebena kojim je kotao okružen. Čitav put od podnožja do vrha i dalje grebenom Karpati je solidna pješačka staza koja se redovito održava i markira. Orientacija čak ni za magle ne predstavlja problem koji bi bio skopčan s opasnostima. Stigavši na greben treba njime lijevo prema istoku oko jedan sat preko vrha Ucea Mare. Već izdaleka opazit ćemo jedan istaknuti orijaški vrh nalik trapezu, koji se ponešto izdvaja od glavnog grebena prema jugu. Tabla s natpisom pokazuje gdje treba ostaviti grebenski put i skrenuti desno. Još jedan jači uspon od četvrt sata, i nalazimo se na najvišem vrhu Rumunjske (Moldoveanu, 2543,5 m).

Izvanredan je pogled odavle na sjevernu stranu, u dubinu nekadašnjih ledenjačkih kotlova odakle sukljaju magle i valjaju se preko grebena, na snijegom isaranje padine, i još dublje, na mračne šume koje se na horizontu gube u magličastim daljinama. Posve je drugačija južna strana, koju tek sada možemo dobro razmotriti. Kao u većine evropskih planina, južna strana oskudijeva šumom, a reljef joj je siromašniji. Ipak, ove strme padine koje se spuštaju u Panonsku ravnicu, imponiraju svojim izvanrednim dimenzijama. Svaki pripadnik južnoslavens-



Pogled s grebena Karpata u ledenjačku dolinu Ucea Mare

Foto: Dr Z. Poljak

skih naroda sjetit će se na ovom vrhu i nehotice podatka koji je učio još u osnovnoj školi: »Naši predci došli su za seobe naroda iz današnje Ukrajine i preko Karpata se spustili u sadašnju postojbinu...« Eto, to su dakle ti Karpati, i svaka čast planinarskim sposobnostima starih Slavena, ako su zaista prelazili, a ne zaobilazili ovo gorje.

Odmarači se na vrhu i upijajući pogledom ove neobične pejzaže, ipak će nas obuzeti osjećaj koji je na granici sjete. Unatoč svim tim gorostasnim oblicima, ova planina odiše nekom hladnoćom. Mračna boja njenog prakamenja, pravilne i nevjerljivo dugačke padine s paralelnim vododerinama kojima ne možemo sa-gledati kraja, djeluju nekako tmurno i mrtvo. Planinar koji je naviknut na bogatstvo i bjelinu reljefa balkanskih vapnenačkih planina i dinarskog krša, ovdje se neće osjećati kao kod kuće, osjećat će se izgubljeno ili kao da mu nešto nedostaje. Možda bi taj osjećaj mogli raspršiti neki drugi dijelovi južnih Karpata. Jedva pedeset kilometara u pravcu jugoistoka nalazi se orijaški vapnenački masiv Bucegi (čitaj Bučedi), eldorado rumunjskih alpinista, masiv prepun vapnenačkih vertikalica, jedinstven u Rumunjskoj. Alpinistički priručnik o toj planini ima blizu 300 stranica! Kao potpuni kontrast, u njegovoj blizini nalazi se Poiana Brasov, zimski planinski centar Rumunjske, ljeti divne i pitome travnate padine okičene brojnim planinskim hotelima.

Ima još mnogo lijepih, manje ili više poznatih kutaka po rumunjskim Karpatima, vrijednih da se govori o njima, no to već prelazi našu temu. Bilo je to samo nekoliko usputnih refleksija nakon završenog zadatka, uspona na najviši vrh Rumunjske.

Do Pece i natrag

Dok su naša kola jurila zagorskom magistralom provjeravali smo, da li smo ponijeli sve što nam je potrebno: topografske karte, vodiče, dozvolu za kretanje u pograničnoj zoni, fotografске aparate i filmove. Uglavnom sve je bilo na okupu i svaki je od nas kupio ono što smo se dogovorili. Jedino što smo sada morali priželjkivati bilo je lijepo sunčano vrijeme!

Noćna svjetla Velenja dočaravala su nam dojam, da se nalazimo u jednom velikom i modernom gradu. Vješto osvjetljenu staru gradinu iskoristili smo za kratak odmor šetajući stazama i zidinama grada. Producujemo put i vozači se izmjenjuju. Tranzistor svira, ali više kvrči i nekoliko ga puta zatvaramo. Promiču kilometri, sela i pusti dijelovi ceste. Željeli smo da večeras stignemo do Mežica ili možda i nešto dalje.

U Dravogradu su ulice bile potpunoma puste. U hotelu se interesiramo kakova je situacija za noćenje u Mežicama. Izgleda iz »poslovnih« razloga uvjeravaju nas da u Mežicama nema mjesta jer se slavi 300-godišnjica rudnika, pa nam savjetuju da prenoćimo kod njih. Dogovaramo se da ipak produžimo dalje. Ponovno vožnja, ali ovog puta kroz kišu i mjestimično jak pljusak. U lokvama vode titraju svjetla željezare Ravne. Ulazimo u kanjon. Šteta što je noć i ne vidimo dalje od sebe. Pred nama su ubrzo svjetla Mežica. Ulazimo u grad. Cestom se ljudi ljujaju (ne od vjetra) uniformirane pojave rudara. U hotelu vrlo bučno. Od slobodnog mjesta za spavanje ipak nema ništa! Sada preostaje jedino, da se produži dalje do Črne gdje prema podacima iz vodiča postoji prenoćište. Kilometri promiču u vožnji kroz kanjon. Bilo je negdje oko jedanaest sati po noći kada smo pronašli prenoćište. Zvonimo na vratima. Za desetak minuta pojavljuje se sneno lice sobarice. Kada nam je rekla da imade slobodnu sobu, olakšano smo uzdahnuli. Parkiramo auto, vadimo potrebne stvari i osjećamo jaku glad. Odlazimo do hotela da nešto pojedemo. Kuhinja više ne radi, ali riječ po riječ, i na stolu su zamirisale kranjske kobasice. Poslije toga vrlo smo brzo zaspali, ali rano buđenje bilo je najteže tog jutra. Vraćamo se do Mežica, jer je odande prema podacima oko 3 sata hoda do Pece. Kada smo uredili naše naprtnjače i osigurali čuvanje auta, naš voda puta, Vlado, primjećuje jednu tablu na kojoj piše da od Mihovog doma na visini od 908 m imademo do vrha Pece svega sat i po hoda. Stvari tovarimo natrag u auto i pokušavamo autom doći do doma. Planinska cesta vrlo je uska i sva izlokana od noćne kiše. Potoci uz nas se uz zaglušujuću buku ruše u dolinu. Serpentine su česte i vrlo oštre. Samo vozačka vještina našeg Vlade sigurnom rukom kroz četiri kotača »milenčenta« između manjih i većih graba i ruba ceste. Magla postaje sve gušća i pod jakim naletom vjetra kovitla se prema dolini. Na nekoliko je mjesta izgledalo kao da dalje ne ćemo moći, ali malo po malo, ipak je išlo. Izgledalo nam je da se put jako otegao ali na jednom mjestu razveselila nas je tabla s oznakom doma. Iza prvog zavoja ugledali smo dom. U dvorištu »Planinske postojanke« ostavili smo auto i požurili u ugodne sobe doma da popijemo topli čaj.

Carstvo magle i kiše

Iako naše naprtnjače nisu bile napunjene konzervama, težina je bila znatna zbog foto aparata i filmske kamere. Zbog magle pogled nam nije dopirao baš daleko, ali u prvi čas to nam je i odgovaralo jer bi nas sada peklo sunce kod uspona. Ušli smo u šumu. U njoj je magla bila već nešto gušća. Vjetar je puhan i bilo nam je hladno. Najednom je ispred nas iz magle izšao neki mladić. Pozdravili smo ga i nismo shvatili važnost susreta. Mladić nas pita, idemo li na Pecu? Kažemo, da idemo! Želite li poslati svoje stvari žičarom? Složno smo odgovorili: Da, svakako! Mladić je produžio spuštanje u dolinu, a mi prema gore. Malo kasnije postaje nam jasno, da mi ne znamo gdje je zapravo žičara? To nismo pitali onog momka, a sada je on otisao. Na jednom mjestu putevi se račvaju. Dvoje produžujemo markiranim putem, a Romi i Duško nastavljaju drugim. Vežu održavamo dovikivanjem. Desetak minuta kasnije iz magle je izašla donja stanica teretne žičare za dom na Peci. U drvenoj kolibi kraj stupa nalazio se poljski telefon. Zo-

mes koljeva ušao u leđnu polinju, poljubio
čuči i pogasio svjetlo u sebi, da ne
ostane ništa od njega. I odatle sviči sve
svetlost obnovljod u hodo s itaku u
lesib smrte. U sljedećem trenutku je
zadobrojevao, da su vratnici otvorili
spuštanje se poljubom u vodu, ali su
već došli. Vodovodni celični tunel
čitavim krovom prekrivenim s metalnim
dvostrukim dležnjem, kojim su učinjeni
mrežasti, zatvoreni sa svakog stranice
širokim stupovima, ali u jednom od njih
se je otklonio krov u vodu, a tada je
zadobrojevao — počeo da se skida
svakog reda, a svaki reda skidajući
svakog reda, a svaki reda skidajući
svakog reda, a svaki reda skidajući

Pred nama je sjedio kralj Matijaž, glavom oslonjen na ruku...

Foto: S. Božičević



vemo gornju stanicu i čekamo. Javio se opskrbnik i kaže nam neka svoje stvari stavimo u košaru žičare i pošaljemo gore. Olakšani skakućemo oko kućice i gledamo kako naše stvari nestaju u magli.

Strmina postepeno postaje sve veća i pravilo o odmaranju primjenjuje svaki za sebe prema svojoj snazi ili kondiciji. Znoj je brzo potekao i bez sunca, a žeda se mogla utežiti jedino lizanjem orošenih borovih iglica. Od lugara putem saznamo, da je do jučer bilo divno vrijeme, ali da se noćas pogoršalo. Naleti vjetra na mahove rastjeraju maglu i vrlo kratko vrijeme možemo gledati duboko pod nama zelenu dolinu i nekoliko vrhova obraslih visokim borovima.

Pola sata kasnije naišli smo na dvije zgrade — planinarsko odmaralište iz Mežica. Kratak predah i nastavljamo dalje. Sada smo već prešli visinu od 1500 metara. Put je proširen i kao da je građen za vozila. No i njegov strmina nas počinje zamarati. Kako se sve više uspinjemo, očekujemo da magla bude sve rijeda, ali ona uporno ostaje oko vrhova. Vidimo jedva stotinu metara oko sebe i ništa više. Na visinomjeru čitamo na kojoj smo visini i računamo koliko je još ostalo do doma. U času kada je sunce vrlo škrto provirilo kroz maglu i vlažne smreke i tise, ugledali smo toliko očekivani dom. I ona slaba toplina sunca ugodno nam je prijala, a pojava doma tako osvjetljene bila nam je sada još draža.

Naše naprtnjače čekale su nas u blagovaonici. Smjestili smo se u sobi, presukli vlažne i mokre košulje i ispružili se na počinak.

Vrh Male Pece nije nam pružio željenih vidika. Magla je uporno prekrivala vrh Pece i ostalih okolnih planina. Tek kasno na večer kada je sunce zalazilo iza udaljenih vrhova, pod jakim naletom vjetra horizont se malo proširoio. Duboko pod nama među zelenim planinskim košanicama ugledali smo bijelu točkicu kuće — Mihovu planinsku postojanku i put kojim smo se dovezli iz Mežice. Obli hrbat i vrh Pece s okomitim stijenama na jednoj strani pokazao nam se samo na trenutak, da bi čas kasnije bio ponovno zavijen gustim oblacima i maglom.

Posjeta Kralju Matijažu

Kiša koja je padala cijelu noć, popraćena treskanjem gromova, nije pokazivala namjeru da prestane. Poslije doručka odlučili smo da krenemo do pećine u kojoj je kip kralja Matijaža, a odavde dalje na vrh Pece.

Iako je kiša konačno prestala, po nama je ipak padalo. Tc je vjetar tresao grane stabala ispod kojih smo prolazili i sipao po nama debele kapi. Uska vijugava staza čas se uspinjala, a čas spuštalaa. Provlačeći se između mokrih grmova odjednom smo se našli pred ulazom pećine. Tamni otvor bio je nekoliko metara ispod

nas. Dok smo se uklesanim stepenicama spuštali u unutrašnjost pećine sjetio sam se slovensko-koruške priče o Kralju Matijažu. Priča kaže, da u utrobi planine Pece spava Kralj Matijaž sa svojom vojskom. Njegova brada raste i omata se oko stola. Kada se ona sedam puta oplete oko stola, kralj će ustati i poći u borbu da oslobodi koruški narod. Sjetimo li se, da se uz nas nalazi državna granica, da je s one druge strane ostalo mnogo slovenskog življa, tada nam je razumljiva bit ove narodne priče i vjerovanja.

Desetak metara ispod ulaza zastali smo pred željeznim vratima. Iza crno obojenih čeličnih vratiju uokvirenih helebardama i kopljima u polutami pećine crnila se figura kralja Matijaža. Otključali smo bravu i uz škripu zahrdalih vratnica ušli u polutamu. Pred nama je sjedio kip kralja naslonjene glave na ruku, s bradom dugom do kamenog stola. Stolica na kojoj je sjedio blještala je od kristala kremena. S njegove strane uz zid bio je prislonjen veliki mač, a lijevo u tami nalazile su se tri helebarde. Tamu pećine osvijetlio je na trenutak bljesak fleša — za uspomenu na posjetu usnulom kralju Matijažu. I kada je nekoliko minuta kasnije Duškova filmska kamera ovjekovječila našu igru s teškim sredovjekovnim oružjem, bili smo veseli kao mala djeca u igri. Vratili smo oružje na njegovo mjesto, zatvorili uz škripu željezna vrata i oprostili se od kralja, kojega nije smetala ni naš buka niti naš smjeh.

U društvu graničara

Uspinjali smo se kroz niske mokre borove iznad vrha Male Pece. Magla nam je na trenutke pokazivala nešto širi vidokrug ali i vrlo brzo zaklanjala pogled. Sunce je ovdje na visini dobro peklo i prisililo nas, da se unatoč snijegu skinemo. No trenutak kasnije bili bi ponovno u magli i tako sve do ispod vrha. Pazili smo na markacije na kamenju i polagano se uspinjali. Nije bilo baš teško. Na prvom većem snježištu ohladili smo ruke i sa kockama šćera progutali malo snijega. Sunce nam dozvoljava da slikamo samo detalje s uspona, dok horizont ostaje i dalje zaklonjen maglom. Na velikim plavim encijanima i nakupinama sitnih crvenih cvjetića ljeskaju se kapljice kiše, bistre kao najčistiji dragulji. Na drugom snježištu bljujav okus snijega popravlja komadičak čokolade i ponovno produžujemo uspon. Na rubu okomitih stijena magla se razišla i na čas nam pokazala duboku provaliju uz koju prolazimo.

Nalazimo se uz granični kamen s Austrijom. Prelazimo nogom preko njega — i tako je jedna nogu u Jugoslaviji, a druga u Austriji. Pred nama je posljednja strmina sa travnatim sagom, nekoliko skokova preko kamenja i za nekoliko trenutaka bili smo na vrhu Pece. Ovdje su nas dočekali i graničari. Poznamo ih od sinoć iz doma. Iz metalne kutije pričvršćene na cepin na visini od 2126 m vadimo upisnu knjigu. Listamo je i upisujemo se. Vjetar je vrlo jak i raznosi maglu oko vrha. Sklonuli smo se u zavjetrinu i odlučujemo da malo pričekamo, možda će se magla razići. Prolazi i pola sata, a magla je sve gušća. Slikamo se za uspomenu i po magli, i spuštamo se natrag prema domu. Magla je i kod spuštanja sve gušća. Čas prije otvoreni cvjetovi encijana sada se zatvaraju. Izgleda da će biti i kiše. Nekoliko minuta kasnije prve kapi kiše potvrdile su naše strahovanje. Zagrmilo je. Kapljice kiše postaju sve veće i ubrzo je počeo pljusak. Pod kišne kabanice i vjetrovke sklanjamo naše fotoaparate i trčimo prema domu. Do doma smo dotrčali prije najjačeg pljuska.

Razmišljamo o tome, kako nismo imali sreće sa Pecom. Pokušali bismo posjetiti vrh ponovno sutra, ako bude lijepo vrijeme.

Uz cijenu straha

Kiša i grmljavina trajala je toga dana gotovo cijelo popodne. Pred zalazak sunca ponovno su se razišli oblaci. Uršla gora sa bijelim stupom odašiljača ukrašena je dvostrukom dugom. Tamo lijevo iza Pece zalazio je sunce uz divno obojene oblake i vrhove borova. Ostali udaljeni vrhovi nestajali su u tami sutona.

Vedro zvjezdano nebo bilo je uzrok, da se detaljno dogovorimo za sutrašnji što raniji uspon na vrh Pece. Ali oko pola noći probudila nas je grmljavina i šum jake kiše, koja je bубnjala po krovu doma. Osvanulo je još jedno magleno i kišovito jutro. Velikog izbora nismo imali. Trebalо je platiti račun i spustiti se do automobila.

Uskoro je počeo padati i snijeg, tako da se opskrbnica Julčika sažalila nad nama i ponudila nam, da nas dolje spuste u teretnoj žičari. To je inače zabranjeno, ali ako želimo može nas spustiti dva po dva. Dakle možemo birati — ili jedan sat silaziti po kiši i snijegu ili deset minuta u ovoj košari! Prva dvojica već su u košari. Veliki bubanj se polagano odmata i za nekoliko minuta naši prijatelji nestaju u magli. Pola sata kasnije košara se vratila prazna. Sada je bio red na nama. Spuštamo se polagano i uz put snimamo vrhove borova i strminu oko nas. Kazaljka visinomjera spustila se za 500 metara kada smo se zaustavili kod donjeg stupa žičare. Ponovno smo svi zajedno. Javljamo se telefonom i zahvaljujemo na pomoći. »Štiri poljupčka Julčiki« i, doviđenja, planino!

Nekoliko desetaka minuta kasnije od Mihovog doma posljednji pogled na vrhove Pece, koji su se pojavili iz magle, ali samo na trenutak. Nakon nekoliko dana provedenih u tišini planine ponovno smo slušali šum automobilskog motora. Polaganio silazimo uskom cestom uz šum potoka i slapova.

Nešto kasnije na asfaltnoj cesti uz jednoličan šum motora svaki od nas doživljava svoj susret s ovom planinom. Želio bih se vratiti, ali ne sam. Možda će tada biti više sunca i prostranih vidika.

EDUARD PAVŠIĆ, Zagreb

Transverzalci u Hrvatskoj

Nakon svih pojedinosti o raznim planinarskim putevima u Hrvatskoj koje su u našem časopisu objavljivali poznati »transverzalci« Ivo Ott i Meho Šehić svakako je potrebno napisati i o uspjehu te nove planinarske »discipline«. Do sada imamo u Hrvatskoj ravno deset planinarskih puteva koji uz uobičajenu markaciju imaju još i posebne oznake. Među prvima otvoreni su: Samoborski kružni put, Zagorski planinarski put, Karlovačka transverzala i Slavonski planinarski put. Planinarski put Medvednicom otvoren je svečano 30. lipnja 1963. g. u Vugrovcu a 17. svibnja 1965. g. održan je »Pohod tragom I. izleta HPD-a« u čast 90. godišnjice. »Partizanski put po Medvednici« otvoren je 6. studenog 1966. g. i toga dana prošlo je tim putem 320 planinara. »Primorsko goranski put« otvoren je 2. srpnja 1967. a »Planinarski put Našice« 30. lipnja 1968. g. Najmladi je »Štajersko-zagorski put« koji ima i ime »mala bratska transverzala« a otvoren je 27. srpnja prošle godine.

Najviše značaka podijeljeno je prolaznicima »Samoborskog kružnog puta« (933) a najmanje na »Štajersko-zagorskom putu« (svega 15). Ukupno je podijeljeno 3.435 značaka, od toga: planinarima iz Hrvatske 2.945, iz Slovenije 240, iz Srbije 123 i iz Bosne 108.

Značke su osvojili i planinari iz Mađarske (11) Austrije (6) i iz Čehoslovačke (2). Najuspješnije društvo iz Slovenije je »Ljubljana-Matica« (96 značaka), a iz Srbije PD »Željezničar« iz Beograda (67 značaka). Iz priloženog pregleda vidi se koliko je planinarskih društava sa područja Hrvatske te Bosne i Hercegovine sudjelovalo u proteklih deset godina u ovoj danas najmasovnijoj planinarskoj aktivnosti.

Pojedine transverzale označene su u tabeli slijedećim brojevima:

I	Primorsko-goranski put	VI	Planinarski put Medvednicom
II	Slavonski planinarski put	VII	Partizanski put po Medvednici
III	Planinarski put »Našice«	VIII	Zagorski planinarski put
IV	Karlovačka transverzala	IX	Pohod »Tragom I. izleta HPD-a«
V	Samoborski kružni put	X	Zagorsko-štajerski put

PLANINARSKO DRUŠTVO	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X svega
ZAGREB-Matica	1	4	—	30	103	86	59	24	86	— 393
ZANATLJIA, Zagreb	—	2	30	27	53	70	95	26	43	1 347
ŽELJEZNIČAR, Zagreb	—	—	—	14	56	71	88	23	27	10 289
JAPETIĆ, Samobor	—	—	—	13	88	12	—	5	151	— 269
SLJEME, Zagreb	3	—	2	10	35	98	30	10	32	— 219
RADE KONČAR, Zagreb	—	1	—	15	73	24	16	15	16	— 160
GRAFIČAR, Zagreb	—	—	—	11	42	30	25	18	18	— 144
RAVNA GORA, Varaždin	—	4	7	12	16	23	13	59	7	— 141
RUNOLIST, Zagreb	—	5	—	10	39	50	4	10	15	— 133
RISNJAK, Zagreb	—	2	—	19	15	41	14	21	13	— 125
KRNDIJA, Našice	3	5	33	8	14	26	10	—	14	— 113
STUBIČAN, Donja Stubica	—	—	—	—	7	34	12	21	—	— 74
DUBOVAC, Karlovac	1	1	3	26	8	6	5	2	6	— 58
RIS, Stenjevec	—	—	—	1	19	10	7	—	12	— 49
VELEBIT, Zagreb	—	—	—	6	14	7	3	7	4	— 41
JASTREBARSKO, Jaska	6	—	—	9	12	1	—	—	12	— 40
JANKOVAC, Osijek	—	16	8	—	3	6	5	—	2	— 40
KALNIK, Križevci	—	—	—	—	3	3	—	7	11	— 25
PRIJATEL PRIRODE, Zagreb	—	—	—	4	11	15	7	2	—	— 39
SUTJESKA, Zagreb	—	—	—	1	5	19	4	—	3	— 32
PLANINARSKI KLUB, Split	—	—	—	—	23	—	—	—	2	— 25
PRIRODA, Zagreb	—	—	—	—	8	6	10	—	—	— 24
SUSEDGRAD, Podsused	—	—	—	—	8	—	7	—	7	— 22
GREBEN GRAD, Novi Marof	—	—	—	—	—	4	6	7	—	1 18
MILENGRAD, Budinščina	—	—	—	—	—	—	—	17	—	— 17
TROGLAV, Zagreb	—	—	—	—	10	5	—	2	—	— 17
ORAHOVICA, Orahovica	—	—	—	—	—	—	—	—	16	— 16
STRAHINJŠČICA, Krapina	—	—	—	—	1	—	—	10	5	— 16
IVANČICA, Ivanec	—	—	—	—	—	—	—	14	—	— 14
M. PLOTNIKOV, Samobor	—	—	—	—	14	—	—	—	—	— 13
KUNA GORA, Pregrada	—	—	—	—	—	2	—	5	2	— 9
MOSOR, Split	—	—	—	—	6	3	—	—	—	— 9
PLATAK, Rijeka	8	—	—	—	—	—	—	—	—	— 8
LIPA, Sesvete	—	—	—	—	—	7	—	—	—	— 7
BILOGORA, Bjelovar	2	—	—	—	—	1	1	2	—	— 6
KOZJAK, Kaštel Šućurac	—	—	—	—	4	—	—	—	—	— 4
NIK, Zagreb	—	—	—	—	—	4	—	—	—	— 4
DILJ, Slavonski Brod	—	—	—	—	—	—	1	1	—	— 2
OPATIJA, Opatija	1	—	—	—	—	—	1	—	—	— 2
KAMENJAK, Rijeka	2	—	—	—	—	—	—	—	—	— 2
CESARGRAĐ, Klanjec	—	—	—	—	—	—	—	—	2	— 2
BJELAŠNICA, Sarajevo	1	2	—	5	7	9	2	3	—	— 29
TRESKAVICA, Sarajevo	—	—	—	—	5	11	4	—	1	— 21
ŽELJEZNIČAR, Sarajevo	—	—	—	6	7	—	—	4	4	— 21
ŽELJEZARA, Zenica	—	—	—	—	—	9	—	—	—	— 9
PTT, Tuzla	—	—	—	—	—	9	5	—	—	— 14
KONJUH, Tuzla	—	—	—	—	—	—	2	—	—	— 2
KLEKOVAČA, Prijedor	—	—	—	—	—	1	1	—	—	— 2
OZREN, Sarajevo	—	—	—	—	1	1	—	1	—	— 4
IGMAN, Sarajevo	—	—	—	—	—	2	—	—	—	— 2
SARAJEVO, Sarajevo	—	—	—	—	3	—	—	—	—	— 3

Planinski susreti

Svitanje. Rađanje novog proljetnog dana je na pomolu. Zvijezde žmirkaju, kao da umiru, nestaju. U bijeloj svjetlosti zore otkrivala su se stara stoljetna stabla. Osamljeni borovi na rubovima visokih stijena stoje kao isturene mrtve noćne straže.

Iz noćnog sna sve se budi, pa čak i magle što naviru odozdo iz kanjona vječno hućne Sutjeske.

Ptice pjevaju. Iako su im glasovi raznobojni, zvuci različiti i nesihronizirani, ipak, ljudskom uhu gode. Vrijeme, ambijent i taj prvi jutarnji ptičiji koncert, dadoše nam podstrek i snage da krenemo u snježni masiv gorostasa — Maglića.

Idemo, gazimo snijeg. Čujemo bauk srndača. Ono njihovo karakteristično i muklo: »Bau, bau«. Par sra u akrobatskim skokovima protričaše ispred nas i nestala u gustoj šumi, u pravcu Mrkalj—Klada.

Skije klize po zaledenoj snježnoj kori. Zaobilazimo pala debla koja je snijeg i vjetar izvalio, ispreturao i izobarao kao da su raževe stabljike a ne stoljetna stabla. Njihova debla ne mogu obuhvatiti više ljudskih ruku. Visinom su dopirala do neba, a sada pred nama leže, kao da nikada nisu bila jaka, debela i visoka, kao da su to mlađi borovi što olako pucaju.

Sunce je obasjalo snježne vrhove Volujaka svojom zlatnom bojom, svojim sjenama, poput pjega, išaralo je vrhove Maglića i Zelengore.

Magle, što su jutros počele kuljati iz dolina i tamnih kanjona, nestale kao da ih sunce ispi ili proguta.

Na Prijedoru, gdje se snijeg istopio a trava počela da se zeleni, zatekosmo divokozе. Čim su nas primjetile, nestale su u pravcu kanjona Suhe.

Bijeli i modri Šafrani išarali su kopna ostrvca. I encijani su procvali. Čini nam se da su preuranili. Doduše, još im školjke nisu otvorene, ali su visoko stasali i imaju već svoju tamno-plavu boju.

Krećemo dalje. Ponovo u snijeg. Zvijeri i divljač ostaviše svoje tragove u snijegu. Otisci šapa, papaka i stopala okrenuti su na razne strane i vode u svim pravcima.

Nailazimo na mjesto vučije gozbe. Pred nama su očigledni dokazi: ostaci sive srneće dlake i dvije vilične kosti sa Zubima. To je dokaz proždrljivosti gladnih krvoloka i ukletih lutalica — vukova, čije su žrtve zimi, najčešće, nedužne srne.

Snažne lavine snijega pokrenule su žive rijeke kamenja i tako zatrpane novoizgrađeni put što vodi od Prijedoru do Suhe. Na tome dijelu puta česti su usovi i nanosi. Zaobilazimo ih ili jednostavno pomoći zabadanja cepina prolazimo. U dva maha su se sručile lavine ispred nas. Nastade huka i tutanj. Čekali smo da se smire. Kamenje se često osipa.

Iznad Suhe jezerine naidosmo na tragove medvjeda. Jednim strmim snježnim jezikom, podno Maglića, spuštalas se ta neman klizeći sa zadnjim dijelom tijela. O tome je ostavio vidan trag koji se lako raspoznaće. Velike medvjede stope, sa krupnim noktima, dalje su vodile u pravcu šume i potoka Suhe.

Oveća uvala u vrhu kanjona Suhe, podno šume Vratnice, što je nazvana Suha jezerina, nije odgovarala tome imenu. Demantirala je pred nama samu sebe. Naime, umjesto suhe jezerine (kakva je u ljetnim danima) pred nama je bilo jezero. Zaista, pravo planinsko jezero. Voda istopljenog snijega ispunila je skoro cijelu kotlinu. Ovo jezero nije ubilježeno u kartu, jer nastaje u godini dva puta; u proljeće i u jesen.

Nakon dosta uloženog napora i prolivenog znoja, došli smo do cilja. Ne, nismo na cilju, jer nismo vidjeli Trnovačko jezero, jedno od naših najljepših planinskih jezera. Ono je pod snijegom i ledom. Samo jedan mali dio, na mjestu gdje voda otiče i ponire — gdje je pije šupla stijena — vidjeli smo vodu i posmatrali je kako se u samrtnom hropcu pjeni, nestaje, umire.

Sve oko nas je zavijeno u bijelo snježno ruho, samo ogoljela stabla su tamna. Nijema, kao sablast. Čini se kao da su mrtva, kao da »umiru uspravno« — kako pjesnici kažu...

Nebo je azurno plave boje. Po njegovom svodu plove oblaci, kao bijele lađe. Iza masiva Bioča pojavljuju se oblaci bjeliji od snijega, koji nas okružuje, i propinju se u nebo visoko.

Priekla je jara. Nema ni daška vjetra. Zaista, vraški je toplo, sparno — prava juljska vrućina. Iz snježnog tla izbjiga jača toplina nego od sunca, takav utisak bar mi imamo. Od vrućine titra uzduh ispunjen nekom čudnom ljubičastom bojom.

Maglić, dosljedno imenu, obavijaju magle. Ponekad se duže zadržavaju.

Iz pravca Volujaka pojavi se tamni oblak. Težak, crn, koji nanese kratkotrajnu kišu. Krupne kapi, poput ljetnog pljuska, sručiše se na nas i primoraše nas da potražimo suho sklonište. Pružiše nam ga široke krošnje visokih jela.

Ove neočekivane i čudne susrete doživjesmo početkom maja u jednom danu.

Završili smo posjetu Trnovačkom jezeru. Njegovu vodu nismo vidjeli, jer ju je prekrio led i snijeg. Ipak, zadovoljni smo. Rijetki su planinari koji su imali priliku Trnovačko jezero vidjeti pod zimskim ruhom.

U PRAŠUMI PERUČICI

Proljeće. Predvečerje. Sunce tone. Klonulo je ka zapadu. Nestaje tamo iza masiva Tovarnice i Zelengore. Njegovi posljednji zraci na kratko su se zadržali na kamenim šiljcima Snježnice, koji su se prijeteći nadnijeli nad nas i Perućicu. Šuma, tek olistala i zazelenjela, počela je da tamni i dobija mrku boju.

Sve tone u prvi večernji sutan. Tišina. Nema uobičajenog večernjeg lahora. Sve je mirno. Priroda je utoruila u nestvarni san. Samo mi idemo, uz brdo.

Sporo i tiho odmičemo. Hod nam usporavaju teške naprtnjače. Ispod nas je dolje daleko ostala Sutjeska. Tjentište je osvijetljeno.

Izlazimo na proplanak na Dragoš-sedlu. Zastajemo naglo. Stali smo kao ukočani, zaustavljamo dah. Samo nam se oči kreću. Pogled smo uprli u jednu tačku: divokozu, koja pase na proplanku. Divokozu naglo podiže glavu. Razgleda i osmatra, pa opet nastavlja da pase.

Iz šume izlazi druga, veća divokozu. Boja dlake joj je tamna, smeđa, skoro crna. Prilazi onoj što smo je zatekli na paši. I ova druga počinje da pase. Sada obje čupkaju tek stasale biljke. Povremeno se kreću i na smjenu osmatraju. Te pokrete čine neprimjetno, kao da se prikradaju nekom cilju.

Iz pravca vodopada Perućice, od eksponiranih stijena što ih zovu vidikovac, na proplanak izlazi treća divokozu. Uz nju sporo ide malo i nejako jare. Sporo i nevješto baulja, kao da tetura. Iza njih pojavljuje se kolona divokozu od pet grla. Kakva prilika za snimanje, ali to bi moglo otjerati divokozu i nagnati ih na panični bijeg.

Divokozе ispred nas — dijeli nas stotinjak metara — krupne su, znatno krupnije od onih kakve susrećemo na Prenju, Ćvrsnici, Treskavici i drugim planinama. Proljeće je i u njima su plodovi okrupnili. Eto, jedno divojare je već ugledalo svijet. Možda je jučer ili danas rođeno, pa zbog toga nevješto i sporo hoda. U pitanju su dani i časovi rađanja novih mladih kozlića. Oni će se roditi na kamenu, tu živjeti i nestati, jer im samo kamene vrleti pružaju uvjete života.

Divokozе ne prestaju sa pašom. Počele su rjeđe i da osmatraju. Trudne majke, inače plastičive i nenadmašne akrobate elegantnih skokova, u tim trenutcima su se sporo i tromo kretale, kao umorne i izgladnjene ovce. Dvije su čak i legle, pa oko sebe čupkaju mlađu travu. Nemaju snage ni da pasu. Očito se primjećuje da im je plod u utrobi otežao.

Vrijeme odmiče. Noć osvaja i sve se više uvlači u šumu. Horizonti se sužavaju. Vidljivost smanjuje. Mjesto našeg noćenja je još daleko. Razmišljamo, kako da krenešmo, jer ne želimo ni nenamjerno omesti divokozu. Svjesni smo činjenice da gladna usta traže hranu. Ali opasnost i prisutnost straha jači su od gladi. Znamo, ako nas primijete da se krećemo — poplašit će se. Trčat će u paničnom strahu, kao što to čine uvijek u takvim prilikama. Sada bi to učinile s mnogo većim naporom, jer su bremenite plodom, pa ne mogu nestati za tren oka iz našeg vida.



Kuk u Lebršniku

Foto: U. Beširović

U tim trenutcima našeg razmišljanja do nas dopire zvuk nekog motora. Ili nam se tako činilo? Ne, zaista, zvuk se pojačavao. Čule su ga i divokoze. One dvije što su ležale — podigle su se. Zvuk se približavao, a divokoze su postajale sve nemirnije. Bio je to zvuk aviona; od njega se divokoze skloniše u obližnju šumu, pa tako nestaje iz našeg vida.

Mi smo krenuli uz strmi proplanak. I kada smo izašli na njegov vrh, čuli smo ujednačeni traktat slapa Perućice. On je jedini koji vječno narušava mir ove prasume, posljednje u Evropi.

ČUDNA STIJENA KUK

Tri susjedne planine, tri iste i tri različite planinske arhitekture, tri kamena diva, tri razna imena, a ipak imaju jednu zajedničku nit u osnovi: osobine i karakteristike Alpa.

Bioč, Volujak i Lebršnik imaju kamene masive, koji visoko strže nebu pod oblake. U tome životu vapnenu uspijeva oskudna trava. Mrke šume klekovine liče na groblja umrlih i pokopanih u kamenom moru.

Na plećima tih planina vječito se bijele snježnici, koji na augustovskom suncu podsjećaju na stada ovaca u trenutcima plandovanja.

Svaka od ove tri planine, pored zajedničkih alpskih osobina, imaju svoje specifičnosti i ljepote.

Bioč ima impozantne tornjeve Vitlova i Stabanjska jezera.

Volujak kamane kule Badnja, Studenca, Vratara i Kočajina kuka.

Lebršnik ima sivozelene terase Izgorskih greda, koje ga čine osobito lijepim i privlačnim.

Ako se slučajni putnik ili namjernik, nakon što prođe ovim nesumnjivo, po našoj ocjeni, najljepšim graničnim planinama Crne Gore i Bosne i Hercegovine, nade pod Kukom, zaboravit će svu do tada videnu ljepotu. Naime, pred orijaškom stijenom Kuka ostat će, zaista, ushićen i nijem.

Dok su kameni tornjevi Maglića, Bioča, Prenja građeni bez smisla za sistematiku i urbanizaciju, Kuk u Lebršniku je djelo profinjenog urbaniste sa dosta smisla i duha za ljepotu i estetiku. Priroda, taj čudnovati umjetnik, ovdje je do u tancine isklesala i skladno dotjerala svaku liniju. Ničeg tu nema suvišnog, nepotrebног ili neskladnog.

Da čudo bude veće, u okamenjenoj stijeni nevidljivi graditelj isklesao je lik ljudske glave. Igrom slučaja ili fantazije, jasno se očrtava krupna ljudska glava nalik na gorštaka kakvog susrećemo u tome kraju ili vidamo na spomenicima.

Pod zracima zapadnog sunca, ova glava se naročito izražava.

Gledajući ovu stijenu nikada se ne možemo oslobođiti dojma da pred nama ne стоји neka krasna kamena tvrđava.

Što je najzanimljivije, stijena Kuka naglo i neočekivano nastaje iz bujnih pašnjaka, koji je sa tri strane okružuju. Čovjeka se doima da je zelenilo tu netko donio i postavio i, da nije okolnih stijena s kojima je Kuk spojen, sigurno bi ljudska mašta Kuku dala svojstvo divovskog steća.

Sa sjeverne strane Kuku se prilazi preko travnatih livada, kroz koje protiču hitri potoci i žubore izvori, a potom uz kraći kameni sipar do okomite stijene. Na ovim siparima, kao uklete straže ove kamene tvrđave, stoje nekoliko kržljavih bukovih stabala.

Masiv stijene je nazubljen i izdubljen zubom vremena i u tim kamenim polica ma nikla je trava. Ta slika pruža izgled neke kamene tvrđave ili ogromnog silosa. Gledan sa Čemernom, sa visine od 1821 metar, liči na krmu ogromnog broda koji se nazire sa obale na udaljenoj morskoj pučini.

I ne samo da je Kuk svojom fenomenalnošću privukao naučenjake, planinare i ostale ljubitelje prirode, nego je on ponos naroda toga kraja. Svi oni iz Izgora rado pričaju o Kuku. Ponose se njime i upućuju mu najljepše riječi hvale.

On to zaista i zaslужuje.

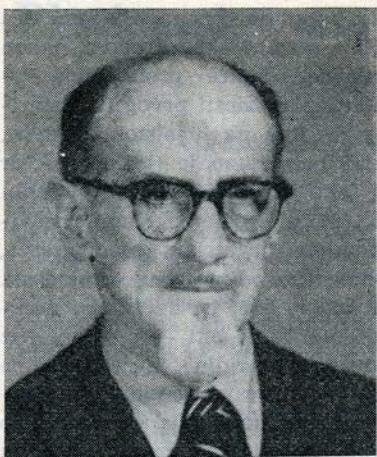
Kuk treba posjetiti, vidjeti i doživjeti.

VLADIMIR BLAŠKOVIĆ, Zagreb

In memoriam dvojici hrvatskih planinara

Planinarskih entuzijasta iz dana je u dan sve manje. Odražava li se i u tome ovo naše uvelike već dehumanizirano doba ili je to posljedica suvremenih preokupacija impregniranih bezobzirnom komercijalizacijom tehnokratizirane životne svakodnevnice — teško je reći i odsjeći naprečac. Najbolje će na to odgovoriti vrijeme, sutrašnjica, a na nama je, da što mirnije, objektivnije i bez prevelikih retuša konstatiramo stvarnost oko nas (i u nama) onakvom kakova ona doista i jest. Zbog toga i ovaj memorijalni zapis, bez obzira na opasnost da bude od poneke sitnodušice prokomentiran naopako i zlurado, pisan je čista srca i svjesnom težnjom, da stvari budu postavljene na pravo mjesto i da u našim planinarskim analima ne bude prešućena smrt dvojice planinara-osamdesetogodišnjaka, dvojice izrazitih političkih naivaca, koji u bezazlenom romantičarskom okviru svog hrvatskog patriotskog oduševljenja često nisu znali (ili mogli) lučiti stvarnost od krute i surove zbilje.

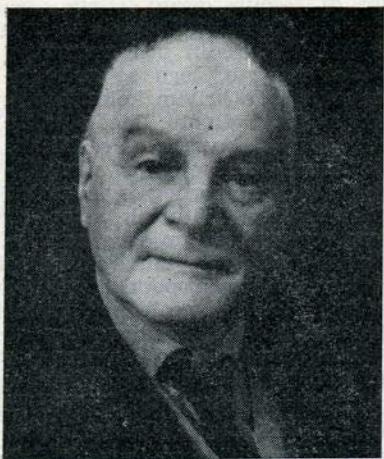
Ako je danas, gotovo četvrt stoljeća nakon svršetka revolucionarne borbe i oslobođilačkog ostvarenja SFR Jugoslavije, opravdanom dobrohotnošću uspjelo prigušiti avet zlopamtla do te mjere, da je popriličan broj političkih grešnika u pre-sudnim ratnim danima 1941—1945, prema načelima općeljudske etike i marksističkog humanizma društveno maksimalno rehabilitiran, tada ne bi bilo ljudski pošteno, kad se u našoj planinarskoj periodici ne bismo sjetili dvojice planinarskih entuzijasta, o čijim je političkim stranputnicama postojala (ili postoji) više pakosna ljudska fama negoli stvarna njihova krivica protiv čovjeka i osnovnog ljudskog dostojanstva. Jer da je takvih krivica uistinu bilo, tada sigurno jedan od njih, dr Milan Dečak, ne bi dobio od SR Hrvatske mirovinu umjetnika-slikara, a drugi, dr Ante Cividini, ne bi Malone puna dva decenija slobodan živio u oslobođenoj domovini i doživio osamdeset i osmu godinu života.



Ima ljudi, vrijednih i čestitih ljudi, za koje se običava reći, da su se rodili pod nesretnom zvjezdom. Što god započnu, čega se god prihvate, sve im nekako podje krivim kolosijekom; ukratko: ne uspijevaju u životu. Među takve nesretnjakoviće slobodno je uvrstiti i dra Milana Dečaka, najprije slikara i buntovnog sveučilištarca, zatim advokata i neumornog organizatora nacionalističkih društava i kulturnih ustanova, pa onda opet razočaranog i pobunjenog nezadovoljnika i na kraju opet samo slikara. Čudna smjesa svega pomalo. Na širokoj potki hrvatskog narodnog tkiva ispreplelo se neobično snažno rodoljubivo osjećanje, toliko intenzivno i jako da je ponekad bolno prodiralo do u samu koštanu srž. Ipak, u najodsudnjim trenucima, u katarznim prijelomima, razbor je nadvladao osjećaje i — Dečak nikad nije u sebi ugušio čovjeka. To mu valja priznati i zbog toga mu kao Čovjeku treba dati poštovanje.

Rođen Zagrepčanin (1883), nakon gimnazijalne mature uči slikarstvo kod profesora Ivecovića, Tišova i Bauera i već 1905. učestvuje na jubilarnoj izložbi Hrv. društva umjetnosti u Zagrebu. Tada i na kasnijim izložbama u Umjetničkom paviljonu (1906, 1925, 1940, 1944) u njegovim ekspozitima (ulja, pastela, tempera, akvarela) dominiraju pejzaži, a među njima prevladavaju motivi planinske prirode (Medvednica, Gorski kotar, Julijske Alpe), tako da Dečaka nazivaju slikarom naših planina. Planinske i primorske pejzaže slikao je nakon rata izlažući ih javno 1955., 1959. i, posljednji put, 1961. Ne želete u ovom nekrologu izricati bilo kakve sudove o umjetničkoj vrijednosti Dečakovog slikarskog opusa, dovoljno je istaći, da je slikar Dečak izlagao svoje radeve zajedno s mnogim poznatim i priznatim imenima hrvatske likovne umjetnosti (npr. Meštrović, Becić, Auer, Marčić, Krušlin i dr) što ukazuje, da njegovo pikturalno stvaralaštvo ipak nije bilo beznačajno te ga ne bi trebalo nadmerno obesjećivati kako bi to htjeli poneki suvremeni modernistički snobovi. Uostalom, ako ima vrijednosti u tvrdnji velikog njemačkog slikara i grafičara Maxa Liebermann-a, najistaknutijeg predstavnika kruga »Kunst und Künstler« i predsjednika Pruske akademije do nacističkog preuzimanja vlasti (1933), da je umjetnost moći prikazivanja (»Die Kunst ist die Macht der Darstellung«), onda u planinskom i prirodnom realizmu slikarskog platna i kartona Milana Dečaka nalazimo i bitne elemente umjetničkog stvaralaštva.

Dakle, izrazit i vrijedan slikar naših planina. I to je ono bitno kad je riječ o Miljanu Dečaku, koji nas je zauvijek ostavio 31. siječnja 1968. Sve ostalo — da je učio pravne nauke i stekao visoki stupanj doktora pravnih nauka; da je kao korektan advokat materijalno pomagao i besplatno zastupao slikare-proletere Hrena i Szent-Martonia; da je kao borbeni hrvatski nacionalist, sokolaš i planinar često dolazio u sukob s vlastima; da je u doba Khuena-Hedervarya »zaradio« deset godina izgona iz svog rodnog grada; da su ga kao pobunjenika madžarski žandari vezana u lance tjerali iz Križevaca u Zagreb; da je u najcrnje doba nedavne hrvatske prošlosti javno protestirao protiv mučenja patriota tražeći ukidanje ustaških logora i da je zbog toga 1944. deložiran iz svojih advokatskih i slikarskih prostorija na Zrinjevcu; da je nakon oslobođenja pravomoćnom sudskom odlukom oslobođen svih klevetničkih objeda i sumnji i vraćen mu građanski dignitet — sve to za nekoga možda i nije važno. Za nas planinare jest važno i značajno. I kad ne bi bilo tako, tada jamačno i ne bismo »slikaru naših planina« Miljanu Dečaku uz iskrenu počast njegovoj uspomeni napisali ni ove retke.



U mučnim danima neugodnih trzavica unutar bivšeg Hrv. planinarskog društva, nakon povlačenja popularnog »japice« prof. Josipa Pasicā s predsjedničke dužnosti prvog i najstarijeg planinarskog društva na jugoistoku Evrope, predsjednikom HPD-a postao je (1933) prof. dr Ante Cividini. I tako je taj onizak, žilav i radin Goranin (rođen 1881. u Brodu na Kupi) značajnije ušao u povijest hrvatskog planinarstva, kome je bio odan već od najranije mладости. Drukčije nije ni moglo biti, jer je gotovo nezamislivo: biti Goranin, a ne biti — planinar. Uz predsjedničku dužnost Cividini je iste godine preuzeo i uredništvo »Hrvatskog planinara« zaovši u slijedećih nekoliko godina (uglavnom do 1939) oširoku i prilično duboku brazdu u životu organiziranog planinarstva u Hrvatskoj.

Dokumentacija o tom razdoblju Cividinijeve planinarske i kulturne djelatnosti pretežno je sadržana na stranicama »Hrvatskog planinara« i nju će nužno morati koristiti svaki suvremen i budući obradivač povijesti planinarskog pokreta, života i rada u Hrvatskoj između dva svjetska rata, u doba reakcionarne, izrazito protuhrvatske i protunarodne politike kraljevskih velikosrpskih hegemonista.

Koliko god mlađa i najmlađa generacija znade razmjerno vrlo malo o toj našoj nedavnoj planinarskoj prošlosti, toliko se stariji planinari, napose članovi bivšeg HPD-a dobro sjećaju ne samo borbenosti i političke dinamičnosti tih dana već i uvijek nasmijana i vedra lika dra Ante Cividinija, njegova nepomučena optimizma i njegove nepokolebljive vjere u konačnu pobjedu istine, pravde i poštenja. Ta nije bio uzalud doktor filozofije! Možda je u svom optimizmu ponekad bio i prekomjerno naivan, a u ocjeni društveno-političkih kretanja i zbivanja kod nas i u svijetu neosporno odviše lakovjerni romantik, kome hrvatska patriotska fraza nije bila samo propagandna parola već dubok misaoni sadržaj u općoj težnji za prosperitet i životno dobro radnog čovjeka. Aktivan u politici (dva puta bio je biran za narodnog zastupnika, u godinama 1935. i 1938, kao kandidat Hrvatske seljačke stranke) doskora je doživio težak politički brodolom. Razočaran cinizmom dojučerašnjih svojih političkih uzora i voda, izgubljen u vrtlogu strahota što su se olujno sručile nad njegov zavičaj i dragu mu domovinu, Cividinijev filozofski idealizam naprosto se rasplinuo i optimistički mir nestao zauvijek. Posljednje je dane proživio u goranskom miru Tounja i Ogulinu, gdje je pisao povijest svog zavičaja i gdje je umro uoči Stare godine, 29. XII 1968.

Kad bismo danas htjeli dati racionalnu analizu pozitivnog i društveno korisnog rada uviјek dobronamerne ali u biti vrlo nesretne i bolno tragične pojave dra Ante Cividinija, tada bi se to moglo sažeti u konstataciji; kao profesor službova je od 1907. do 1919. u srednjim školama u Koprivnici, Sušaku i Zagrebu, od 1919. do 1930. bio je direktor učiteljskih škola u Gospiću, Križevcima i Čakovcu, a kasnije je radio u administraciji prosvjetnih vlasti u Zagrebu. Pored brojnih planinarskih radova objavio je nekoliko značajnih djela iz područja filozofije i pedagogije (O izvorima i pravcima pesimizma, Obrazovanje učitelja sa stajališta narodne pedagogike, Razvoj i sustav suvremene pedagogike). Nedovršena su mu ostala djela Gorski kotar i Kulturna povijest hrvatskog naroda. U povijest hrvatskog planinarstva ušao je kao predsjednik Hrvatskog planinarskog društva i urednik »Hrvatskog planinara«. Sahranjen je u Ogulinu, podno starca Kleka, stjenovitog simbola njegova zavičaja.

Planinarske marginalije

XXI. TATRANSKI DOJMOVI 1948. i 1968.

Krajem ljeta 1968. naišao sam na omanju knjigu štampanu na Cetinju 20 godina ranije. U njoj je crnogorski pisac Janko Đonović opisao svoj doživljaj putovanja po Čehoslovačkoj, nazvavši je »Na Vltavi«. Između 17 reportaža nalazi se i jedna koju sam najprije pročitao. Zove se, naime, »Na Visokim Tatrama«. Uvod me odbio banalnim, pa i vulgarnim načinom izražavanja. Kasnije je nešto bolje. Manje-više uobičajeni dojmovi automobilskog prolaznika. Bijelo, okomito, osamljeno, pusto. Puštinja kamenih vrhova. Niže: jezera, ceste, vile, hoteli. Surovost, divljina, opremeđena i sputana, rečeno je, ljudskom rukom. Da, pa Tatre tako nekako i izgledaju, rastavljene na niz prolaznih utisaka. Najviše je mesta dano ipak udobnosti sanatorija i hotela i senzaciji žičare (»U 'lanovki« je uglavnom kao u tramvaju, Konduktor daje i markira karte.«) koja vodi na Lomnicki štit (»lanovka« = žičana željezница).

Međutim, uz reportažu je priložena i pjesma »Tatre« (str. 92—93), izraz, rekao bih, nešto bolje inspiracije. Jasna, čitljiva, zaista antihermetična poezija. Deskripcija doživljaja planina i prijaznih osjećaja za staru slovensku zemlju kojoj te planine pripadaju. U pojedinostima malko hrapava, u osnovi ipak simpatična u svojoj jednostavnoj, romantičnoj osjećajnosti. Danas je, dakako, pjesničko izražavanje prilično drugačije. Ipak, pjesmi me privukao trenutak u kojem sam je pročitao. Autor je 1948. izradio jednostavne, upravo primarne osjećaje prema Tatrama i zemlji kojoj su Tatre sastavni dio. Nisu li nakon 21. VIII 1968. i naši osjećaji prema toj istoj zemlji postali jednostavniji, primarniji, dakle, bliži onoj temeljnoj osjećajnosti koja izbija u prvi plan u kriznim situacijama pojedinca čovjeka ili ljudskih zajednica?

Tako sam, eto, pomislio da bi pjesmu o Tatrama iz 1948. valjalo prenijeti čitateljima planinarskog časopisa 1968—69.

*Tu visine, nevine kao suzama oprani vid,
sniježno blještje u jutarnjem suncu.
Neugaženi snijeg na Lomnickom vrhuncu
čisti je, prebijeli osmijeh djetinji.*

*Dižu se visovi u nebeskoj dubini
nadnoseći se nad ovaj hladni, gluvi mir.
Pod nama se njihaju borovi i naselja,
dok se »lanovka« puže uz sunovratni rub ...*

*Tako se nadnosi naša ljubav i naša vjera
nad ovu blisku bratsku zemlju,
koja tu živi od davnina
svojim bolom i svojim kamenom.*

*Izdižu se piramide vjetrovima brušene,
suncem paljene, nebesima plavljene,
oblacima i vjekovima davljene,
uzdižu se sniježne piramide, usamljene ...*

*To nije ni Renesansa, ni gotika, ni barok —
ti stanci kamenovi što u nebo dube,
ti vječni muzeji, pred prostranstvom otvorenim,
što pokazuju svoje vučje zube.*

*Svježe sunce kupa gole, nanizane kupole,
iznad urvina i naselja — krcatih crteža.
Na ovom stancu kamenu tvrdi se vjera i nada
za ovu prastaru zemlju slovensku.*

*O, blistava ljepotice Tatro,
ti mažena i u snovima tražena sejo,
budi svjedok bratske ljubavi
koja se, jutros, iz naših srca otrгла tebi!*

Iz planinarskih uspomena

Moj je otac kao arheolog često odlazio preko Mokra i Romanije na Glasinac. Putovalo se konjem ili pješice, drugoga nije bilo. Tako je jednom prilikom otac išao u društvu nekog seljaka. Kad stigoše do malene kolibe, baka koja je bila pred kobilom pristupi momu ocu i upita ga šapćući: »Znaš li ti tko tebe vodi?« A onda doda tih: »To ti je hajduk Marinko!« Otac nije bio plašljiv, ali je imao oveću svotu novaca kod sebe kojom će isplatići radnike, a trebalo je putem noćiti. Našla se jedna napuštena džamija i tu oba putnika uđoše. Otac, prije nego će zaspasti, izvadi one novce i pruži ih Marinku: »Eto, ti ih čuvaj, a ujutro ćeš mi ih vratiti.« Otac je bezbrizno zaspao, a drugo jutro Marinko mu predava sve one novce. I taj je Marinko bio očev najbolji radnik, jer iz očevih bilježaka vidim da je dobivao najveću zaradu.

To o hajduku, a sad o vuku! Moja je majka jednog ljeta pratila oca na Glasinac. Brat mi je upravo prohodao i majka se s njim prošetala. Vraćajući se kući opazi veliko pseto, koje ju je stopu u stopu pratilo. Srećom je kuća bila blizu i majka uniže te prestrašeno upita: »Kakvo je ono pseto, snaša?« A snaša pogleda, pa će mirno: »To ti je vuk, gospoja.«

Još jedan očev doživljaj na domaku Romanije. Nisam mu nikada oprostila što je tamo ustrijelio orla. Tog je orla otac dao preparirati i on je golem, raskriljenih krila, visio u maminoj spavaćoj sobi tačno iznad kreveta. Kad bih se ja u odsutnosti očevoj ušuljala mami u krevet, bilo me je strah pogledati onu golemu ptičurinu.

* * *

Jednog ljeta, mnogo godina kasnije, pratila sam oca na Vladjevine ili, kako sada govore, Ladjevine. To je malena visoravan jugozapadno od Rogatice. Odvezli smo se željeznicom do stanice Mesići, a onda krenuli pješke uz brdo. Na njemu je bilo staro groblje stećaka. To su bili golemi kvaderi položeni na kamene ploče. Bilo ih je šest u jednoj skupini. Dva najveća su bila stećak Vlatka Vladjevića i onaj vojvode Miotaša. Kvader Vlatka Vladjevića bio je dug 2,95 m, širok 1,13 m, a visok 1,42 m. Ploča pod kvaderom bila je, naravno, još veća. Na kvaderu je bio »usušen« natpis bosančicom. Nešto manji bio je stećak vojvode Miotaša, koji je »gospodinu Vlatku ležao kod nogu«. Stećak je bio dug 2,61 m, širok 1,70 m, a visok 1,08 m. Kako su to golemo kamenje dopremili na onaj brije? Nedugo zatim ta su dva stećka putovala niz taj brije do rijeke Prače, a odavde vlakom u Sarajevo gdje i sada leže u muzejskom vrtu. Prvi je stećak vagao preko 22 tone, a drugi 18 tona.

* * *

Na stanicu u Kranjskoj Gori našlo se mnogo planinara. Među njima bio je neki stari planinar odjeven kao pravi »hribolazec«, a na glavi mu golem šešir široka oboda. »Tko je to?« — upitam. »Kaj ne veste? To je Aljaž.« Bilo mu je onda blizu 80 godina. Još uvijek je polazio na Triglav. Onaj šešir — rekoše mi — je od kože divokozne, pravi alpinski šešir.

Aljaž je bio župnik u Dovju. Jedne zime se okliznuo pred svojom crkvom i slovio nogu. Nedugo zatim je umro. Eto, na Triglavu mu se nije ništa dogodilo, a tu, kod kuće, neprilike! Nema Aljaža, ali Triglav nosi njegovo ime na više mjesta.

* * *

Za prvog svjetskog rata gradili su put na Vršič zarobljenici — Rusi. Vidjeli ste onu crkvicu? I to su oni sagradili. Jednog se proljeća survala lavina na te radnike i oni su stradali. Na groblju u Kranjskoj Gori bilo je čitavo jedno polje njihovih grobova. Čujem da su iza posljednjeg rata prenešeni u domovinu.

Sa ove lijepe ceste vidi se Prisnjak i ono okno u njemu. Šećući jednog dana cestom opazih grupu ljudi na snježniku na Prisnjiku. Kasnije sam saznao da je to bila spasilačka ekipa, koja je tražila unesrećenog alpinista Krebera (?). I on je bio pokopan u Kranjskoj Gori.

»Opet sječa šume na Medvednici«

Ma da sam ranije u »Našim planinama« (1959, 153) upozorio na sječu šume na Medvednici članak Republičkog Žavoda za zaštitu prirode pod naslovom »Opet sječa šume na Medvednici« u broju 3—4. ove godine i jedna moja šetnja od Sljeme preko Babjeg Kuta—Bažulovke—Kraljičina Zdenca u Šestine koncem travnja ove godine potakli su me, da o tome pitanju još jednom pišem.

Medvednica je u doba oko Prvog svjetskog rata bila gotovo sva u privatnom vlasništvu. Odmah poslije rata je Kaptol u istočnom dijelu Medvednice prodao jednom poduzeću pravo sječe drva, a u isto vrijeme su to isto, samo u manjem opsegu, učinili i Pongratz u prostoru oko Sv. Jakoba i Vrabečke gore i Kulmer u centralnom južnom dijelu. Najgornji centralni dio južne strane Kulmer je prodao gradskoj šumariji, koja je od tada počela sistematski proširivati svoje dosta skromno vlasništvo šume. Istočni dio Medvednice u doba prve sječe, dakle prije gotovo 50 godina, pokrivala je najljepša u Medvednici, pretežno bukova, no i miješana šuma. U to vrijeme su na daleko poznatom Koprivnjaku vitke i snažne bukve uzdizale se daleko iznad dvadesetak metara. Pored glavnog i snažnog potoka Koprivnjaka postojao je u tom području niz potoka i potočića kako Čučerečkog, tako i Koprivnjačkog sliva, pa je u to vrijeme postojao i jedan snažan i visok slap (o čemu sam uostalom prije 30 godina i pisao u »Hrvatskom Planinaru« (1939, 324). Dolina Ribnjačka potoka, jednak snažnog, primala je brojne potoke i potočiće iz područja Pušnjaka, Črešnje i Rakovih Nogu, a potok je bio poznat kao veoma bogat sa pastravama.

Eksplotator je izgradio u Koprivnjaku žičaru sve do u Čučerje, a sa Rakovih Nogu rižu i šumsku željeznicu do Cebića iznad Bidrovca. U roku od dvije godine opustošen je i Koprivnjak i Rakove Noge i dio Črešnje. Od te sječe ni Rakove Noge i Koprivnjak ni danas, skoro 50 godina kasnije, nisu se oporavili. Potok Ribnjak je postao tako malen, neugledan i ogoljeo, da u ljetu i ranu jesen u njemu jedva još ima tekuće vode. To isto vrijedi i za potok Koprivnjak, a Koprivnjački slap danas je davna prošlost, gotovo bih rekao legenda.

Neću više govoriti o toj davnoj sjeći Medvednice iz predratnoga doba, nego će se pozabaviti sa onim, što se događa sada u Medvednici, a što je počelo još prije skoro 10 godina i što se nastavlja zabrinjavajućom akceleracijom i s obzirom na količinu sječe i s obzirom na prostornost, koju ta sječa zahvaća. Već prije nekoliko godina upozorio sam u »Našim planinama« da se priprema sistematska sječa šume na čitavom području Pušnjaka i Ribnjaka, tj. jedinoga ostatka divne šume, koji još postoji u području Gorščice, jer je za tu svrhu izgrađena uz čitavu dolinu Ribnjaka posebna eksplotaciona cesta. Eksplotacija je odmah započeta i provedena temeljito, jednakako kao što se to radilo i prije 40 godina na susjednim područjima. U to vrijeme na moje primjedbe i upozorenja nitko se nije osvrtao, po svoj prilici zato, jer to što se zbivalo i na što sam upozoravao, zbivalo se 20 kilometara daleko od Zagreba, na južnim obroncima Medvednice kamo ionako rijetko kada po koji planinar odlazi. Upozorio sam tada, da o toj sjeći naše Medvednice te o nekom pametnom i stručnom gospodarenju u njoj doista nitko ne vodi računa, jer se tamo tako moglo dogoditi, da su najljepši dragulji i ukras podnožja Oštrea prema Gradišču,nekada divne košanice i livade koje su svojom jedinstvenom florom bile ljepše od Ročićevih senokoša i livada oko Roga, neki vajni stručnjaci gusto zasadili s borom, rakitom i drugim bjelogoričnim drvećem i pretvorili te livade u takovu guštaru, kroz koju je danas jednostavno nemoguće proći, pa su na taj način za uvijek zbrisali sa reljefa toga inače divnog kraja njegov najljepši i najtipičniji ukras, o čemu uostalom nije do sada nitko podigao ni jednoga glasa protesta.

Međutim, sve to, no na žalost i mnogo šta drugo sa udaljenog istočnog južnog područja Medvednice, prenešeno je sada u centralni južni dio Medvednice u raspon od Prasice-Strnih Peči na Istoku, preko Adolfovca-Rebra, Črešnje, Jelačićevog Stola, Pustog dola, Brezovnice-Mrcine do Svetoga Jakoba i Medvedgrada na Zapadu (uostalom, možda se proteže još dalje i na Zapad i na Istok, samo to nisam ovaj

puta uzeo u razmatranje). Sjeća na tom centralnom južnom području Medvednice uzbudila je i uzbunila i građane izletnike i planinare, pa se u par navrata pojavio u novinama po neki kratak zapis i upozorenje na što je Šumarija Zagreb samo jednom reagirala, da se kod te sjeće radi o sanitarnoj sjeći bolesnih kestenovih stabala, što je u ostalom bila neistina, i sjeća je mirno nastavljena dalje sa sve većim intenzitetom i ekstenzitetom. Pored toga, kako sada čitamo u članku Republičkog Zavoda za zaštitu prirode, i on je, a i Turistički savez Zagreba poduzimao stanovite akcije kod Šumarije Zagreb, koje su ostale bez ikakovih rezultata.

U jednom od ranijih brojeva »Naših planina« (1964, 225) predbacio sam planinarskim društvima Zagreba, da su zapustila markiranje nekih, nekada tako lijepih planinarskih puteva, pa sam kao primjer naveo Bažulovku. Sada sam, ovoga rano-ga proljeća, prošao Bažulovkom, pa želim taj svoj doživljaj opisati i predati ga onima mlađima, koji za nama dolaze, kao dokaz neodgovorne sjeće ne samo šume na tom centralnom južnom dijelu Medvednice, nego i uništavanju svega što na tom području postoji.

Već vožnja žičarom odmah od početka pokazuje, da je na tom području, osobito na grebenu Rebra prema Adolfovcu, šuma sasvim prorjeđena, a među preostalim stablima zapažate bezbrojne hvate cjejanica i cijele trupce koji poslagani i poredani čekaju na otpremu. Kada sam od Babina Kuta cestom krenuo natrag prema Sljemenu gledajući niz istočne i južne padine, imao sam dojam, da sam u Maksimiru, jer je šuma toliko prorjeđena, no zato još i načićana sa hvatima cjejanica i sa trupcima. Na sedlu ispred bolnice Očne klinike naslagane su i poredane čitave kolone hvatova cjejanica i trupaca. Padine od sedla na jugoistok pretvorene su u raskvašenu i izrovanu masu blata, jer su tuda prenosili bosanski konjići drvo. Njima mi je bila, da starom cestom od toga sedla, koja je nekada vodila na Bre-stovac, dodem do raskršća podno Sljemena, gdje se odvija i započinje Bažulovka. Međutim, ta nekada lijepa cesta, koja je prolazila kroz divnu gustu šumu, danas je uništena i zakrčena s drvnom masom, pa je njome sasvim neugodno i nezgodno prolaziti, odnosno nastojati prolaziti. U prvi čas mi je bilo nejasno uslijed čega je cesta uništena, no na to sam malo kasnije dobio odgovor. Došavši na raskršće, našao sam početak Bažulovke kao jedva razaznavajuću kaljužu i glib oko kojega su opet bili naslagani trupci i hvatovi cjejanica. Nekada divna Bažulovka, najljepši, široki, ugodan i blagi silaz sa Sljemena na Kraljičin zdenac, koji je prolazio najljepšom i gustom šumom južne padine Sljemenskog grebena prema Sv. Jakobu, sada je potupno uništen, zakrčen s drvnom masom, a šuma je tako prorijeđena, da čovjek ima dojam, kao da prolazi Maksimiro. Malo kasnije sam video i zašto je put potpuno uništen. Njime naime radnici sa gusjeničarima traktorima odvlače drvenu masu u dolinu, a kako su po Medvednici svi planinarski putevi mekani putevi, jasno je da su gusjeničari traktori svaki put, pa tako i Bažulovku, odmah doslovno preorali. Došavši na kraj Bažulovke, koja završava u cesti što se od Babina Kuta oko Svetoga Jakoba spušta na Kraljičin zdenac, imao sam prilike doživjeti opet sasvim nevjerojatne slike. I ta cesta, o kojoj se nadobudno po novinama pisalo, da bi trebala biti jednosmjerna silazna cesta sa Sljemena, na pojedinim mjestima je uništena, a neposredno iznad Kraljičina zdenca morao sam napustiti cestu, koja je pretvorena u kaljužu i glib s masom trupaca i hvatova cjejanica, te se uspeti u brdo, da bi se nekako domogao Kraljičina zdenca. Pa i cesta od Kraljičina zdenca do Lagvića, ma da je kamenom građena, mjestimice je također uništena.

Iz tih činjenica nameće se slijedeći zaključak: Šumarija Zagreb je gradska ustanova, koja određuje i provodi sjeću šuma na Medvednici. To je ustanova privrednog značaja, koja šumu sjeće, da ju prodaje i kojoj je Medvednica jedino privredno i eksploraciono područje. Šumarija Zagreb si je uzela pravo, da svake godine iz Medvednice izvuče »samo« 28.123 m³ drvene mase, što predstavlja više nego 1.000 vagona. Tu sasvim nevjerojatno veliku, zaprepaštavajući veliku količinu drvene mase Šumarija Zagreb izvlači iz Medvednice, kako ona nađe za shodno i kako to njoj odgovara. Kod toga koristi i planinarske puteve, puteve namijenjene planinari-ma i izletnicima. Šumariju Zagreb ne smeta činjenica, da će ona u toku svojih sjeća, te puteve uništiti. Sasvim je jasno, da bi restauriranje uništenih puteva koštalo po svoj prilici više nego što će Šumarija dobiti od čitave sjeće. Za Šumariju Zagreb nije važno, da je Medvednica gora, koja sa svojim jedino neopustošenim šumskim pokrovom te brojnim i vodom bogatim izvorima i potocima može biti pravo rekrea-ciono područje za građane Zagreba. Šumarija Zagreb namjerava vjerojatno siste-

matskim svakogodišnjim sjećama šume na južnim padinama Medvednice pretvoriti u nešto nalik Maksimirskom parku.

Ne znam tačno koju funkciju ima Republički Zavod za zaštitu prirode, no čini mi se, da vlasti nema nikakove, a da mu je jedina mogućnost, da ovako »post festum«, na potpuno neefikasnom mjestu, kao što su to »Naše planine« napiše jedan, uostalom veoma dobar, vrijedan i žalosno aktuelan članak, koji međutim nikoga na ništa ne obavezuje i nikome ništa ne nalaže.

Mislim međutim, da najveća odgovornost pada na leda Planinarskog saveza Hrvatske i da je upravo sjeća šume na Medvednici još jedan dokaz krize u kojoj se nalazi naše planinarstvo i njegovo vodstvo. Planinarski savez okuplja u svoje redove dobar dio planinara i trebao bi među svoje glavne ciljeve ucrtati i dužnost, da se brine o stanju u kojem se nalaze pojedina planinarska područja a sasvim naročito Medvednica kao planinarsko područje koga posjeće, najviše i najčešće, tri četvrtine svih naših aktivnih planinara i desetine hiljada izletnika. Planinarski savez je trebao još prije nekoliko godina, kada su uprave svih naših zagrebačkih planinarskih društava bile upoznate sa sjećama šume na Medvednici i kada se isto tako već znalo da će se te sjeće ne samo nastaviti nego i proširiti, poduzeti najenergičnije korake ne kroz novine i ne kod Šumarije Zagreb, nego kod najviših rukovodećih organa, a ako bi se ukazala potreba, da u tu akciju angažira i masovne manifestacije svih planinara zagrebačkog područja. Da je Planinarski savez na taj način upoznao najviše organe s pravim stanjem stvari na Medvednici, da je ukazao na činjenicu kako je danas stanje na Medvednici s obzirom na planinarenje gore nego prije 30 do 40 godina, ne vjerujem, da od takve konkretnе, na pravo mjesto upravljene akcije, ne bi bilo koristi.

Već sada sa štetom i sjećom, koja je do danas učinjena, velik dio Medvednice za sljedećih 4 do 5 decenija neće biti više ono što je bio ne prije 50 godina nego i prije 10 do 15 godina, a kada Šumarija Zagreb izvuče svu drvninu masu sa južnih padina Medvednice, ni jedan planinarski širi put neće više biti za planinare upotrebljiv. To će vrijediti za predio između Medvedgradra i Sv. Jakoba prema Brezovenici i Mrcini, dalje, i za nekada tako divnu Pustidolsku usjeklinu između Brezovenice — Mrcine — Črešnje — Jelačić Stola, koja je eksploatacijom tako uništena, da je cesta za planinare gotovo neuporabiva, a nekada divni Pustidolski potok je danas već potpuno presušio. To isto vrijedi za predio oko i iznad Adolfovca na kojem je većina potočića već gotovo i presušila, jer je šuma tako prorjeđena da naliči na Maksimirski park, itd., itd.

Ukratko: Šumarija Zagreb si je prisvojila pravo da eksplorira šumu Medvednice pod pretpostavkom da je ta šuma na Medvednici zato na Medvednici, da je Šumarija eksplorira pod egidom plansko stručne sjeća, koju ona provodi kako to njenim interesima odgovara. Dozvoljavati već godinama, da se svake godine posjeće 28.000 m³ drvene mase, a pored toga, da se i unište svi planinarski putevi na tome području, znači ne misliti ni na sadašnjost, a pogotovo na budućnost Zagreba i njegovih stanovnika, kojima je Medvednica, uz uvjet da je pokrivena punim šumskim pokrovom, a ne pretvorena u Maksimir, jedina mogućnost prave rekreativne i regeneriranja industrijskim surogatima zagađenoga zraka.

Planinarski savez bi zato morao preduzeti punu inicijativu u posljednji čas i naći načina i puteva da se odmah obustavi daljnja sjeća na Medvednici. Mi smo znali i mogli proglašavati nacionalnim parkovima mnoga područja i u tome poslu se Planinarski savez i te kako angažirao, pa zato i ovaj puta, kada je u pitanju Medvednica neka Planinarski savez preuzeće inicijativu u svoje ruke. Republički zavod za zaštitu prirode, koji sastavljen od stručnjaka različitih profila, jasno je u svom članku ukazao na opasnost sjeća po integritet šumskog pokrova Medvednice. Prema tome Planinarski savez Hrvatske u zajednici sa Republičkim Zavodom za zaštitu prirode i sa Turističkim savezom Zagreba u svojoj akciji ne smije posustati sve dotle, dok se sjeća šume na Medvednici definitivno ne obustavi.

Osvrt na članak o Gori i Opolju

U »Našim planinama« br. 3—4, 1969, objavljen je članak Živomira Simovića pod naslovom »Gora i Opo — 'krov' Metohije«. Nalazim da je potrebno da se na taj članak osvrnem, da neupućeni čitalac ne bi stekao pogrešnu sliku o tome predu.

Gora i OPOLJE nisu »valovita visoravan Koritnika«, nego šar-planinske župe, ograničene sa istoka grebenom Šar-planine, od prevoja Šar (2060 m) do Malih vraca (2482 m), a sa zapada jugoslovensko-albanskom granicom, od Koritnika (2394 m) do Šerupe (2105 m). Dno Gore leži na 872 m, a Opolja na oko 900 m apsolutne visine.

Obe župe su poznate iz darovnih povelja kralja Stefana Dečanskog i cara Dušana. Nastanjene srpskim stanovništvom, obe su pripadale dobrima manastira Svetih Arhangela kod Prizrena.

Posle ukidanja Pećke patrijaršije, 1766. godine, počeo je proces islamizovanja, koji je u Gori trajao sve do polovine XIX veka.

Prešavši u islam, Opoljani su vremenom primili albanski jezik i sve muslimanske običaje. Oni su se albanizovali.

Islamizovani Gorani su, naprotiv, zadržali svoj maternji jezik, pa čak i neke hrišćanske običaje. Govor Gorana, mada prožet tuđicama, gramatički je čistiji nego govor beogradskih Mokrolužana.

Godine 1948. Gorana je ukupno bilo 8072, od kojih su 83 odsto neopredeljeni Muslimani. Ali to nije samo njihova specifičnost. Takvih Muslimana ima i po drugim krajevima i u šar-planinskim selima: Jablanici, Stružu, Manastirci, Donjem i Gornjem Ljubinju. Mnogi praznaju i Barjam i Božić. U Jablanici, jedna jaka porodična zadruga — 45 članova — još nosi prezime svojih predaka, Grkovića iz tetovskog sela Jelence, koji se 1348. godine pominju u darovnoj povelji cara Dušana. Od ukupnog broja Gorana 1948. god. izjasnilo se 17% da su Srbi.

Nije tačno Simovićevo tvrđenje da su u Gori i Opolju »cvjetali zimski sportovi...«. Istina je da ih тамо nikada nije bilo, niti će ih u dogledno vreme biti. Uzgred rečeno, skije su u Opolju prvi put videne 1934. godine. Donela ih je Jovanka Pavlović, supruga kapetana Miloša, komandira posadne čete u Vraništu. Samo se po sebi razume da meštanima ni na um nije padalo da taj sport prihvate, baš kao ni Lisečanima i Šipkovičanima nadomak Popove šapke.

Dalje, Simović nam prikazuje Goru i Opolje kao »kraj koji je do oslobođenja nazivan 'domaćim Sibirom', jer su tu držani činovnici premješteni po kazni...«

Ta Simovićeva konstatacija, izrečena bez ikakvih dokaza, zahteva odgovarajuće objašnjenje.

U vreme na koje Simović misli, po Makedoniji i Kosovu službovali su ljudi iz svih naših krajeva, uključujući i Sloveniju. Mesto službovanja nije se moglo birati ni menjati po svojoj želji. U pogranične srezove i garnizone prema Albaniji upućivani su većinom mladi ljudi, neopterećeni decom, jer životni uslovi u tim zabačenim krajevima, gdje nije bilo ni sijalice ni bioskopa, nisu bili baš laki, mada su plate bile 28% veće nego u Beogradu.

Ne može se potvrditi da su to bili delikventi i zulumčari, kako ih to Simović prikazuje. Naprotiv, bili su to školovani i čestiti ljudi, koji su predano služili narodu, dajući često više od sebe nego što se to od njih tražilo. Mnogi su se tamo oženili i trajno nastanili.

Ako je ponegdje bilo slučajeva zloupotrebe službene dužnosti — a gde toga nema? — to nije ostajalo bez kazne. Za proneverenih 1000 tadašnjih dinara delikvent se nije kažnjavao premeštajem u »domaći Sibir«, nego — tri meseca strogozog zatvora, najmanje, i gubitak službe.

Priredba za diskusiju

Dr IVO VERONEK, Samobor

Još jedno razmatranje o planinarstvu

Da li je kod nas planinarstvo u krizi, kako to misle neki naši stariji, ugledni i iskusni planinari, članovi planinarskih društava i autori zapaženih članaka u našem glasilu? Da li zaista postoji dubla kriza planinarstva kao društvenog pokreta i kao određene društvene aktivnosti — uoči blize stogodišnjice organiziranog postojanja i djelovanja? Znademo da je planinarska organizacija još uvijek i brojna i aktivna. Ili se moguće radi samo o krizi pojedinih društava, s obzirom na opadanje broja njihovih članova, s obzirom na prosječnu starost članstva i nedostatak podmlatka?

Sudionici smo danas značajnih i uzbudljivih kretanja u društvu, ozbiljnih dogodaja i promjena u svijetu i kod nas. Znamo da ta strujanja imaju svoje uzroke i tokove. Sasvim je razumljivo da takova društvena zbivanja ni planinarska organizacija ne bi smjela ignorirati, ne bi smjela ostati izvan njih.

U načelu i teoretski — planinarska organizacija tu ni ne izostaje. Možda je više u pitanju održavanje određenih programa, praktično prilagodavanje novijim uvjetima rada i ponešto drukčije usmjeravanje društvene aktivnosti.

U pravilima planinarskih društava nalazimo zadatke, obaveze i sugestije kako treba članovima omogućiti upoznavanje domovine, povijesti, života i običaja njenih naroda; kako treba upoznati osobitosti planinske i gorske prirode, ljudi, faune i flore. I, dalje, postoje zadaci u pogledu fizičkog osposobljavanja članstva — obaveza i briga za *zdravstvenom rekreacijom*, u smislu odmora, osvježenja, zabave i aktivnosti s područja primjerene fizičke kulture... Uz ostalu, već poznatu i redovitu djelatnost društava, ističe se i naročita potreba i obaveza za *dalnjim obrazovanjem članova*, prvenstveno mlađih, u smislu estetskog i etičkog doživljavanja u prirodi, u smislu *razvijanja interesa* za tekovine prirodnih nauka pa i za dostignuća u pojedinim sportskim disciplinama i korisnim vještinama.

Takvi zahtjevi upravama društava ne znače neku pretjeranost, a pod današnjim uvjetima društvenog života i rada nisu ništa neobična.

Iz povijesti planinarskog pokreta saznajemo da su se medu pionirima planinarstva nalazili ne samo »ljudi od struke«, učenjaci i umjetnici — već i ljudi sa sportskim pa i avanturičkim težnjama. I u početku organiziranog planinarskog djelovanja postojali su već određeni odnosi planinara — kako s naukom, s umjetnošću i književnošću tako i s nekim granama fizičke kulture, sa sportom. Pa i sam pojam planinarstva kao društvene djelatnosti i u praktičnoj primjeni — planinarenju i alpinizmu — uključuje potrebu za izvjesnim znanjima i vještinama. Usponi, boravci i kretanja u planinama, napose u visokogorskim predjelima, zahtijevaju od učesnika i fizičke i psihičke sposobnosti koje većinom treba tek steći. A s druge strane zapažamo kako kretanje i boravak u gorskoj prirodi omogućuje planinaru sticanje i vještina i znanja, potrebnih za poboljšanje i usavršavanje njegove kondicije.

O čemu se zapravo radi i *koja su to područja iz prirodnih i društvenih nauka*, s kojima treba i može da bude povezana planinarska djelatnost? Da neka nabrojimo!

Geografija: poznavanje Zemlje, njenog reljefa; upoznavanje pojedinih krajeva i predjela, njihovih stanovnika i života; poznavanje vremenskih i klimatskih prilika — temperature, vjetrovi, oborine, karakteristike pojedinih gorskih predjela (meteorologija i klimatologija).

Geologija: starost i sastav Zemljine kore, slojevi pojedinih epoha (doba); vrste kamenja i rudača (petrografija i mineralogija); pomicanje tla, djelovanje

vode i drugih atmosferskih sila — erozija, korozija i sl.; ponori, spilje-pećine, podzemne vode (speleologija); fosilni nalazi, prastari oblici života: bilje, životinje, čovjek (paleontologija).

B i o l o g i j a: život na Zemlji — općenito i po grupama živih bića; planinsko, šumsko i ljekovito bilje (botanika); životinjski svijet — planinski, šumski, riječni, jezerski i primorski (zoologija); postanak i razvitak čovjeka (antropologija).

H i s t o r i j a: postanak i oblici ljudskih naseobina, razvitak naroda i država; spomenici-ostaci ljudske materijalne kulture (arheologija); povijesna zbivanja u svijetu (u planinskim zemljama); kulturno-umjetničke tekovine i manifestacije, stara arhitektura, kipovi, ukrsi (povijest umjetnosti); zaštita prirode, kulturnih i umjetničkih djela (konzervatorska služba).

E k o n o m i k a: privredna djelatnost (rad na selu) — poljodjelstvo, stočarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo i ribarstvo; šumska industrija i rudarstvo (politička ekonomija).

F i z i k a i k e m i j a: pojave u prirodi — fizikalni i kemijski procesi (zemlja, voda, zrak i dr.); položaj Zemlje, Sunce, zvijezde i planeti u svemiru (astronomija).

M e d i c i n a: nauka o čovjeku, o zdravlju i bolestima (anatomija, fiziologija, higijena); pružanje prve pomoći — gorska služba spasavanja.

Koje se sportske discipline i druge vještine (umijeća) mogu koristiti u planinarskom radu?

P e n j a č k a t e h n i k a: alpinistika, alpinizam — sportskoplaninarska disciplina; istraživalački rad u visokogorskim predjelima (logorovanje i dr.).

S k i j a n j e: zimsko planinarenje, terensko skijanje u planinskim područjima; gorska služba spasavanja.

S a n j k a n j e: sportskoplaninarska disciplina, zabavna i natjecateljska aktivnost; GSS (transport ozlijedjenih).

O r i j e n t a c i j a: čitanje karata, kretanje u planini izvan puteva, po nepoznatim terenima; održavanje tečajeva, vježbi, marševa i natjecanja.

F o t o g r a f i r a n j e i c r t a n j e: planinarska (umjetnička) fotografija, dokumentaciona fotografija (elementi optike); crteži, skiciranje — zapažanje osobitih prirodnih pojava.

G r a đ e v i n s k a d j e l a t n o s t: odabiranje ambijenta i pravilno lociranje planinskih objekata — domova, kuća, skloništa, piramida i vidikovaca (arhitektonika); izgradnja objekata uključujući sportsko-planinarske »žičare« (građevinska tehnika); trasiranje, izrada i održavanje puteva, označivanje staza (tehnika markacija).

P r o s vjet n o - p r o p a g a n d n a d j e l a t n o s t: održavanje predavanja, tečajeva, seminara i škola (za omladinu i pionire) — uz audiovizuelna sredstva; planinarska štampa, vodiči i karte (izdavačka djelatnost).

M u z e a l n a d j e l a t n o s t (A r h i v i): osnivanje planinarskih muzeja i arhiva (povijest planinarstva); kompletna obrada planina, pohrana tiskovnih materijala, fotografija, filmova i dijapositiva; planinarske izložbe.

Pokušao sam iznijeti i izložiti neke misli, kao sugestije i preporuke, koje ukazuju na šire mogućnosti planinarske djelatnosti, pojedinačne i društvene, smatrajući da se i tim načinom može potaknuti, oživjeti i obogatiti sadržaj rada u planinarskim organizacijama. Bolje poznavanje mnogih spomenutih pojmoveva, pojava, događaja i okolnosti, s kojima se susrećemo u životu i kod boravka u gorskim predjelima, može koristiti planinarima.

Usvajanje naučnih i praktičnih iskustava i njihovih primjera — zacijelo će podići kvalitet planinarskog djelovanja i društava i pojedinaca. Planinar će proširiti svoje vidike, doživljavat će snažnije i punije prirodu u kojoj se kreće. Sigurnije će postizavati potrebnu psihofizičku rekreaciju. On će i u društvenom pogledu dostići svoj potpuniji razvoj, pa može imati povećano životno zadovoljstvo.

Ma da se u iznesenom materijalu i razmatranju ne govori o nepoznatim pojmovima već o stvarima koje su spomenuti i drugi planinarski autori, poželjno je i potrebno — možda naročito sada — da se pored ovog i ostalih dosad objavljenih napisa javi što više i drugih, napose iz redova naše planinarski aktivne omladine i mlađih članova.

Za alpiniste

GRENLANDSKA VEČER

Dana 16. i 17. svibnja 1969. dvadesetica zاغrebačkih alpinista i planinara iz PDS »Velebit« boravili su na Schöckelu iznad Graza u Austriji, gdje je poznati alpinist Dolfi Rotovnik pripremio za austrijske i zagrebačke alpiniste »Grenlandsku večer«. Kao što je poznato, zagrebački alpinista Dolfi Rotovnik bio je sudionik danske alpinističke ekspedicije na Grenland prošle godine, kojom je prilikom postigao lijepe uspjehe u usponima na još neosvojene vrhove. Rotovnik privremeno boravi u Danskoj, gdje je bio inicijator ekspedicije i uopće oživljavanja alpinističke sekcije unutar danskog planinarskog kluba.

U okviru »Grenlandske večeri« na 1445 metara visokom Schöckelu Rotovnik je održao predavanje uz kolor-dijapo pozitive o boravku ekspedicije na Grenlandu. Njegovi zagrebački drugovi bili su tako upoznati sa svim detaljima ovog 8-tjednog boravka na bespucima Grenlanda, kojom je prilikom Rotovnik jedan od vrhova nazvao Velebit u čast društva iz kojeg je potekao. Na šest osvojenih vrhova zavijorila se prvi put naša zastava, uz zastavu Danske i zastavu PDS »Velebit«. Alpinisti iz Zagreba detaljno su bili informirani o svim tehničkim problemima ekspedicije i prikupili dragocjena iskustva za eventualnu samostalnu ekspediciju u velika svjetska planinska područja. Prilikom boravka na Schöckelu zagrebački su alpinisti dobili i film sa svog boravka u Norveškoj 1964. koji će se prikazati u društvenim prostorijama Velebita. Tada su penjači iz Velebita vršili penjačke uspone u planinskim područjima Romsdala i Jotunhei-

mena. U tom poduhvatu sudjelovalo je i Rotovnik.

Na kraju predavanja o Grenlandu predstavnik PDS »Velebit« i Planinarskog saveza Hrvatske dodijelio je Dolfiju Rotovniku »Sporazumu PDS Velebit« prilikom 20. obljetnice društva, koja se slavi ove godine, dok je Planinarski savez Hrvatske odlikovao Rotovnika zlatnim znakom za zasluge na polju planinarstva. Zagrebački su planinari također pozvali članove »Prijatelja prirode« iz Graza da sudjeluju na proslavi 20. obljetnice PDS »Velebit« koja se tokom lipnja održala u Gorskem Kotaru.

B. Spoljarić

IZ ALPINISTIČKE ŠKOLE

U Zagrebu je u toku rad alpinističke škole u organizaciji Planinarskog društva Sveučilišta »Velebit«. Skolu polazi tridesetak mlađica i djevojaka i do sada su svladali osnovnu penjačku tehniku. To im je omogućilo da 24. i 25. V izvedu uz pomoć instruktora svoje prve penjačke uspone u stjeni Kleka. Primjeđeno je da bi ovogodišnja škola mogla dati veći broj mlađih talentiranih penjača, ali treba podvući indolenciju starijih alpinista-instruktora koji ne sudjeluju na vježbama, pa cijeli posao oko penjačke škole pada na leda dvojice ili trojice alpinista. Pod takvim je uvjetima naročito teško raditi na Kleku, gdje bi svaki polaznik škole trebao proći jednim alpinističkim smjerom uz svog instruktora, a to je uz dvojicu instruktora nemoguće izvesti.

B. Spoljarić

OBAVIJEST PRETPLATNICIMA IZ BOSNE I HERCEGOVINE

Počam od ovog broja distribuciju »Naših planina« na teritoriji Bosne i Hercegovine obavlja Planinarski savez Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Ul. Sime Milutinovića broj 10.

Molimo pretplatnike iz Bosne i Hercegovine da ubuduće šalju na gornju adresu

- pretplati i dugovanja za časopis
- obavijest u slučaju promjene svoje adrese
- eventualne reklamacije.

SVIM SURADNICIMA

Molimo suradnike da uz svaki članak koji šalju redakcijama Bosne i Hercegovine ili Hrvatske prilože broj svojeg žiro-računa s oznakom općine u kojoj stanuju ili da prilože na posebnom listu papira potpisano izjavu koja treba da glasi:

I Z J A V A

Od 1. januara ove godine do danas zajedno s primanjem za članak objavljen u »Našim planinama« nisam ostvario prihod koji stvara obavezu otvaranja žiro-računa te nisam dužan otvoriti žiro-račun.

Datum

Suradnički honorar je 0,20 dinara brutto po retku (0,10 din u dvostupenjnom tekstu) ili 12,00 dinara po štampanoj stranici. Od honorara se odbija 15% poreza.

Ako se radi o manjem honoraru, molimo suradnike za pismeni pristanak da im se honorar uračuna u preplatu za slijedeću godinu.

Potpis, adresa, općina

UREDNIŠTVO

U godini Velebita

VELEBIT — PLANINARSKA IZLOŽBA

Ovo je prva manifestacija i propagandna izložba o najvećoj, najveličanstvenijoj i najosebujnijoj planini Hrvatske — Velebitu, na kojem još sigurno ima desetak vrhova na koje još nije stupila ljudska noga, akoprem joj nijedan vrh ne premašuje 1800 m nadmorske visine. Ta planina dužine od 150 km predstavlja jedinstveno bogatstvo krškog obilje i tvorevina s mnogo ponora i spilja dosada još neistraženih. Tu se susrećemo i sa posebnom klimom, florom i faunom, pa je sve to odlično prikazano na toj izložbi, a da ni čovjek koji živi na njoj nije zaboravljen.

Izložbu je 7. o. mj. otvorio Josip Vuk, sekretar za kulturu i prosvjetu skupštine grada Zagreba zastupajući odsutnog pokrovitelja izložbe Josipa Kolara, predsjednika skupštine grada Zagreba. Veliku dvoranu poskupštine grada Zagreba. Veliku dvoranu Povijesnog muzeja Hrvatske dupkom su napunili zagrebački planinari te predstavnici planinarskih organizacija Ljubljane, Skoplja, Rijekе, Sarajeva i Sombora. Dr I. L.

NAGRADENE FOTOGRAFIJE NA IZLOŽBI »PLANINA VELEBIT«

Poseban žiri za fotografije izložene na izložbi »Planina Velebit« dodijelio je nagrade izlagčima snimaka u crno-bijeloj i posebno u kolor-tehnici.

U crno-bijeloj tehniči I. nagrada dodijeljena je Čedomilu Grosu za snimak pod naslovom Horizonti (Južni Velebit). Drugu i jednu od dviće treće nagrade dobio je inž. Zlatko Smerci za snimke Zene u Vel. Paklenici i Odmor na vrhu, dok je preostala III. nagrada žiri dodijelio Dragi Vrhovcu za snimak Drugovanje. Diplome su o ovoj kategoriji dobili dr. Željko Poljak za snimak Tulove grede i Vladimir Matz za snimak Guta lapidem cavat (Upornost kiše) te snimak Velebitske visibabe.

U kolor-tehnici I. i II. nagradu i posebno diplomu dobio je inž. Srećko Božićević za snimke u boji Okamenjena zavjesa, Kamen i boje te Fantazija u kamenu. Dr I. L.

Turističke štampe

»ŠAR-PLANINA« D. S. KRIVOKAPIĆA

Ovih dana u izdanju »Turističke štampe« u Beogradu izašla je iz štampe knjiga pod naslovom »Šar-planina«, kojoj je pisac poznati i istaknuti planinar starije generacije Dušan S. Krivokapić, inače član Srpskog geografskog društva.

Knjiga na 334 stranice velikog formata, ilustrvana crtežima i orientacionom kartom Sar-planine, predstavlja solidnu i vrijednu studiozno-informativnu monografiju o ovoj izuzetno lijepoj planini, koja je još uvijek manje ili nedovoljno poznata planinarima i skijašima. U jednom od idućih brojeva donijet ćemo opširniji prikaz ove zanimljive knjige. Dr I. L.

Speleologija

ODRŽANI PRVI ISPITI ZA SPELEOLOGE PLANINARE U JUGOSLAVIJI

Komisija za speleologiju Planinarskog saveza Hrvatske održala je osamnaestog travnja prve ispite za dobivanje zvanja planinarske speleolog. Ispitu su pristupili članovi speleoloških odsjeka »Velebita« i »Željezničara« i to: Marijan Cepelak, Miron Kovačić, Mladen Gašračić, Boris Vrbek i Dubravko Penović iz speleološkog odsjeka PDS »Velebit« i Branko Jalžić i Nikola Bolonić iz speleološkog odsjeka PD »Željezničar«.

Nakon duljih svestranih priprema, sakupljanja materijala i štampanja ispitnih pitanja formirana je ispitna komisija koja se sastojala od pet članova i to: predsjednik komisije ing. Vlado Božić i članovi komisije Radovan Cepelak, Hrvoje Malinar, Slavko Smolec i Dragutin Cošić koji je bio predstavnik Komisije za speleologiju Planinarskog saveza Srbije. Kandidati su na ispitu odgovarali na pitanja iz petnaest područja speleologije, a težište je bačeno na tehniku istraživanja, snimanje speleoloških objekata, prvu pomoć i spasavanje.

Svi kandidati pokazali su solidan nivo znanja i zadovoljili su na ispitu. Važno je napomenuti da su ovo bili prvi takvi ispit u Jugoslaviji pa je prema tome ovo prvi službeno registrirani speleološki kadar koji je neophodan za napredak planinarske speleologije. Svi planinari speleolozi dobili su diplome, dozvole za istraživanja i značke.

VETERNICA JE KONAČNO ZATVORENA

Spilja Veternica u zapadnom dijelu Medvednice nedaleko od planinarskog doma na Glavici konačno je zatvorena jakim željeznim vratima pa je time zaštićena od daljeg oštećivanja. Ovo je postignuto sredstvima Zavoda za zaštitu prirode Hrvatske te Speleološkog društva Hrvatske. U samoj spilji potrebno je proširiti pristupni hodnik, urediti silazne stepenice i uestvi električnu rasvjetu u dužini od 400 metara. Kad sve to bude izvedeno, spilja će biti otvorena javnosti. Očekuje se da da će i Odbor za uređenje Medvednice ubuduće voditi računa o toj spilji.

Dr I. L.

POJEDINAČNO ORIJENTACIONO NATJECANJE PD »SLJEME«

Na području Medvednice održano je 30. III 1969. g. prvo ovogodišnje pojedinačno orijentaciono natjecanje u organizaciji PD »Sljeme« — Zagreb. To je prvo od pet planiranih orijentacionih natjecanja koja se buduž za »Ligu pojedinačnih orientacionih natjecanja« (LPON).

Pojedinačno orijentaciono natjecanje je u cjelini vrlo dobro uspjelo. Organizator i postavljač staze bio je Ivica Čeak. Za natjecanje prijavilo se 26, a na startu u Dolju (kraj Tunela) startalo je 20 natjecatelja.

Organizator je pokazao, da na podnožju Medvednice postoji dosta interesantnih preddjela za natjecanja koji su nepoznati, a čije visinske razlike omogućuju da se staza orijentacijski dobro postavi. Visinske razlike nisu prelazile više od 100 m. Za natjecanje bio je odabran teren između Dolja i Stefanovca, tj. desno od ceste Dolje—Markuševac.

Orijentacijski je staza bila dobro postavljena, osim 4 KT (mrtva KT, visinski 30 m odstupanje dužine 150 m). No to nije omelo većinu natjecatelja koji su bili uporni i KT našli nakon kraćeg traženja. Uvedena je i jedna novost, da je svaka druga KT bila »mrtva« tj. bez kontrolora. Takmičari su si sami ovjeravali žigom svoje kontrolne liste. Bar za sada demantirana je bojazan da će neki natjecatelji takve KT odstraniti u cilju »zavaravanja protivnika«.

Djelomično je ponovo iskrisnuo stari problem karte. Nedostatak karte bio je u tome što nisu bile označene livade (tj. granice šumskih površina), a u prilogu nisu bili predloženi topografski znakovi. Ukoliko organizator sam izrađuje karte, dužan je, da nadopuni kartu barem u blizini KT (u radijusu 500–1000 m) sa postojećim objektima na terenu, da ucrta granicu livada i šuma i da ih oboji. Orientacioni sport kod nas naglo napreduje i ne smijemo više dozvoliti da karte budu kočnica natjecateljima ili uzrok nesporazumima. Ne smije se dozvoliti da natjecatelji rješavaju i odgonetavaju blizinu KT i nju samu, u obliku kakvog »rebusa«. Time se potencira »moment sreće« kada natjecatelj naleti na KT, dok stvarno znanje biva potisnuto u drugi plan. Onaj tko zna orientaciju dolazi pravo na označeno mjesto KT, a sa nezadovoljstvom i negodovanjem mora da prihvati činjenicu da je KT negdje drugdje, da je mora tražiti i prepuštati se sreći.

Vrijeme je da se težište posla oko organizacije baci na kvalitetu i tačnost karte. Danas se to može postići i još više ih treba zahtijevati. U tom smislu Komisija za orijentaciona natjecanja PSH morat će posvetiti dosta pažnje i brige. Kao primjer da se krenulo napred može se uzeti »Trofej Platak« 1968., kada su organizatori nabavili specijalke u mjerilu 1 : 25.000. Pokazale su se odlične.

Tehnički podaci. Broj KT: 7 (2, 4, 6 bile su »mrtve« KT); maksimalna visinska razlika: 100 m; karta u mjerilu 1 : 10.000. Plasman:

1. Marijan Žunić (Sljeme)	79'15"	30
2. Josip Puljko (Sljeme)	91'15"	20
3. Marijan Cepelak (Velebit)	95'20"	15
4. S. Ćop (Sljeme)	99'15"	12
5. Ivica Mesić (Zagreb)	122'55"	10
6. Miroslav Kadić (Zeljezničar)	132'15"	8
7. J. Vukobrat (Zagreb)	136'00"	6
8. Radovan Cepelak (Velebit)	143'30"	3
9. Duško Smit (Zagreb)	147'20"	2
10. Kouljić (Kalinik)	158'05"	1

Ostalih 10 natjecatelja pronašlo je od 7 KT samo 1 ili 6 KT.

Prihv 10 natjecatelja računa se u »Ligu pojedinačnih orientacionih natjecanja« (LPON).

Ing. Zlatko Smerke

XII ORIJENTACIONO NATJECANJE »JANKO MIŠIĆ«

Orijentaciono natjecanje »Janko Mišić« po redu je prvo ovogodišnje ekipno natjecanje. Natjecanje ulazi u »LON« (Liga orijentacionih natjecanja) i kao takovo okupilo je najelitnije predstavnike ove discipline. Kao i do sada, to su bile ekipe iz Zagreba i Samobora. Nažalost, odaziv iz ostalih gradova Hrvatske bio je slab.

Natjecanje je organizirao PD »Japetić« iz Samobora, proslododješnje najbolje društvo u tom natjecanju u pogledu učestvovanja. Organizacija je bila dobra. Koliko je ovo natjecanje popularno, pokazuje to da se i ove godine prijavilo 62 ekipe (pionira 25, omladinaca 10, članova 25, članica 2). Primjeteno je i veliko učešće pripadnika JNA, koji su postigli i dobre rezultate.

Natjecanje je održano 20. IV 1969. g. na području Samoborskog gorja. Staza je bila postavljena između doline rječice Bregane i doline potoka Breganice. Orientacijski staza nije bila teška. Kontrolne tačke bile su uglavnom smještene u blizini naselja ili u naselju. To bi trebalo u buduće izbjegavati, jer se ekspatama nameće komuniciranje sa mjesnim stanovništvom.

Staza za članove je bila postavljena na relaciji: start Samobor, rodna kuća J. Mišića (180 m), KT 1 Vrhovčak, raspolo (340 m), KT 2 selo Otruševac (280 m), KT 3 Grdanci (200 m), KT 4 selo Vratnik (365 m), KT 5 Kumari (290 m), KT 6 M. Lomnik (560 m), cilj Slani Dol (470 m).

Tehnički podaci. Dužina staze (zračna linija) 15 km; visinska razlika 850 m; broj KT 6; karta 1 : 50.000. Rezultati u kategoriji članova (broj u zagradi označava postignute bodeve za LON):

Zlatko Smerke	2,11'30"	(30)
Pero Musa	2,39'09"	(20)
Marijan Žunić	2,40'35"	(15)
Marijan Cepelak	2,44'35"	(12)
Srdan Ćop	2,52'55"	(10)
Franjo Strmoli	2,54'20"	(8)
Ivica Mesić	3,00'40"	(6)
R. Milošević	3,06'30"	(3)
R. Ćepelak	3,08'40"	(2)
S. Stojanović	3,12'00"	(1)

Kategorija: članice

Nevenka Krsnik	5,18'20"	(30)
Danica Dečak	5,18'45"	(26)

Kategorija: omladinci

Zlatko Strmoli	3,12'55"	(30)
Miro Savić	3,17'30"	(20)
V. Ivanišević	3,28'50"	(15)
Stjepan Moguljić	3,29'00"	(12)
Kalingar	3,34'30"	(10)
Branko Kruhan	4,00'40"	(8)
Franjo Mahović	4,04'50"	(6)
Zvonko Đerklić	4,19'15"	(3)
M. Vlahović	4,20'20"	(2)
Zdenka Jech	5,47'40"	(1)

Kategorija: pioniri

Željko Tomičić	14,15	(30)
Davor Drušković	14,35	(20)
D. Staroveški	15,40	(15)
Miro Ivanščak	16,25	(12)
Damir Terle	16,35	(10)
Zdravko Lengel	17,00	(8)
Vesna Fajdić	18,20	(6)
Saša Korka	19,00	(3)
Ivica Boršić	19,20	(2)
Ivica Pavlić	19,30	(1)

Ing. Zlatko Smerke

**ORIJENTACIONO NATJECANJE
»VUGROVEC '69«**

PD »Sljeme« iz Zagreba bilo je organizator IV orientacionog natjecanja »Vugrovec '69«. Natjecanje se održalo na terenima Vugrovcu (Istočna Medvednica). Organizator je i ove godine pokazao smisla u organiziranju kvalitetnog natjecanja. Može se reći da je to danas najkvalitetnije i najteže natjecanje. Prosječna dužina staze uvijek je prelazila preko 20 km. To od natjecatelja iziskuje stalnu i dobru kondiciju. I ove godine staza je prelazila terenima stvorenim za orientaciona natjecanja. Sudbina ovih terena je da postaju sve poznanija za natjecatelja, a za organizatora sve teža u smislu postavljanja novih staza. U narednim godinama organizatori će morati biti udaljenije i nepoznate terene. Time natjecanje neće postati monotono, a kvalitet će ostati na potreboj visini.

Na ovom natjecanju uvedena je jedna novost u smislu što teže orientacije. Od prvog do drugog (letećeg) starta, staza je bila označena crvenim papirima, a KT (drugi leteci start) nije bila označena. Cilj je da se natjecatelj sam orijentira na karti tj. da pronađe svoju stojnu tačku na karti (drugi start), odašće će usmjeriti svoj pravac kretanja na KT 1. Ta dobra ideja ovaj put nije mogla biti u potpunosti realizirana. Neodgovorne ekipe ili mjesno stanovništvo (djeca) pokidali su crvene oznake i postavili ih dolje uz cestu. Tako je oko 8 ekipa pošlo u krivom pravcu, tj. dalje ćestom umjesto lijevo preko potoka na greben (kota 350). Doduše neke ekipe su pronašle u šumi oznake, ali nakon drugog traženja. Organizator je pokazao spremnost da ekipe koje nisu pornašle KT (ne svojom krivnjom) ponovo startaju, s time da im je ucertana KT (drugi start). Tu se još jednom pokazalo da postavljanje oznaka uz selu dovodi natjecanje u nezgodni položaj. Ovaj mali incident (ne krivnjom organizatora) organizatori su uspjeli riješili.

Na natjecanju su sudjelovale i dvije mardarske ekipe (1 ženska i 1 muška) uz Pečuhu. Natjecanje je održano u kategoriji članova i budeće se za »LON«. Tehnički podaci: Staza: 1. start — Vugrovec (240 m), 2. start — 310 m (podnožje kote 359 m), KT 1 — podnožje Jalševac (300 m), KT 2 — Budaki (220 m), KT 3 — Jalševac (220 m), KT 4 — Vukodol (18 m), KT 5 — kota 202 (180 m), KT 6 — Topolje (150 m), KT 7 — Trakulašćica (190 m), KT 8 — Prekoršje (200 m), KT 9 — kota 386 (310 m), cilj Vugrovec (240 m). Broj KT 9; visinska razlika 650 m; karta 1 : 10000; dužina staze (zračna linija) 20 km; stazu postavio Ivan Ceak. Startalo 29 ekipa. Plasman u kategoriji članova (u zagradi broj bodova):

Zlatko Smerke	151 min (30)
R. Cepelak	152 min (20)
M. Žunić	153 min (15)
Ivica Mesić	176 min (12)
M. Pintarić	292 min (10)
Stevan Ilić	295 min (8)
Z. Bojko	330 (6)
Ante Kulaš	344 min (3)
Varga	356 min (2)
Pekir Savkić	436 min (1)

Ing. Zlatko Smerke

Ing. Zlatko Smerke

SASTANAK PS BIH I PS HRVATSKE NA VLAŠIĆU

U planinarskom domu »Jusuf Pečenović« na Devečanima (Vlašić) 24. i 25. maja 1969. godine, a u okviru medurepubličke saradnje, održan je sastanak predstavnika Izvršnih odbora PS Hrvatske i PS Bosne i Hercegovine. Pored ovih predstavnika, sastanku su prisustvovali i predstavnici redakcija zajedničkog časopisa »Naše planine«.

Centralno pitanje o kojem su raspravljali članovi redakcije bili su časopis i čitalac. Naime, konstatirano je da se sadašnjim stanjem ne bi mogla biti zadovoljna ni jedna ni druga strana. Planinarska društva trebaju se izboriti da svaki odrasli član bude pretpлатnik časopisa. Pored toga, planinarska društva nesumnjivo imaju mogućnosti da iz redova svojih članova ili građana angažiraju kada saradnica za časopis. Ovome treba dodati i prikupljanje oglasa koje bi društvu i časopisu pružili materijalnu korist.

Učesnici sastanka su jednoglasno izrazili mišljenje da bi časopis znatno povećao tiraz, proširoj broj saradnika i čitalaca ako bi se kao suizdavač pojavili Planinarski savezi Srbije i Crne Gore. Zaključeno je stoga da se ponovo predloži planinarskim savezima Srbije i Crne Gore da časopis »Naše planine« plasiraju svojem članstvu i ostvare suradnju u časopisu.

U drugom dijelu ovoga satsanka predstavnici Planinarskog saveza Hrvatske i Bosne i Hercegovine postigli su saglasnost u ovim pitanjima:

a) Dosadašnja saradnja ova dva saveza i planinarskih društava ocijenjena je kao veoma uspješna i pogodna forma na širenju i jačanju planinarskih organizacija, a naročito u izvođenju pojedinih medurepubličkih i međudruštvenih akcija. U cilju proširenja i jačanja ove saradnje dogovoren je da se planovi i programi rada međusobno izmjenjuju, kako bi se akcije i aktivnosti usmjeravale i zajednički pomagale. U ovu svrhu poželjno je organiziranje i regionalnih savjetovanja planinarskih društava, posebno onih sa teritorija medurepubličkih granica.

b) Izdavačka djelatnost stručne literature na ovom sastanku zauzela je vidno mjesto, jer planinarska organizacija oskuđuje stručnom literaturom, pa je postignut sporazum da planinarski savezi zajednički izdaju stručni priročnik i druge publikacije koje bi koristile članstvu za stručno osposobljavanje.

c) Predstavnici saveza su se također susglasili da se razmotri mogućnost izdavanja prigodne literature o prirodno-geografskoj tematiki (planinski područje SFRJ) koja bi bila namijenjena mlađem i srednjem školskom uzrastu za upotpunjivanje praznina koje postoje u nastavnim predmetima poznavanja prirode, društva i geografije.

d) S obzirom na prirodne i druge uvjete planine Vlašić prisutni su postigli sporazum da stave predlog PSJ-e da se predstojeće savezno orientaciono takmičenje održi na ovoj planini. Domaćin, Planinarsko društvo »Vlašić« iz Travnik, izrazilo je želju da se prihvati organizacije i pruži potrebnu pomoć u izvođenju ovog takmičenja.

Ovaj sastanak ocijenjen je, s obzirom na zaključke, izmjenu istkustva i drugo, kao veoma uspješan i neophodno potreban za uspješan rad planinarskih organizacija ove dvije

republike. Iz tih razloga izražena je i želja da se još u toku ove godine održi sličan zajednički sastanak na području SR Hrvatske.

PRENJSKI SASTANAK

Na inicijativu Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine nedavno je u planinarskom domu na Jezercu održano savjetovanje planinara Mostara, Konjica i Jablanice. Preko 20 planinara ovih gradova postigli su »sporazum na najvišem nivou«. Naime, na ovom prenjskom savjetovanju planinari su se dogovorili da u buduće mnoge akcije zajedno izvode.

PD »Prenj« Mostar (300 članova), »Borašnica« Konjic (50) i »Vilinac« Jablanica (60), konstatirali su da udruženim snagama mogu postići daleko više nego što su to činili pojedinačno. U prvom redu, hercegovački planinari ostvarit će punu saradnju na obilježavanju bosansko-hercegovačke, posebno hercegovačke planinarske transverzale. Ove transverzale trebaju da se otvore koncem 1969. ili početkom 1970. godine. Zajedno će obrazovati planinarsku školu za pionire i omladinu, održatiće kurseve planinarskih vodiča, članova GSS-a, skijanja, i izvesti više planinarskih pohoda, marševa i drugih manifestacija.

Posebno treba istaći, da je na savjetovanju zauzeto stanovište da hercegovački planinari imaju solidne uvjete za rad i za razvoj planinarske i u drugom mjestima Hercegovine.

Prva akcija sa ovog savjetovanja već je izvedena. Naime, članovi »Prenja« uz pomoći ostalih dvaju društava, popravili su i uređili planinarsku kuću na Jezercu, tako da može služiti ostalima za primjer. Nabavljen je novi namještaj i posteljina.

Ovaj objekat ima stalnog domaćina u toku ljeta, a djelomično je snabdjeven i hranom (konzerve i sl.). Van ljetne sezone klijuč od ove kuće može se dobiti kod Kadije Kirića, selo Bijela kod Konjica ili u PD »Prenj« Mostar.

U. B.

TV KARAVAN NA VRANICI

Punih deset dana članovi PD »Vranica« i turistički radnici Fojnice predvodili su snimateljsku ekipu popularnog TV Karavana. Oni su, pored znamenitosti Fojnice, obišli i snimili ostatke srednjovjekovnog grada Kozograda, prirodne ljepote u blizoj okolini Fojnice i nekadašnje zlatne rudnike u Bakovićima.

Filmska traka je krunisana ljepotama Vranice i njenog dragulja — Prokoškog jezera. Kamera je zabilježila nebrojeno stada bijelih ovaca, čobane, mlađadiće i djevojke i njihove kolibe.

Zasjenjene padine Krstaca, vratolomni tok vječno hućne Jezernice, kao i prostrani zeleni pašnjaci, ponukat će mnoge televizijske gledaoca da podu u posjetu ovoj staroj bosanskoj planini.

Svi planinari, i oni koji to nisu, od iduće godine lakše će doći do planinarskog doma na Prokoškom jezeru (1640 m) nego što se dosada stizalo (5–6 sati pješačenja iz Fojnice). Naime, od ušća Jezernice gradi se cesta koja će do konca ove godine ili početkom 1970. doći do lavačke kuće u Jezernici. Tada će se moći od Fojnice do lavačke kuće u Jezernici doći svakim motornim vozilom. Od lavačke kuće do Prokoškog jezera ima nepuna dva sata lagano hoda.

U. B.

DAN PLANINARA ŽELJEZNIČARA NA OŠTRCU

Oko 230 planinara članova željezničarskih planinarskih društava iz Zagreba, Maribora, Ljubljane, Indije, Vršca, Skopja i Beograda prisustvovali su proslavi dana planinara željezničara koji je održan na Oštrcu u Samoborskom gorju. Proslavi su prisustvovali i predstavnici Planinarskog saveza Hrvatske i drugih planinarskih društava iz Zagreba i Samobora. Na poprsje narodnog heroja Janka Gredetja položeni su vijenci. Proslavu je s uspjehom organiziralo planinarsko društvo »Željezničar« iz Zagreba.

B. Spoljarić

SOLIDARNOST PLANINARA BIH

Članovi PD »Treskavica« i PD »Bjelašnica« iz Sarajeva 9. juna 1969. godine saznali su tužnu vijest — umro je Jozo Klepica, jedan od riječnih planinara entuzijasta i planinarskih neimara, dugogodišnji čuvan planinarskog doma na Vilincu i vodič po Cvrsnici.

Cijeneći zasluge pokojnika, imajući u vidu ugled koji je stekao dugim intenzivnim radom, a znaјući njegovo slabo imovno stanje, članovi ovih društava su već sutradan uputili na adresu: KLEPICA MARA, selo Doljani, Z.P. Bjelašnica n/N iznos od 550 N. dinara, namjesto vjenca za grob Jozu.

Ovo je, svakako, lijep primjer planinarske pažnje i solidarnosti, koji bi trebala slijediti i ostala planinarska društva i pojedinci, posebno oni koji su poznavali i cijenili Jozu Klepicu.

Pored toga, PD »Treskavica« i PD »Bjelašnica« istovremeno su, sa ciljem da se oda dužno priznanje i očuva trajna uspomena na Jozu Klepicu, uputili Planinarskom savezu BiH prijedlog da se planinarski dom »Vilinac« nazove imenom Jozе Klepice, da se planinarski put Doljani—Vilinac, preko Golinaca i Muharnice, nazove Jozin put i da se, uz pomoć svih planinarskih društava i Planinarskog saveza BiH, podigne spomenik na grobu Jozu Klepice u Doljanima.

Kako smo obaviješteni, ovi prijedlozi su prihvaćeni, a inicijatori su dobili riječi hvale i priznanja. Dakle, ostaje još da se prikupe sredstva i izvrši obaveza prema jednom zaslužnom planinaru — Jozi Klepici. Za one planinare, koji ne znaju pokojnog Jozu, donijet ćemo u slijedećem broju opširniji napis.

U. B.

PROMJENE U STRUČNIM KOMISIJAMA PSH

Na svojoj sjednici Izvršni odbor PSH od 2. VI prihvatio je prijedlog Komisije za alpinizam da na čelo Komisije dode alpinista Davor Ribarević umjesto Zlatka Smerka koji je preuzeo vodstvo Komisije za orijentaciona natjecanja. Davor Ribarević istaknuo se nizom ekstremnih uspona u domaćim stijenama, penjaо je u Dolomitima i bio sudionik po-hoda u norveške planine 1964., a stajao je i na čelu alpinističkog odsjeka PDS »Velebit«. Među prvenstvene uspone ubraja Brankov smjer na Kleku, Velebitski smjer u Paklenici VI stupnja težine, a poznat je i kao solo penjač.

U Komisiji za gorskiju službu spasavanja došlo je također do promjene pa će sada na čelu Komisije biti Dražen Zupanec. On je prije nekoliko godina bio pročelnik Komisije za alpinizam, a također i predsjednik PDS »Velebit«. Stanica gorskog službe spasavanja izabrala je za svog pročelnika poznatog zagrebačkog spasavaoca Ismeta Baljića.

B. Spoljarić

VII GODIŠNJA SKUPŠTINA PLANINARSKOG DRUŠTVA »PAKLENICA«

U planinarskom domu u Velikoj Paklenici na Velebitu održana je 1. lipnja 1969. VII godišnja skupština planinarskog društva »Paklenica« iz Zadra. Skupštini je prisustvovao predstavnik Saveza organizacija za fizičku kulturu iz Zadra drug Bronić, te predstavnici Nacionalnog parka »Paklenica«, izviđača-pomoraca iz Zadra, planinarskih društava iz okolnih mesta, JNA i brojni građani-ljubitelji prirode.

Na skupštini je istaknuta raznolikost rada Društva, koji obuhvaća niz specifičnih aktivnosti od speleologije i zaštite prirode do organizacije pohoda i rekreacionih izleta. Iako je tokom prošlih godina — istaknuto je na skupštini — bilo velikih teškoća u radu, zabilježena je znatna aktivnost i rezultati rada planinarskog društva. Sa preko 300 svojih aktivnih članova, od kojih je 70% ispod 25 godina života, Društvo se danas može ubrojiti među najmasovnija društva u Zadru. Posebna pažnja usmjeravana je na izgradnju i održavanje planinarskog doma. Međutim, vrlo mala sredstva onemogućila su da se on do kraja završi i efikasnije održava, konstatirano je u izvještajima podnesenim na skupštini. Planinari su izrazili zadovoljstvo, što se u zadnje vrijeme kod odgovornih organa u komuni sve više shvaća značaj i uloga planinarske organizacije za razvoj fizičke kulture i rekreacije građana; izjašnjavaju se za potrebu da se Planinarskom društvu dade još istaknutije mjesto u ljestvici sportskih organizacija, a posebno u politici financiranja. Većina učesnika u diskusiji za- ložila se za još veću masovnost Društva, pro-nalaženje novih formi rada i još veću aktivnost za što su, podizanjem životnog standarda radnih ljudi u našem gradu, kao i prelaskom na petodnevni radni tjedan kod većine radnih organizacija i ustanova, stvoreni osobito povoljni uvjeti. Skupština je potermalta potrebu većeg povezivanja Društva s radnim, a posebno školskim i omladinskim organizacijama u kojima postoje potencijalne mogućnosti za formiranje planinarskih aktiva i širenje planinarske aktivnosti. Naglašeno je da izletništvo ostaje i dalje osnovni i najmasovniji vid planinarenja koje u uvjetima sve dužeg nedjeljnog odmora naših radnih ljudi poprima sve veći značaj i omogućava sve veći boravak građana u prirodi, a naročito u planinama, te da se radi toga nameće i potreba uspostavljanja čvršćih kontakata sa turističkim i izletničkim organizacijama u gradu. Dodato je doduše, da se i dalje ne manja pažnja mora posvećivati i specijaliziranim planinarskim aktivnostima koje na poseban način razvijaju fizičke sposobnosti i znanja za kojima sve više raste potreba u uvjetima sve većih zahtjeva koje nam nameće orientacija na produktivnije i intenzivnije privredovanje, a posebno koncepcija na svenarodni obrambeni rat, koji će tražiti ne samo zdravog i fizički izdržljivog čovjeka, nego i snalaženje i u najtežim uslovima. Te aktivnosti su, u prvom redu, alpinizam, speleologija, gorska služba spasavanja, skijanje i mnoge druge aktivnosti koje osposobljavaju osobito omladinu za korištenje i najtežeg zemljista i snalaženje pri kretanju na njemu. Naročito je istaknuta plodonosna saradnja Društva sa armijom. Planinari visoko cijene pomoć JNA planinarima, — rečeno je na skupštini — i u isto vrijeme izražavaju želju da se dugogodišnja saradnja produži na obostranu korist.

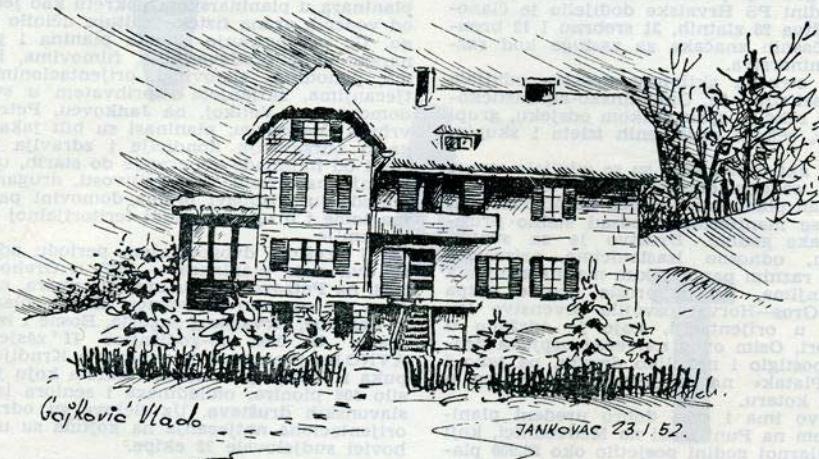
Skupština je završila radom izborom novog Upravnog i Nadzornog odbora, usvajanjem zaključaka i postavljanjem konkretnih zadataka za naredni period.

P. D.

SKUPŠTINA »JANKOVCA« NA JANKOVCU

Dvadeseta godišnja skupština Planinarskog društva »Jankovac« u Osijeku održala se — prvi put u dvadeset godina djelovanja društva poslije obnavljanja rada nakon rata — u domu na Jankovcu. Time je manifestacija dobila nekako prisniji planinarski karakter i bila je ujedno povezana sa zajedničkim izletom. Taj izlet trebao se protegnuti i na ozbiljniji pla-

nova i dosta gostiju, što je s obzirom na udaljenost Jankovca od Osijeka (više od 100 km) lijep broj. Protekli rad ocijenjen je pozitivno, posebno broj pohoda i izleta, predavanja s kolor-dijapozitivima i vlastitim filmovima, briga oko održavanja Slavonskog planinarskog puta, te ponovno oživljavanje već posve zamrle skijaške sekcije. Broj mlađih članova u lagunu je porastu, pa se istaklo da se za njih mora naći i privlačan način rada.



ninarski pohod u trajanju od kojih pet sati, ali nenadani snijeg u travnju koji je prekrivao Papuk, a kasnije prouzročio blato na putu kojim se trebalo ići (Jankovac—Rust—Krajna), spriječio je taj dio programa.

Sama skupština protekla je u konstruktivnom duhu, a prisustvovalo je pedesetak čla-

Na skupštini bilo je dosta riječi i o namjeravanom podizanju skijaške vućnice na Jankovcu oko čega će se angažirati gotovo sva slavonska planinarska društva, skija i i neke sportske organizacije. Za predstavnika društva ponovo je izabran zaslužni planinarski radnik dr Kamilo Firinger.

MEMORIJAL »LIPA PAMTI«

U vezi komemorativnih priredbi stradalog sela Lipa u Istri održano je 25. svibnja o. g. vanredno dobro posjećeno orientaciono natjecanje u organizaciji PD »Kamenjak« iz Rijeke. Kao pobednik po bodovima prvo mjesto osvojilo je PD »Tuhobić« iz Rijeke koje je nastupilo s ukupno 117 natjecatelja osovjivši 4724 boda. Drugo mjesto zauzeli su članovi PD »Opatija« sa 1834 boda, medu kojima se našao i najstariji natjecatelj Župančić, 73 godine star. Treće mjesto pripalo je PD »Kamenjak« iz Rijeke sa 1023 boda, dok je četvrto mjesto osvojila četa izvidnika iz Matulja sa 910 boda. Članovi Ilirske Bistre zauzeli su peto mjesto sa 566 boda. Članovi najjačeg planinarskog društva u Rijeci PD »Platak« nisu nastupili.

Dr I. L.

GODIŠNJA SKUPSTINA PD »ZAGREB-MATICA«

PD »Zagreb-Matica« održalo je svoju redovitu godišnju skupštinu 14. travnja 1969. g. u dvorani Kluba samoupravljača u Zagrebu uz brojno sudjelovanje vlastitog članstva te delegata PS Hrvatske i ostalih planinarskih društava iz Zagreba i pokrajine.

Nastavljajući staru tradiciju planinarskog pokreta društvo je ispunilo u svojoj jubilarnoj godini postavljeni program na puno zadovolj-

stvo svojeg članstva. Gajilo je i unapredivalo prema danim, a naročito materijalnim mogućnostima, planinarstvo i alpinizam.

Naročito je pažnja bila posvećena druželjublju, upornosti, izdržljivosti, smjelosti i snalaženju u planinama, a da se pri tom ne zaboravi da planinar treba u planinskoj prirodi da traži i nade užitak u otkrivanju prirodnih ljepota i rijetkosti, da radi na zaštiti prirode, a isto tako da kretanjem na planini obnavlja svoju telesnu i duševnu snagu.

Svim tim temeljnim pitanjima jedne planinarske organizacije opširno se pozabavio tajnički izvještaj prikazujuci način rada u pet društvenih stručnih sekcija, koje su po načelu samoupravljanja imale svaka za sebe svoj upravni i nadzorni odbor. O odlukama društvenog upravnog odbora sekcijsko članstvo obavještavano je posredstvom pročelnika svake sekcije, koji je podjedno redoviti član središnjeg upravnog odbora i dužan je prisustvovati sjednicama tog odbora, a po potrebi i sjednicama izvršnog odbora društva.

Opadanje broja članova, sada u manjem omjeru, traje neprekidno od 1957. g. kada je društvo brojilo 5.372 člana, pa je u 1968. g. uplatilo društvenu članarinu 2.147 članova, od tog muških 1.044 i ženskih 1.103 člana, a od svega tog 269 omladinaca i 115 pionira.

Pojava laganog opadanja broja članova svojstvena je i kod drugih planinarskih društava, što međutim ne znači i smanjenje planinarskog rada. Naprotiv, broj aktivnog član-

stva sada se povećao, naročito u stručnim sekocijama, pa o tim članovima i njihovu radu danas ovise planinarska i društvena aktivnost PD »Zagreb-Matica».

Kod samostalnih društvenih sekocija uvedena je i simbolička članarina za pokriće vlastitih troškova kod izleta, predavanja i drugih potreba. U stručnim sekocijama vrlo je aktivno radio ukupno 493 člana.

Za 20-godišnji predani rad u prošloj jubilarnoj godini PS Hrvatske dodijelio je članovima društva 28 zlatnih, 31 srebrnu i 12 brončanih počasnih značaka za zasluge kod razvijanja planinarstva.

Cijela stručna aktivnost društva odvijala se u pet sekocija i to: Omladinsko-alpinističko-skijaškoj sekociji, speleološkom odsjeku, grupi »Goranin«, sekociji društvenih izleta i skupini seniora.

Pored aktivnosti koje su se odvijale strogo u okviru sekocija organiziran je 19. svibnja 1968. g. Dan planinara Zagreba na Medvednici, koja će se manifestacija odsad stalno prirediti svake godine. Društvo je sa svojim članstvom, odnosno izaslanicima, prisustvovalo i na raznim planinarskim manifestacijama i natjecanjima, pa je prošle godine ekipa Smerke—Gros—Horvat osvojila prvenstvo Jugoslavije u orientaciji, koje je održano u Crnoj Gori. Osim ovog najvećeg uspjeha društvo je postiglo i nekoliko drugih, pa tako i trofej »Platak« na natjecanju na Platku u Gorskom kotaru.

Društvo ima i svoj dobro uređeni planinarski dom na Puntijarki na Medvednici, koji je u jubilarnoj godini posjetilo oko 26.000 planinara, što predstavlja nešto slabiju posjetu nego li prijašnjih godina, a pripisuje se to razmjerne slabim vremenskim prilikama u toj godini. U domu na Puntijarki svake nedjelje izmjenično dežuraju članovi stručnih sekocija te po jedan član upravnog odbora. Članovi društva u svojem domu uživaju povlaštice prigodom dužeg boravka u domu. Osim doma na Puntijarki društvo ima i svoje odmaralište u Nerezinama na otoku Lošinju, koje je s obzirom na povoljne cijene prošle godine bilo u cijelosti zaposjednuto.

Programom rada za 1969. godinu glavna je skupština među ostalim zadužila novi upravni odbor na čelu sa dosadašnjim predsjednikom Branislavom Celopom da organizira turni skijaški pohod na južnu Velebit, da članovi prisustvuju skijaškoj priredi u Mrkopalju poznatoj pod imenom »Tragom 25 smrznutih partizana«, orijentacionim natjecanjima za prvenstvo Hrvatske i Jugoslavije i da društvo organizira u godini posvećenoj planini Velebitu izložbu o toj planini u Zagrebu. Vodstvu društva skupština je stavila podjedno u dužnost da obnovi inventar u domu na Puntijarki i da pojača suradnju sa planinarskim društvinama ne samo u Hrvatskoj već i s onima u BiH i Sloveniji.

Dr S. L.

SKUPŠTINA PLANINARSKOG ODBORA SLAVONIJE

U subotu 31. V 1969. održana je u planinarskom domu u Velikoj IV redovna skupština Planinarskog odbora Slavonije. Sjedište Odbora je u Slav. Požege, a svrha mu je koordinacija rada planinarskih društava slavonske regije kojih je deset, i to: »Petrov vrh« iz Daruvara, »Jankovac« iz Osijeka, »Krdinja« iz Našica, »Orahovica« iz Slav. Orahovice, »Dilj« iz Slav. Broda, »Sokolovac« iz Slav. Požege, »Papuk« iz Virovitice, »Psunj« iz Pakracca i »Strmac« iz Nove Gradiške te novoosnovano društvo u Kutjevu.

Skupština je prisustvovalo 20 delegata društava te tajnik Planinarskog saveza Hrvatske

N. Aleksić i tajnik Planinarskog odbora Zagreba E. Pavšić, a posjetili su je također i odali priznanje radu planinara savezni i republički poslanici Ilija Rikanović, Pero Car i predsjednik općine Slav. Požege Mato Novačić.

Iz izvještaja tajnika druga Z. Bačkina o dvogodišnjem radu Odbora, koliko mu traje mandat, vidjelo se da je aktivnost društava bila većinom dobra, da je oko 3000 slavonskih planinara u planinarskom pokretu kao jednom od vodećih hrvatskih fizičke kulture učinilo mnogo. Uz propagiranje ljestvica planina i planinarske ideje predavanjima, filmovima, izletima, pohodima, sletovima, orijentacionim natjecanjima, sklijanjem i prihvatom u svojim domovima u Velikoj, na Jankovcu, Petrovom vrhu i Omanovcu, planinari su bili jaka snaga u održavanju kondicije i zdravlja naših ljudi od najmlađe generacije do starih, u snaženju na terenu, u izdržljivosti, drugarskom ophodjenju i ljubavi prema domovini pa prema tome i u općenarodnoj teritorijalnoj obrani zemlje.

U prošlom dvogodišnjem periodu održana su dva sleta planinara — 1967. u Orahovici i 1968. na Petrovom vrhu kraj Daruvara, na kojima su se osim Slavonaca našli i planinari iz Zagreba, Hrvatskog zagorja, Bosne i iz Beograda. U čast 25-godišnjice II zasjedanja AVNOJ-a prenesena je vrhovima Krdinje, Papuka i Psunj planinarska štafeta koju je nosilo 106 pionira, omladinaca i seniora iz svih slavonskih društava. Uz sletove su održana i orijentaciona natjecanja na kojima su u Orahovici sudjelovalo 32 ekipe.

Kao grana planinarske aktivnosti razvijeno je i u Slavoniji skijaštvu, a ima svoj zimski centar na Jankovcu sa izgradenom skijaškom stazom, i svake se zime održavaju redovita takmičenja društava iz Osijeka, Našica, Orahovice i Slav. Požege. Nastoji se oko proširenja ove discipline i na druge terene kao i oko izgradnje žičare na Jankovcu. Slavonci skijaši sudjelovali su s uspjehom i na drugim skijaškim natjecanjima u Hrvatskoj i Sloveniji.

Slavonski planinarski put kao planinarska transverzala preko vrhova slavonskog gorja održava se i markira po sektorima i područjima društava, i njime je prošlo i dobilo spomen-značke 62 planinara iz Hrvatske, Bosne i Madarske.

Odbor je vodio brigu i oko izobrazbe vođa, a u okviru PD »Sokolovac« u Požegi osnovana je »Gorska služba spasavanja«, kojoj je zadatka pružanje hitne pomoći pri nesrećama ili nepogodama koje zadesu ljudе u planini.

U obimnoj i sadržajnoj diskusiji sudjelovali su delegati društava iznoseći svoja iskustva i probleme. Zaključeno je da se ovogodišnji Slet planinara Slavonije i orijentaciono natjecanje održi 14. rujna na Omanovcu, a domaćin mu je PD »Psunj« iz Pakracca.

Skupštinu je pozdravio i iznio stečena iskustva drug E. Pavšić, član Planinarskog odbora Zagreba. U svojoj riječi tajnik PSH N. Aleksić iznio je smjernice rada Saveza, brigu o domovima, planinarskim tečajevima i naglasio važnost »Godine Velebita« kao i ulogu koju igra planinarska štampa, naročito časopis »Naše planine«.

Skupština je završena zaključkom da sjedište Planinarskog odbora Slavonije ostane i nadalje u Slav. Požege kao centru planinarske Slavonije, a u sekretarijat Odbora izabranu su prof. A. Petković za predsjednika, Josip Keča za tajnika i V. Simunović za blagajnika.

A. P.

V A T

ELEKTROINSTALATORSKO I ELEKTROMEHANIČARSKO PREDUZEĆE

S A R A J E V O

Mali kujundžiluk 14
telefon: 25542

Preduzeće izvodi sve elektroinstalaterske kao i mehaničke radove na teritoriji Jugoslavije. Posjeduje kapacitete za izvođenje instalacija rasvjete, elektro postrojenja, gromobranskih instalacija i ostalog.

Izvodi radove niskog napona kao i rekonstrukcije raznih pogona. U svojim radionicama vrši kvalitetnu i modernu izradu raznih elektro baterija kao i komplet šaltable.

Preporučujemo se planinarskim organizacijama za izvođenje elektro instalacija kao i gromobrana na planinarskim objektima uz najpovoljnije cijene.

100 godina Sarajevske Pivare

1864-1964

Pivara danas raspolaže najmodernijim ugrađenim kapacitetom od 140.000 hl kvalitetnog piva godišnje, kao i sa najmodernijom flašarom od 15.000 flaša na sat.

S takvim modernim postrojenjem proizvodi jedno od najkvalitetnijih piva u zemlji.

Sarajevska pivara ima rasprostranjeno tržište duž cijele naše zemlje sa svojim stovarištima:

MOSTAR

TRAVNIK

DUBROVNIK

METKOVIĆ

ZENICA

SPLIT

Preporučuje svojim potrošačima kvalitetno crno i bijelo pivo.

Planinari i izletnici!

budite naši potrošači, jer naše će Vam pivo donijeti osvježenje i odmor.